

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRK MUHAFAZAKÂRLIĞI VE SERDENGEÇTİ DERGİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatih İLHAN

MAYIS - 2019

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRK MUHAFAZAKÂRLIĞI VE SERDENGEÇTİ DERGİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatih İLHAN

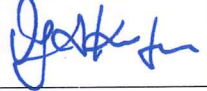

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa Çağatay OKUTAN

MAYIS - 2019

TRABZON

ONAY

Fatih İLHAN tarafından hazırlanan “Türk Muhafazakârlığı ve Serdengeçti Dergisi” adlı bu çalışma 18.09.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Atila DOĞAN	Başkan	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
Prof. Dr. M. Çağatay OKUTAN	Üye	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
Doç. Dr. Nihat YILMAZ	Üye	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRMEŒ

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ – Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.



Fatih İLHAN
21.05.2019

ÖNSÖZ

Muhafazakârlık en basit haliyle dini değerlere ve geleneğe önem veren, ani ve köklü değişime karşı çıkan bir fikirler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'deki en önemli fikri temsilcilerinden biri Serdengeçti Dergisi'dir. Yayımlandığı dönemde muhafazakâr değerlere açıkça vurgu yapmıştır. Bu çalışma söz konusu derginin muhafazakârlıkla ilgisini gösterme çabası içinde olmuştur.

Akademik hayatımın her anında bilgi ve birikimleriyle bana yardımcı olup yön veren değerli hocam Sn. Prof. Dr. Mustafa Çağatay OKUTAN' a, tez yazım sürecinde bana fikri destek sağlayan Sn. Prof. Dr. Atila DOĞAN hocama, tüm eğitim hayatım boyunca bana hem maddi hem de manevi desteklerini sunan ve hep yanımda olan aileme, dönem arkadaşlarım Burak BAYRAM ve Halil İbrahim ŞAHİN' e ve tüm Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı öğretim üyelerine en içten duygularıyla teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Mayıs, 2019

Fatih İLHAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET	VII
ABSTRACT	VIII
GİRİŞ	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCEYE GENEL BAKIŞ	4-26
1.1. Kavram Olarak Muhafazakârlık.....	4
1.2. Siyasi İdeoloji Olarak Muhafazakârlık.....	7
1.3. Muhafazakâr Düşüncede Temel Kavramlar.....	11
1.4. Muhafazakâr Düşüncenin Doğuşu	17
1.4.1. Aydınlanma Dönemi ve Muhafazakârlık	19
1.4.2. 1789 Fransız Devrimi ve Devrime Tepki Olarak Muhafazakârlık.....	20
1.4.3. Sanayi Devrimi ve Muhafazakârlık.....	21
1.5. Muhafazakârlık Türleri	22
1.5.1. Otoriter Muhafazakârlık & Kıta Avrupası Muhafazakârlığı	22
1.5.2. Liberal Muhafazakârlık & Anglo-Amerikan Muhafazakârlığı.....	23
1.5.3. Paternalist Muhafazakârlık.....	24
1.5.4. Neo-Muhafazakârlık & Muhafazakâr Yeni Sağ.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRK MUHAFAZAKÂRLIĞI	27-40
2.1. Türk Muhafazakâr Düşüncesinde Ana Eğilimler	28
2.1.1. Bürokratik Muhafazakârlık	28
2.1.2. Bergsoncu Muhafazakârlık.....	29
2.1.3. Milliyetçi Muhafazakârlık	30
2.2. Tanzimat Döneminden Cumhuriyet'e Türk Siyasi Muhafazakârlığı	31
2.3. Cumhuriyet Döneminde Türk Siyasi Muhafazakârlığı	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SERDENGEÇTİ VE MUHAFAZAKÂRLIK.....	41-67
3.1. Osman Zeki Yüksel'in Hayatı.....	41
3.2. Serdengeçti Dergisinin Dili ve Üslubu.....	44
3.3. Serdengeçti Dergisinde Muhafazakârlık Anlayışı.....	44
3.3.1. Serdengeçti Dergisinde Akıl.....	45
3.3.2. Serdengeçti Dergisinin Dini ve Milliyetçi Boyutu	48
3.3.3. Serdengeçti Dergisinin Aile ve Mülkiyete İlişkin Görüşleri	53
3.3.4. Serdengeçti Dergisinde Özgürlük ve Eşitlik	56
3.3.5. Serdengeçti Dergisinde Tarih.....	58
3.3.6. Serdengeçti Dergisinde Gelenek	60
3.3.2. Serdengeçti Dergisinin Siyasete Bakışı ve İktidarla İlişkisi.....	63
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	69
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	72
ÖZGEÇMİŞ.....	78

ÖZET

Muhafazakârlık, Kıta Avrupası'nda ortaya çıkmıştır. Aydınlanma Dönemi, Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi bu kavramın hem yayılmasına hem gelişmesine hem de bir ideolojiye dönüşmesine sebebiyet vermiştir. Kısa bir süre sonra Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde de etkisini göstermeye başlamıştır. Nitekim muhafazakâr fikirler, Osmanlı Devleti'nin son dönemindeki kötü gidişi düzeltmek adına özellikle Tanzimat Dönemi'yle birlikte başlayan düzenlemelere karşı olan bazı düşünür ve siyasilerle ülkeye girmeye başlamış ve Cumhuriyet'in ilanı ve sonrasındaki süreçte bu durum daha da yayılmıştır. Hiç kuşku yok ki Türk muhafazakârlığının kendine has yönleri olmuştur. Bunların tespit edilebilmesi, genel anlamda muhafazakârlık teorisini incelemek ne mümkündür. Bu bağlamda çalışma muhafazakâr teoriyi genel hatlarıyla incelemektedir. Osmanlı son dönemi zihin dünyasında hatırı sayılır bir yer edinen muhafazakârlık, Cumhuriyet'in ilanı sonrası süreçte etkisini kısmen kaybetmiştir. Muhafazakâr fikirler veya tepkiler, sınırlı düzeyde de olsa varlığını sürdürmüştür. Bu çerçevede ifade edilebilecek ve daha güçlü biçimde olduğuna kuşku bulunmayan ilk fikri canlanışın İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyaya hâkim olan hürriyet ikliminin Türkiye'yi de etkilediği tarihlere denk geldiği söylenebilir. Serdengeçti dergisi aynı tarihlerde yayın hayatına başlamış ve çizgisiyle muhafazakârlığa ciddi katkılar sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler : Muhafazakârlık, Türkiye'de Muhafazakârlık, Serdengeçti Dergisi ve Muhafazakârlık

ABSTRACT

Conservatism emerged in Continental Europe. The Enlightenment Period, the French Revolution and the Industrial Revolution caused this concept to both spread and develop and to become an ideology. Shortly after, it began to show its effect within the borders of the Ottoman Empire. As a matter of fact, conservative ideas started to enter the country with some thinkers and politicians who opposed the regulations that started with the Tanzimat Period in order to correct the bad progress in the last period of the Ottoman Empire and this situation became more widespread during the proclamation of the Republic and its aftermath. There is no doubt that Turkish conservatism has its own aspects. In order to determine these, it is not possible to examine the theory of conservatism in general. In this context, the study examines conservative theory in general terms. Conservatism, which gained a significant place in the minds of the late Ottoman period, lost its influence in the post-proclamation of the Republic. Conservative ideas or reactions persisted to a limited extent. In this context, the idea of revival of conservatism in Turkey after the Second World War to judge the freedom of the world's climate also said that the date coincided with the effects. Serdengeçti magazine started its publication life at the same time and this magazine made a significant contribution to conservatism.

Keywords: Conservatism, Conservatism in Turkey, Serdengeçti Magazine and Conservatism

GİRİŞ

On sekiz ve on dokuzuncu yüzyıllar, Batı coğrafyası bağlamında, önemli değişimlerin yaşandığı tarihlere işaret etmektedir. Nitekim öncesi olmakla birlikte, Aydınlanma düşüncesi ve Fransız Devrimi'nin yarattığı değişimlerin önce Kıta Avrupası ve ardından diğer coğrafyalara yayılması ile başlayan ve aslında yeni dönem niteliğini hak edecek çapta farklı bir iktisadi, sosyal ve siyasal yaşama doğru evrilen bir insanlık tecrübesi yaşanmaya başlamıştır.

Değişim ve dönüşümün ana faktörleri çoktu. Veya değişimin hızı, bazen baş döndürücü bir boyuta ulaşmaktaydı ve ana faktörlerden ziyade kimileri için önemli olan hızın yarattığı tahribattı. En azından, hızlı değişimin insana dair birçok şeyde tahribat yaratacağına dair bir endişe kendini iyiden iyiye belli etmeye başlamaktaydı. On dokuzuncu yüzyılın hemen başlarında iyice belirginleşen bu endişe hiç kuşku yok ki Aydınlanma düşüncesinin ve Fransız Devrimi'nin etkisiyle belirgin bir değişim karşıtlığını veya değişimin tedrici olması gerektiği yönündeki inancı beslemekteydi. Aslında gerçekleşen muhafazakârlığın ilk tohumlarının atılmasıydı.

Aydınlanma Dönemi'nin ana argümanı akılcılıktı. Geçmişin, geleneğin yerine insanın hareketlerini belirleyen, yön verenin akıl olduğunu ve bunun en güvenilir kılavuz olduğunu söylemiştir. Her şeyin aklın süzgecinden geçirilmesi gereğine vurgu, insani tecrübeyi ikinci plana itmişti. Geçmiş veya tarih ve gelenek, iyiliği-kötülüğü test edildi. Bilinenin, bilinmeyenden daha huzur verici olduğuna inananların sayısı her geçen gün artacaktı. Fransız Devrimi, huzuru geçmişte arayanlar listesini çoktan kabartmaya başlamıştı.

1789'da yaşanan bir burjuvazi devrimiydi. Kitleleri mobilize eden kelimeler adeta tılsımlıydı veya öyle kabul görmekteydi: özgürlük, eşitlik ve kardeşlik. Devrimden sonra bunların ne kadar gerçekleştiği tartışılabilir. Ancak tartışılması gereksiz olan şey açıktı; Fransız Devrimi, eski düzeni neredeyse tamamen yerle bir etmişti. Yıkılanın yerine konacak olana, kuşku ile bakanlar elbette olacaktı. Kimileri değişimi tamamen reddetti kimileri de yıkıcı pratiklerden arındırılmış değişimi önerdi. Bir bakıma, muhafaza etmek için değişimi kabullendi. Böylece Burke, muhafazakârlığın daha sonraları en etkili olacak kalın çizgisinin temellerini atmış oldu.

Fransız Devrimi ilkeleri, Avrupa coğrafyasının her tarafına kısa sürede yayılmıştır. Avrupa Kıtası ile sınırlı kalmamış, diğer kıtalara da sirayet etmiştir. Yani hem Avrupa Kıtası hem de Devrim ilkelerinden etkilenen diğer coğrafyalarda değişim rüzgârları esmeye başlamıştır. Bu değişimlere çoğu zaman iktisadi ve sosyal altüst oluşlar eşlik etmiştir.

Geleneksel üretim ilişkilerinin yok olması, kırdan kente göç hareketinin artması, aile ve akrabalık ilişkilerinin farklılaşması ve benzeri birçok değişim on dokuzuncu yüzyılın karakteristik özellikleri arasında yer almıştır. Değişim, beraberinde sorunlar da getirmiştir. Onlarca sorun ve bunlara yol açan nedenleri üç başlık altında toplamak mümkündür; ilki, kente göç eden ve artık “birey” olanın, yalnızlık veya kendi başının çaresine bakma zorunda oluşun doğurduğu sorunlarla uğraşması gerekmektedir ki bu durumun büyümesi, sosyal bir sorun haline dönüşmesi fazla zaman almamıştır. Üretim ilişkisine emeği ile dâhil olanı bekleyen sorunlar ikinci kategoriydi. Nihayet sosyal ve iktisadi alanda istediğini bulamayanlar için siyasal iktidarlar sorun çözüme kabiliyetinden yoksunlukla suçlanan ana hedefler haline dönüşmüştür. Bu üç başlık Sanayi Devrimi'nin de özeti idi.

Bu kadar çok sorunun olduğu bir dönemde, çarelerin aranmaması beklenemezdi. İdeolojilerin çoğunun on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkması bir tesadüf değildi. On dokuzuncu yüzyılın ağırlaşan insani sorunlarına çözüm arayanların ürettiği fikirler, ideolojiler olarak insanlığın hizmetine sunuldu. Elbette onlarca sorun varken ve birçok açıdan çözüm arayışları sunulurken, bütün “karışıklığın” hızlı değişimden kaynaklandığını düşünenler için istikrar vurgusu, belki de döneme en anlamlı bakışlardan biriydi. Böylece muhafazakâr düşünceler hızla yayılmaya başlamıştır.

Önce Kıta Avrupa'sında ardından Amerika ve Avustralya gibi uzak ülkeler dâhil birçok coğrafyada muhafazakâr tepkiler şekillenmeye başlamıştır. Bazı dönemler muhafazakârlık güç kazanmış, muhafazakâr düşünürler ve partiler çoğalmış, iktidarda bulunmuş veya topluma yön vermiştir.

Muhafazakârlığın Türkiye sınırları içine girmesi Osmanlı Devleti'nin son yüzyılına denk düşmektedir. İmparatorluğun kötü gidişine son vermek amacıyla getirilen düzenlemeler, geleneksel siyasi- sosyolojik yapının devamından yana olanların itirazına neden olmuştur. Bu bağlamda Tanzimat Dönemi ve sonrası düzenlemelerinin karşısında duranların ilk muhafazakâr tepkiler oldukları söylenebilir. Yüzyılın sonuna doğru bu tepkiler daha da artmış, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde ise siyasal bir mahiyete de bürünmüştür. Cumhuriyet dönemine de ciddi bir düşünsel miras bırakmıştır.

Cumhuriyetin ilanı sonrası bütün diğer ideolojiler gibi muhafazakârlık da silikleşmiştir. Veya ifade edilmesi, savunulması için uygun koşullar olmamıştır. Buna rağmen küçük çaplı da olsa muhafazakâr tepkiler zaman zaman kendini belli etmiştir. Özellikle cumhuriyet devrimlerinin hızından şikâyetçi olanlar, aslında muhafazakâr duruşun simgeleri olmuşlardır.

Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye'de muhafazakârlığın fikri destekçileri arasında Peyami Safa, Mehmet Akif Ersoy, Yahya Kemal, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Osman Zeki Yüksel gibi isimler yer almıştır.

Osman Zeki Yüksel'in yayımladığı Serdengeçti dergisi ülkede o dönemde muhafazakâr fikri savunan en önemli yazılı kaynaklardan biridir. 1947 yılında ilk, 1962 yılında da son sayısı çıkmıştır. Toplamda 33 sayıdan oluşan bu dergi o dönemle ilgili birçok bilgiler vermektedir. Çıktığı dönemde yayın yasaklarına, yazarlarının hapisanelere girmesine rağmen, Türk gelenek ve kültürüne uymayan politikaların ve yeniliklerin uygulandığını düşündüğü, halkın isteklerinin arka plana atıldığına inandığı için gerek Tek Parti dönemini gerekse de Demokrat Parti dönemini eleştirmiş ve kendince yapılması gerekenleri söylemiştir.

Serdengeçti dergisinin, Türk muhafazakârlığında bir dönüm noktası olduğu iddia edilemez. Ancak, çalışmanın hipotezi, serdengeçti dergisinin muhafazakârlığın Türkiye'de gelişimine ciddi katkılar sağladığı yönündedir. Yayın hayatına başladığı 1947 yılı bu bağlamda anlamlıdır. Anılan tarihten bir yıl önce çok partili siyasal yaşama geçmiş olan Türkiye'de henüz demokratik ilke ve pratikler yer edinebilmiş değildir. Sıkıyönetim uygulamalarının devam ettiği tarihlerde yayın hayatına başlayan Serdengeçti dergisinin yayım politikasının cesurca olduğunu ve Türk muhafazakârlığına katkı yaptığını söylemek abartı olmayacaktır. Bunu tespit edebilmek için çalışma üç bölüm olarak kurgulanmıştır. İlk bölüm, tezin teorik arka planını oluşturmak amacıyla muhafazakârlık kavramına odaklanmakta, terminolojik ve tarihsel bilgiler sunulmaya çalışılmaktadır. İkinci bölümde, muhafazakârlığın Türkiye'de aldığı biçim incelenmektedir. Bir başka ifade ile Türk muhafazakârlığının temel dinamiklerinin tespiti yapılmaktadır. Nihayet çalışmanın iddiasının anlatıldığı üçüncü bölümde, teorik ve tarihsel verilerin desteğiyle, Serdengeçti dergisinin muhafazakâr teori bağlamında değerlendirilişi ve Türk muhafazakârlığı içindeki konumu ve katkısı ele alınmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCEYE GENEL BAKIŞ

1.1. Kavram Olarak Muhafazakârlık

Muhafazakârlık; tarihi kökleri çok eskiye dayanan özellikle sosyalizmin çöküşünden sonra liberalizmle birlikte günümüz siyasetinin, başat faktörlerden biri haline gelen modern bir siyasi ideolojidir. Son yıllarda yeniden ilgi odağı haline dönüşen muhafazakârlık, siyasi arenada da varlığını sürdürmektedir (Yılmaz, 2004: 144).

Muhafazakârlık, diğer siyasi ideolojik akımlara eklenmesinin yanında, ayrı bir siyasi ideoloji olarak da literatürde yerini almaktadır. Özellikle radikal değişime direnme ve geleneksel değerleri savunma eğiliminde olma durumu olarak kabul edilmesiyle birlikte ilk etapta net bir tanımlama yapmakta zorlanılmaktadır. Bu durumu Mustafa Erdoğan iki farklı nedene bağlamaktadır. Bunlardan birincisi her devlet ya da millet farklı geleneklere sahip olduğu için, standart olmayan tanımlama ortaya çıkmaktadır. Diğeri ise, muhafazakârlığın ideolojilere karşı şüpheli bir yaklaşım içerisinde olmasıdır (Erdoğan, 2004: 5).

Muhafazakârlığın Latince kökeni conservare kelimesidir. Bu kelime, koruma ve muhafaza etme anlamları taşımaktadır (Aydar, 2010: 2). Ancak bu kavram siyasi düşünce tarihinde daha fazlasına karşılık gelmektedir. Günlük hayatta muhafazakâr terimi, mütevazı, geleneksel bir yaşam tarzı, değişimi desteklemeyen gibi anlamlar içermektedir.

Muhafazakârlık kavramıyla ilgili yazılı literatüre bakıldığında, genel itibariyle tepkiye dayalı olumsuz bir söylem olduğu ortaya çıkmaktadır. Kavramın hangi şeylere zıt olduğu bilinmemekte ancak hangi şeylere taraf olduğu ise tam olarak bilinmemektedir (Yılmaz, 2001: 94). Yine de muhafazakârlık, tanımı yapılması mümkün bir kavramdır. Bu bağlamda birkaç örnek verilebilir: Özipek'in tanıma göre muhafazakârlık; insanın akıl, bilgi ve birikim açısından sınırlı olduğunu, toplumda geçmişten itibaren var olan aile, gelenek ve din gibi değer ve kurumlarını taban alan, radikal değişimleri savunan uygulamalara karşı çıkarak ılımlı ve kademeli değişimin olması gerektiğini söyleyen ve siyaseti, bu çizgiyi bozmayacak şekilde sınırlandıran bir düşünce ve siyasi akımdır (Özipek, 2000: 1- 4). Micheal Oakshett muhafazakârlığı, “elde olanın olmayana, bilinenin bilinmeyene, denenmiş olanın denenmemişe, olguların gizemli olana, gerçeklerin olası olana, sınırlı olanın sınırsız olana, yakındakinin uzaktakine, yeterli olanın aşırı olana, uygun olanın mükemmel

olana, küçük ve sınırlı buluşlar ve yeniliklerin büyük ve belirsiz olanlara tercih edilmesi” şeklinde tanımlamıştır (Şeyhanlıoğlu, 2011: 82). Andrew Heywood, muhafazakârlığı en sade şekliyle, insanın rasyonelliğinin sınırlı olduğunu bu yüzden soyut ilkelere ve düşünce sistemlerine güvenilmemesi gerektiğini, onların yerine tarihe, tecrübeye inanılması gerektiğini ve toplumun, gelenek, otorite ve ortak ahlak bağları ile ayakta durduğunu söylemiştir (Heywood, 2013: 84-90).

Muhafazakâr terimi siyasi anlamıyla ilk kez 1820'lerde Fransa'da Chateaubriand'ın Le Conservateur adlı dergisinde kullanılmıştır. İngiltere'de bu ifade ilk kez J. W. Croker'in Ocak 1830 yılındaki bir makalesinde görülmüştür. Almanya'da ise bu terim siyasetin günlük sözcük dağarcığında yerini almış ve Batı Almanya'nın bütününe yayılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde terim 19. yüzyılda farklı gruplar ve siyasal hareketlerce anlamı belirlenmeden kullanılmış ve 20. yüzyılda gördüğü ilgi karşısında yaygınlaşarak anlam değişikliklerine maruz kalmıştır (Aydar, 2010: 2).

Muhafazakârlığın beş ana yorumu bulunmaktadır. Aristokratik ideoloji, faydacı ideolojik konum, durumsal ya da pozisyonel görüş, bir zihinsel eğilim ya da alışkanlık olarak muhafazakârlık ve ideolojik yorumdur (Aydar, 2010: 3).

Aristokratik ideolojide muhafazakârlık, Fransız Devrimi'ne karşı yarı feodal toprak sahiplerinin vermiş olduğu olumsuz tepki doktrini olarak algılanmıştır. Bu durumda ekonomik kaygılar üzerine oturtulmuştur. Bu dönemde aristokratik sınıfın siyasi ve ekonomik gücünü kaybetmesiyle muhafazakârlık etkisini yitirmiş, böylece kısa süreli tarihsel hareket olarak kabul edilmiştir (Aydar, 2010: 3).

Pragmatik ideolojik konum olarak muhafazakârlık, diğer siyasi ideolojilere eklemlenebilen ve onların özellikle pratiklerinde ortaya çıkan bir durumdadır. Vincent söz konusu argümanda muhafazakârlığın, bir form olarak kabul edildiğini ve hâkim politik, kültürel, ekonomik düşünce yapısını absorbe ettiğini belirtmiştir. Russel Kirk de, orta yol kavramıyla tanımlamıştır. Orta yol ile anlatılmak istenen başkasına ayak uydurma durumudur (Aydar, 2010: 3).

Durumsal ya da pozisyonel bakış açısı, pragmatik ideolojik konum gibi belirli bir içeriğe sahip değildir. Gerçekleştirilmek istenen bir ideal ya da ütopyası bulunmadığı için, var olan politik gerçeklikleri aşan, yapısal düzeni tehdit eden her türlü politik öneriler muhafazakârlığın doğal düşmanlarıdır ve muhafazakâr olan birey, her şartta değişimin ve reformun karşısındadır. Bundan dolayı bir komünistin veya bir liberalin muhafazakârlığından söz edilebilmektedir (Aydar, 2010: 4).

Bir alışkanlık ya da zihin eğilimi olarak muhafazakârlık, insan doğasıyla ilgili bir bakış açısıdır. Lord Hugh Cecil, bu durumu insan zihninin bir eğilimi olarak tanımladığı doğal muhafazakârlık diye adlandırmıştır. İnsanda bu durum, değişime karşı hoşnutsuzluk, bilinmeyene olan güvensizlik ve tecrübeye olan güvenden kaynaklanmaktadır. Burada muhafazakârlık, bir ideoloji olarak değil; insanın yeni olana karşı eskiyi, denenmemişe karşı denenmiş tercih etme, politik yansıması ise, geleneksel kurumların, yeni olana tercih edilmesi durumudur (Aydar, 2010: 4).

İdeoloji olarak muhafazakârlık, yukarıdaki sınıflandırmalardan farklı bir fikirler topluluğudur. Aydınlanma Felsefesi ve Fransız Devrimi'ne gösterilen tepkinin ürünüdür. Muhafazakâr düşünce, sosyal ve politik şartlar aracılığıyla insan türünün iyileştirilebileceğine, insan aklına olan güvene ve geleneğin reddi gibi devrim durumlarında üretilen ve kullanılan fikirlere karşı çıkmıştır (Vincent, 2006: 90).

Muhafazakârlık temelde, her alanda kendine özgüllüğün kabulünü gerektirir. Evrensel olarak belirtilen şeylerin, ideolojik bir manipülasyon aracından başka bir şey olmadığına inanmak bu durumun en basit sonucudur. Bütün insanlığın ortak mirasını, bütün tarihsel ve toplumsal çatışmaların sonucu olduğunu iddia eden ideolojik ilkelere, muhafazakârlık şüpheyile yaklaşmaktadır (Çetin, 2004: 87-88).

Muhafazakâr düşüncenin merkezinde Tanrı vardır ve varoluş nedenselliği Tanrı'ya bağlılık, uyumluluk ve düzenlilik anlayışı üzerine kuruludur. Düzenin akılsal bütünlüğünü sağlayan Tanrısal iradeye boyun eğmek ve her türlü problematiği, düzen içinde kendiliğinden oluşan yasalarla çözmek ve buna bağlı olarak tarihi hem özne hem nesne olarak görmek, muhafazakârlığın ana ilkesidir. Muhafazakârlık, toplumsal ilişkilerin atomik, heterojen, rekabetçi ve insanların özgürlüğünün ve eşitliğinin öncelik taşıdığı mekanik bir yapı olduğu kurgusuna inanmaz, buna bağlı olarak bireyin isteklerini kontrol etmek, düzen içindeki hiyerarşiye uymak, toplumsal yükümlülüklerini yerine getirmek gibi erdemlerini öne çıkarır. Muhafazakârlık, modernliğin değişim ilkelerine karşı kültürel korunmayı ve kapanmayı, kültürel ve tarihsel mirasın oluşturduğu yasaların dönüştürülmesine yönelik bir karşı duruş misyonunu temsil eder (Çetin, 2004: 88-89).

Muhafazakârlık, Batının düşünce tarihinin çatışmaları sonucu ortaya çıkan, zamanla şekillenen ve günümüzde de etkili olmaya devam eden en önemli siyasal ideolojilerden birisidir. Gerek Batılı ülkelerde gerekse Türkiye'de 'muhafazakâr' ya da 'muhafazakârlık' kavramı, toplumsal ve politik alanın sözel düzeyde ana unsurlarından birisini teşkil etmekte ve hatta bazı dönemlerde temel politik ideoloji olma niteliği taşımaktadır.

1.2. Siyasi İdeoloji Olarak Muhafazakârlık

Muhafazakârlık kavramına ilişkin muhtelif yaklaşımlar söz konusudur. Bu nedenle söz konusu kavramın tanımlanması kolay değildir. Buna ek olarak davranış mı, bir duruş mu yoksa bir ideolojiyi mi ima ettiği konusunda da fikir birliği oluşmuş değildir.

Huntington, Bir İdeoloji Olarak Muhafazakârlık isimli yazısında şu tespitleri yapmaktadır (Harries, 2004: 98):

Mevcut diğer ideolojilerin tersine muhafazakârlık, olması gereken toplum fikrini anlatmaz. Muhafazakâr bir tane ütopya bulunmaz. Bu açıdan muhafazakârlık, geleneksel olandan feodale, liberal, kapitalist ve sosyal demokrat olana kadar her çeşit kurumsal düzenleme şekillerini desteklemek amacıyla kullanılmıştır. Çünkü içeriğin yerine usule bakar; daha çok siyasi kurumları etkilediklerinde değişim ve istikrarla ilgili olur. Sürekli söylemin tersine, muhafazakârlığın zıttı liberalizm olmamıştır. Muhafazakârlık birden ve hızlı değişimlerin zorluğu ve tehlikesi karşısında; istikrar, süreklilik ve tasarrufun değerini belirten unsurlar sunmaktadır.

Huntington, muhafazakârlığı üç bakış açısıyla açıklamaktadır. Birincisi, aristokrat teori muhafazakârlığı önemli tarihsel olayların akımı olduğunu belirtir. Fransız Devrimi'ne karşı aristokratların sergiledikleri tepki bu durumu ortaya çıkarmaktadır. O dönemde burjuvazinin desteklediği liberalizm akımı, işçi sınıfının desteklediği Marksizm ve Sosyalizm akımı varken, karşısında, aristokratların desteklediği akım olarak muhafazakârlık konumlanmaktadır. İkinci olarak muhafazakârlık özel grubun çıkarlarına ve bazı toplumsal güçlerin özel tarihi statüsüne bağlı değildir. Muhafazakârlık, düşünceleri çoğunlukla kendi içinde tutarlı bir sistem olup evrensel adalet, düzen, denge ve ölçülülük gibi değerler yönünden tanımlanmaktadır. Son olarak durumsal tanımlamada, muhafazakârlık, var olan yapıyı ve kurumları destekleyenlerin tezlerinde kullandıkları bir ideoloji konumundadır. Bu durumda mevcut düzeni meşrulaştırmak için kullanılan bir düşünce sistemidir (Harries, 2004: 98-99). Bunun sonucunda tutuculuk veya gericilik ile özdeşleştirildiğinden gelişimin ve ilerlemenin önündeki engel olarak görülmekte ve önemsenmemektedir (Özipek, 2000: 14).

Michael Oakeshot, Muhafazakâr Olmak Üzerine isimli çalışmasında, muhafazakâr olmanın belirli biçimlerde düşünme ve davranma niyetinde olma durumu olduğunu ve genel prensiplerin konusu haline getirilemeyeceğini ifade etmektedir. Muhafazakârlığı bir doktrin olarak değerlendirmeyen Oakeshott'ın aslında söylemek istediği ideoloji niteliğine uzak durulması gereğidir (Aydar, 2010: 7).

Albert O. Hirschman, Gericiliğin Retoriği adlı eserinde muhafazakârlığın siyasal bir ideoloji olmadığını, tepkisel bir hareket olduğunu belirtmektedir. Hirschman, ilk tepkisel dalganın Edmund Burke'ün Reflections on the Revolution in France (1790) adlı eserinde gerçek anlamda İnsan Hakları Bildirgesi'ne karşı başladığını ve bu şekilde temel bir entelektüel akım haline geldiğini belirtmektedir. Hirschman, ikinci tepkisel dalganın, devrimci tavrıdan ziyade reformcu tavrıdan yana olduğunu söylemektedir. Devrimin bazı yıkıcı taraflarından dolayı bu tutumun destek görmesine sebebiyet verdiğini belirtmektedir (Aydar, 2010: 7).

Russel Kirk'e göre muhafazakârlığın tanımı hangi sınıflandırmaya tabi tutulursa tutulsun, ideolojik olarak belirli bir entelektüel birikime sahip olduğunu ifade etmektedir. Temeli başta Hristiyan felsefesi olmak üzere, Burke'ün oluşturduğu geleneğe dayanmaktadır. Bu düşünce geleneği, ahlaki değerleri ön planda tuttuğu için muhafazakârlığı ideolojik yapmamaktadır. Bunun sonucunda sağ ideolojilere dâhil edilebilen bir düşünce olarak görmenin daha akılcı olduğunu ifade etmektedir (Güngörmez, 2005:139-140).

Russell Kirk muhafazakârlığın 6 temel kriteri olduğunu söylemektedir (Güngörmez, 2005:140-142):

1. Muhafazakâr düşünce, toplumsal ve ahlaki değerleri olan düzene inanır. Dini ve ahlaki sorunlar siyasal sorunların temelini oluşturur. Siyasetin en büyük amacı gerçek adaleti anlamak ve uygulamaktır.
2. Muhafazakârlar, çoğu radikal sistemin amaçladığı gibi, faydacılığa, eşitlikçiliğe, dar fikirli tek tipe karşı, insan varoluşunun gizemine ve artan çeşitliliğe inanmaktadır.
3. Muhafazakâr düşünce, toplumun sınıfsız olması gerektiği anlayışının aksine, uygar toplumda sınıfın varlığına inanır. Bu nedenle muhafazakârlar çoğunlukla düzenci olarak adlandırılırlar.
4. Muhafazakârlar, özgürlüğün ve mülkiyetin birbirleriyle bağlantılı olduğunu ve mülkiyetin özel mülkiyetten ayrı olduğuna inanırlar.
5. Muhafazakârlar somut olmayan kurgularla toplumun yeniden kurgulanması gerektiğini söyleyenlere kuşkuyla yaklaşır ve güvenilmez olduklarını söyler. Geçmişten gelen alışkanlıkların, geleneklerin, insanın anarşi isteğini ve yenilikçilerin güç tutkusunu kontrol altında tuttuğunu ifade ederler.
6. Değişimin faydalı olmayacağına inanırlar ve hızlı bir şekilde uygulanan değişimin kötü bir sonuca sebebiyet vereceğini düşünürler.

Muhafazakârlığın fikir babası olarak Edmund Burke kabul edilmektedir. Burke'ün Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler adlı eseri muhafazakâr düşüncenin ana metni sayılmakta ve özü bakımından üstün referans olarak kabul görmektedir (Duman, 2004: 35-38).

Burke, temel olarak Aydınlanma ve Fransız Devrimi sonrasında meydana gelen yeni düzen karşısında yalnızca Fransa için değil tüm Avrupa devletleri için eski düzenin savunucusu durumunda olmuştur. Değişim yaşanacaksa bile bunun radikal değil tedrici şekilde olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu yüzden çok daha radikal pozisyonda olan Fransız Devrimi yerine daha evrimci pozisyonda olan İngiliz Devrimi'ni doğru bulmuştur. İngiliz Devrimi'ni geçmişten beri var olan, içinde bilgeliği ve erdemliği bulunduran kurallarını, toplumun temel taşlarını yıkma amacı gütmeyen, zorunluluğun ve sağduyunun bir eseri olarak görmüştür. Fransız Devrimi'nin ise temelde her şeyi yeniden inşa etme amacı taşıdığını belirtmiştir. Bu nedenle söz konusu iki devrimi benzer olarak gösterenlere karşı çıkmıştır. Siyasal olarak muhafazakârlığı, tarihsel değişim içinde sürekliliği amaçlayan, sağduyuya dayanan, muhafaza etme, düzeltme gibi eylemlere indirgemıştır. Tedrici değişime izin verdiği için diğer ideolojilere eklenebileceği gibi düzenin nasıl korunacağı ve hangi yöndeki değişimin arzulanır olduğu gibi sorulara cevap ürettiği takdirde bağımsız bir ideoloji olarak da kabul edileceğini belirtmiştir (Duman, 2004: 35-38).

Bora muhafazakârlığın belirli bir ideolojik omurgadan ve ütopyadan yoksun olduğu için tek başına bir ideolojik tutum olarak değerlendirilmesinin mümkün olmadığını ifade etmekte, R. J. White Muhafazakâr Gelenek adlı antolojinin girişinde muhafazakârlığın politik doktrin olmadığını daha çok yaşam tarzı veya zihin alışkanlığı olduğunu söylemektedir (Harries, 2004: 91). Bu yöndeki değerlendirmelere katılmayan bilim insanları mevcuttur. Dolayısıyla liberalizm ve sosyalizmle birlikte son iki asırdaki temel siyasi akımlardan birisi olan muhafazakârlığı yalnızca bir "yaşam biçimi" olarak görmek son derece marjinal bir yaklaşımdır. Muhafazakârlık bir tutum ve davranıştan öte, içerisinde liberal, devrimci gibi farklı kesimden düşünürleri barındıran zengin bir siyaset felsefesidir (Özçelik, 2016: 19).

Muhafazakârlığın belirli bir tarihi sürecinin olması, önemli oranda taraftarlarının bulunması, siyasi partilerin propagandalarında yer alması hatta siyasi parti isimlerinde kullanılması, siyasi bir ideoloji olduğu yönündeki önemli kanıtlardır. Bu bağlamda örneklere hemen her ülkenin siyasal yapısında rastlamak mümkündür.

Muhafazakârlığı bir tutum ve davranıştan öte, bünyesinde farklı devrimci ve liberal kesim düşünürlerini de barındıran zengin siyasi bir ideoloji olarak görülmesi gerektiğini savunanların sayısı azımsanmayacak düzeydedir. Bu isimlerden biri Robert Nisbet'dir. Nisbet, bazı yazarların muhafazakârlığın içinde gerçek bir ideolojide bulunması gereken eylem ve reformları barındırmadığı için siyasi ideoloji olarak görmemelerinin doğru olmadığını bunun nedeni olarak da sadece bu tarz teorik nedenlere bağlanamayacağını belirtmektedir (Duman, M.Z. 2017: 300).

Hoffman ve Graham'ın Introduction to Political Theory adlı eserinde muhafazakârlığın anlaşılması, diğer siyasi ideolojilere oranla daha zor olduğu belirtilmektedir. Muhafazakârlık bazı

durumlarda liberalizm ve milliyetçiliğin içinde var olmuş gibi gözükse de ayrı bir ideoloji olduğu belirtilmekte ve buna dair deliller sunulmaktadır (Özçelik, 2016: 20).

Muhafazakârlıkta ilk olarak akla ve akılcılığa yönelik inanca sahip olan Aydınlanma düşüncesinin insan özü konusundaki iyimserliğine karşı çıkılmaktadır. İnsanın kusurlu ve mükemmel olmadığı anlayışı hâkim olmaktadır (Duman, F. 2017: 18). Buna göre akla yönelik mutlak inançla sağlıklı ve doğru bir siyasal ve toplumsal düzenin oluşturulabilmesinin mümkün olmadığı belirtilmektedir. Aydınlanma düşünürlerince aklın işleyişinin önündeki engeller olarak görülen gelenek, kültür, toplum, duygu, önyargı, din, otorite vb. gibi unsurlar, muhafazakârlar için gerçekte aklın çalışmasının doğal, kaçınılmaz bağlamını oluşturmaktadır. Çünkü muhafazakâr düşünürlere göre, Aydınlanmacıların iddia ettikleri gibi duygulardan, önyargılardan, içgüdülerden, tutkulardan bağımsız ve bağlamsız bir akıl yürütme mümkün değildir.

Muhafazakârlığın Aydınlanma düşünürlerindeki akılcılığa ve bireyciliğe yönelik eleştirileri, sonraki süreçte sosyolojinin de temellerini oluşturacak olan önemli argümanların kabulünü beraberinde getirmiştir. Sosyal teorinin temellerini oluşturan bu düşünceler, atomcu bireyciliğe yönelik eleştiriler ve toplumsal olanın önceliğinin vurgulanması bağlamında ifade edilmiştir. Bireyi geniş anlamda içinde yer aldığı toplumsallıkla kavrayan bu perspektife göre, aklın işleyişinin bağlamını oluşturan unsurlar (gelenek, duygu, kültür, önyargı vb.) aynı zamanda bireyin kişiliğinin, değerlerinin ve düşüncelerinin de bağlamını oluşturur. Geniş anlamda toplumsal bir ürün olarak kabul edilen bireyin anlaşılması ancak içerisinde yer aldığı kural, kurum ve ilişki tarzlarının çözümlenmesiyle mümkün olabilir. Bu bağlamda toplumsallık, organik ve karmaşık bir bütünsellik olarak görülmektedir (Duman, F. 2017: 19).

Birey ve siyasal iktidar ya da devlet arasında yer alan ara kurumlar, mekanizmalar, toplumsal ve siyasal düzen açısından büyük önem taşırlar. Beşeri varoluşun kutsal, rasyonel olmayan ve faydasızmış gibi görünen unsurları gerçekte toplumsal ve siyasal düzen için yerine getirdikleri önemli işlevlere sahiptir. Kötülüğün kökeni herhangi bir tikel toplumsal kurumda değil insan doğasındadır. Toplumsal düzen farklılık, hiyerarşi, sınıflar, rütbeler, gruplar ve otoriteler içerir. İnsanlar, nihai ahlaki bir bağlam haricinde, eşit değildirler. Bu nedenle eşitlik üzerindeki rasyonalist ve devrimci vurgu, toplumsal düzenin altını oyar ve istikrarsızlığa yol açar. Otoritenin meşruluğu soyut hak ya da akıl aksiyomlarından değil, tarihsel ve toplumsal düzende kök salmış olan inançlardan, alışkanlıklardan ve geleneklerden kaynaklanır. Bu temel argümanlar tarihsel süreçte muhafazakâr sosyal teorinin temellerini ve aynı zamanda sosyolojinin ön tarihini oluşturmuştur (Duman, F. 2017: 20).

Muhafazakârlığın insan ve topluma dair ana varsayımları siyaset ve devlete ilişkin kanıtlarını ortaya çıkartmaktadır. Buna göre muhafazakârlığın görünür hale gelmesi radikalizm ve devrim

reddine dayanmaktadır. Mevcut sistemi akıl temelli uygulamalarla değiştirmeyi ve dönüştürmeyi reddeden muhafazakârlık, siyasetin etki sahasını sınırlı olarak kabul etmektedir. Siyasal hareket deneyime, devamlılığa ve var olan düzenin toplumsal hatlarını dikkate alarak işlemek mecburiyetindedir (Özipek, 2000: 98-100).

Dolayısıyla bu perspektiften hareketle devletin ya da politik toplumun kökenini ve meşruiyetini açıklamak için kullanılan ‘toplum sözleşmesi’ ve ‘doğa durumu’ gibi kurgulara da karşı çıkan muhafazakârlara göre özgürlük, sözleşme, irade vb. için öncelikle sağlıklı işleyen bir toplumsal düzenin varlığı şarttır. Muhafazakârlar bu çerçevede kullanılan rasyonalist kurguları ampirik gerçeklikle uyuşmadığı ve bu itibarla tarih dışı olduğu gerekçesiyle çoğunlukla reddetmektedirler. Bu nedenle muhafazakârlara göre tarihsel sürekliliğin urunu olan organik toplumsal butunun ‘doğal’ bir parçası olarak görülen devlet, politik toplum, bireysel iradelere dayanan ‘yapay’ bir kurum olarak görülemez (Duman, F. 2017: 20).

Bu temellere dayanan muhafazakâr anlayışa göre, teorik olarak ideal bir anayasa ya da sistem mevcut değildir; ampirik gerçeklikte karşımıza çıkan sorunlar ve tarihsel süreçte yaşananların yani tecrübenin ve deneyimin oluşturduğu birikim vardır. Siyaset bu tarihsel birikim ve toplumsal ereive içinden hareket etmek zorundadır Dolayısıyla siyaset, tarihsel sürekliliği sağlamayı amaçlayan ve süreç içinde oluşan sorunları ozmeye odaklanan muhafaza etme, uyarılama, dengeleme, ayarlama, düzeltme gibi eylemlere indirgenmiş kısmi ve sınırlı bir etkinlik alanıdır (Duman, F. 2017: 21).

Muhafazakârlık temelde, akla duyulan büyük güvenin sorgulanması üzerinde yol almıştır. Tecrübe edilmiş olanın değerinin yok sayıldığı bir dönemde, eski olanı tamamen yıkıp hiç bilinmeyen yeniye duyulan tepkinin bir urunu şeklinde ortaya çıkmaya başlamıştır. Akıl, gelenek, tarih, tecrübe ve benzeri birçok konuda ilk kez söylenmeyen ama yeni olduğunu iddia edenlerin karşısında bir perspektif geliştirmeye başlayan duşune biçimi zaman içinde olgunlaşmıştır. Bunlar muhafazakâr ideolojinin temel ilkeleri haline gelmişlerdir.

1.3. Muhafazakâr Duşunede Temel Kavramlar

Gelenek: Muhafazakâr ideolojide ‘tarih’, önemli konumdadır. Muhafazakârlığın tarihe olan inancı, deneyim esasına bağlıdır. ‘Geçmişten bugüne nerede olduğunu bilemeyen insan, nereye gideceğini de bilemez.’ Bu cümle muhafazakârlığın tarihe bakış açısını açıkça göstermektedir. Ancak tarihe bakış açısı sadece geriye bakmak, geçmişle ilgili hikayeler söylemek değil, aynı zamanda şu anın altında olan şeyleri araştırmaktır (Duman, M.Z. 2017: 299).

Gelenek kendi içinde birçok anlam barındırmaktadır En basit haliyle, geçmişten günümüze gelen ya da miras bırakılan herhangi bir şeydir. Fiziksel bir nesne ya da kültürel bir yapı mı, sözel ya da yazılı mı ve zamanının ne olduğu hakkında kesin bir şey söylenmesi mümkün değildir. Gelenek, kuşaktan kuşağa aktarılan ve zamana karşı koyabilmiş değerler olarak ifade edilebilmektedir (Aydar, 2010: 16).

Muhafazakârlık, liberaller gibi sosyal kurumların bireylerin ihtiyaçlarına karşılık verip vermediğiyle ilgilenmez, geçmişten geldiği ve tarih testini geçtiği için özellikle korunması gerektiğini savunur. Ayrıca reforma tabi tutulmasına karşı çıkar (Aydar, 2010: 16).

Muhafazakâr düşüncede gelenek, kurulu düzene saygının bir göstergesi olarak görülür. Gelenek nesiller boyunca belirli bir hayat tarzını somutlaştırır. Bu yüzden soyut teoriler yerine, geçmişten beri var olan ve kendini ispatlamış olan geleneklere güvenmek daha doğrudur (Vincent, 2006: 117).

Edmund Burke, geleneğin önemini vurgularken şunları söyler: “İnsanların sadece akli ölçü olarak yaşamalarından ve hareket etmelerinden endişe duyarız; çünkü biz her insandaki aklın yetersiz olduğunu ve insanların bu küçük akıl yerine, ulusların ve çağların birikiminden ve sermayesinden yararlanması gerektiğini düşünmekteyiz.” (Canatan, 2005: 11-12). Ayrıca Burke eski kurumların eksikliklerinin tespit edilmesi gerektiğini ve düzeltilmesi gerektiğini söylemekte ancak iktidara sahip olanların bu sorunları düzeltmek yerine daha kolay olan kökten yıkma yoluna gittiğini ifade etmektedir (Canatan, 2005: 12).

Ulusların ve çağların birikimiyle oluşan gelenek, tahmin edildiğinden ve bir insanın sahip olduğu akıldan çok daha güçlü bir akli ve bilgeliği ifade etmektedir (Özipek, 2000: 35-36).

Tarih: Muhafazakârlıkta tarihin rolü önemlidir. İnsan ilişkilerinde soyut olan düşünce yerine tecrübeye olan inanç üzerine kurulmuştur (Duman, M.Z. 2017: 299). Ayrıca mevcut toplumsal ilişkilerin büyük ölçüde tarihsel deneyimin ürünü olmasından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı hali hazırda var olan yapı ve kurumların olumlu işleve sahip olduğu düşüncesi hâkimdir (Beriş, 2006: 81).

Erken dönem muhafazakârların bakış açısına göre gerçek tarih, doğrusal, kronolojik bir tarzda değil; kuşaklar boyu süren yapıların, toplulukların, alışkanlıkların ve önyargıların sürekliliği içinde açıklanır. Gerçek tarihi metot, sadece zaman içinde geriye doğru sürekli bir bakış değildir, öyküler anlatmak da değildir. O şimdinin sakladığı her şeyi ortaya çıkaracak şekilde bir araştırma metodudur; bu metot geçmişe tutunmadan asla anlaşılacak sonsuz düşünce ve davranış yöntemleri demektir (Aydar, 2010: 19).

Nisbet, Aydınlanma filozofları ve birtakım İngiliz rasyonalistleri tarafından kullanılan tarihi, içinde bulunulan an için yapılan doğal, tahmini, varsayımsal ve makul tarih olarak ifade etmektedir. Nisbet, bu yapılan tarihin oldukça soyut olduğunu ve asla anlatılardan ibaret olmadığını söylemektedir (Aydar, 2010: 20).

Muhafazakârlıkta, tarihi olaylar farklılık gösterse de tarihin kendisinin gerçekliği kabul edilir ve doğru olanın zamana sabit olarak bakmak yerine değişimleri, geçmişe bakarak gözlemek olduğu ifade edilir. Toplumsal yapılar, önyargılar ve alışkanlıklar kaynağını tarihten almalıdır (Akkaş, 2003: 248).

Önyargı ve Akıl: Muhafazakârlıkta “önyargı” kavramı “gelenek” kavramı ile birlikte anılmaktadır. Muhafazakârlık; aydınlanmacı “akıl”a karşı “dogma” ve “önyargı”nın, yani “gelenek”in müdafaasıdır. Muhafazakârlara göre, insan eylemlerinin temeli akla değil, Aydınlanma düşüncesinin kurtulmak istediği önyargı, dogma, alışkanlık ve geleneğe dayanmaktadır (Özçelik, 2016: 36).

Edmund Burke’e göre önyargı “bilme, anlama ve hissetme yönteminin damıtılmasıdır”. Burke önyargıyı, Fransız Aydınlanması ve Fransız Devrimi’nde gelişen düşünce yöntemlerine tamamen karşıt olarak görmüştür. Devrimcilere göre bir şeyi kurumsal yapıdan def etmek için onu doğaya ve akla aykırı olarak ilan etmek yeterlidir. Burke, insani ilişkilerde çok kısıtlı olduğu gerekçesiyle geometrik muhakeme yöntemlerine karşı bir duruş sergilemiştir. Ona göre insan, gelişme ve ilerleme kaydedebilmek için saf akıl ve mantıkla birlikte hisleri, duyguları ve tecrübelerinden de yararlanmalıdır. Ön yargının özünde, akıldan önce gelen bir bilgelik vardır. Acil durumlarda hazır bir şekilde ona başvurmak için var olan önyargı, insan zihnini düzenli bir bilgelik ve erdem yönünden önceden meşgul eder ve karar aşamasında şüpheli, şaşkın, kararsız olarak duraksamasına izin vermez. Burke’e göre önyargı, bireyin zihninde gelenekte yatan otorite ve bilginin bir özetidir (Özçelik, 2016: 36).

Tocqueville önyargı konusunda tıpkı Burke gibi düşünmektedir. Ona göre bir kimse tüm düşüncelerini kendi şekillendirmeye ve yine kendisi tarafından bulunan soyut yollardan gerçeği aramaya kalkarsa, toplum ortak bir noktada buluşamaz. Chesterton ise salt akılcı bir askerin savaşmayacağını ve akılcı bir sevgilinin evlenmeyeceğini ifade ederek, düşünceye destek sağlamışlardır. Kısacası, muhafazakârlığın insan davranışlarında önyargıya başvurmalarının özünde bilgi vardır. Michael Oakeshott bilgiyi; teknik bilgi ve pratik bilgi olarak ayırma götürmektedir. Teknik bilgi okullarda ya da derslerde akıl yoluyla elde edilebilecek olan kurallar, talimatlar ve genellemeler bakımından geniş olan bilgi türüdür. Pratik bilgi ise, tecrübelerden öğrenilen bilgi türüdür. Burke’e göre salt akılcılığın kamusal idarede insanlara dayattığı tiranlığa karşı, insanlar sadece önyargı özelinde birleşerek bir karşı duruş sergileyebilirler (Özçelik, 2016: 36).

Muhafazakârlar soyut aklın kapasitesini yetersiz olarak görmektedir. Bunun nedenini ise insanın sınırlı, kusurlu ve mükemmel olmayan bir varlık olmasıyla açıklarlar. Toplumda düzenin sağlanması ya da toplumun yeniden inşa edilebilmesi için soyut akıl yetersiz olarak görülmektedir. Bundan önceki soyut akli referans alan devrimler, baskı ve terörle sonuçlanmıştır (Erdoğan, 2004: 7).

Otorite ve İktidar: Otorite, muhafazakâr felsefenin merkezi kavramlarından biridir. Muhafazakâr felsefe hem devletin hem de bireyin tek başına hareket etmesini doğru bulmamaktadır. Toplumsal hiyerarşinin tepesinde yer alan devletin, sadece toplumsal düzeni otorite ile sağlaması gerektiğini savunmaktadır (Özçelik, 2016: 37).

Muhafazakârlara göre insan toplumun bedensel kısmını, otorite yani devlet ise, düşünsel kısmını oluşturmaktadır. Bedensel kısımda oluşabilecek sıkıntılar toplumda hasarlar bırakabilir; fakat düşünsel kısımda oluşabilecek sıkıntılar toplumda bir yıkım meydana getirecektir. Toplumsal düzenin oluşabilmesi için güçlü bir otoriteye ihtiyaç vardır. Otorite, sadece yönetim özelliği sergilemez aynı zamanda farklı unsurlar arasındaki uyumu da sağlar. Ayrıca birey herhangi bir çıkar gözetmeden yasalara, siyasal otoriteye ve topluma itaat etmelidir ve bu, birey için ahlaki bir görevdir (Çaha, 2012: 109). Otoritenin olmadığı bir toplumda ahlak kavramı zarar görmektedir. Bu yönüyle devlet ve ahlak kavramları, iç içe geçmiştir.

Muhafazakâr düşünce zorba bir devletten yana değildir. Devlet bir baba konumunda olup, merhametli ve ölçülü düzeyde olmak zorundadır (Öğün, 2011: 19-20).

Özgürlük ve Eşitlik: Muhafazakârlık, özgürlüğün sınırlarını herkes için aynı geçerlilikte olabilecek şekilde bir kuram oluşturma amacı gütmemektedir. Özgürlük her toplumun kendi yaşanmışlıklarına göre oluşan kendine has özellik taşımaktadır. Somut toplumsal kurumlar, normlar ve ilişkiler çerçevesinde özgürlük bir anlam kazanır ve bu atmosferde varlığını sürdürür (Özipek, 2000: 83).

Muhafazakâr düşüncede özgürlük, toplumu meydana getiren kişilerin, tarihi bilinçlenme ve sorumlulukları ile oluşmaktadır. Çünkü muhafazakârlıkta iktidar olanlar, sorumlulukları kadarıyla da özgürlüğe sahiptirler (Akkaş, 2003: 250).

Muhafazakârlıkta, başarılmasının mümkün olmaması sebebiyle sosyal eşitlik kavramı kabul edilmemektedir. Toplumda iktidar, statü ve mülkiyet eşit bir şekilde dağıtılmadığından doğal eşitsizlik anlayışı kabul görmekte ve bu eşitsizliğin çok daha derine kök saldığı düşünülmektedir. Bu açıdan Burke gibi muhafazakârlar, “doğal aristokrasi” görüşünü benimsemişlerdir (Heywood, 2013: 92).

Muhafazakâr düşünceye göre birey, aile, arkadaş, komşu, meslektaş gibi bazı gruplara bağlıdır ve bu gruplar bireyin daha güvenli ve anlamlı bir yaşam sürmesini sağlar. Böylece birey topluma aittir ve bundan dolayı özgürlük bireyi yalnız bırakma olarak görülmemektedir. Özgürlük bireyin kendi görevini yapmasını içerir. Örneğin bir ebeveyn çocuklarına yapmaları gerekenleri gösterirken, onların özgürlük alanına bir müdahalede bulunmaz, aksine onların çıkarlarını düşünerek yol gösterir. Sorumluluk sahibi bir çocuk olarak hareket etmek ve ebeveynlerin isteklerine uymak da ödev ve sorumlulukların sonucunda ortaya çıkan özgür bir eylemdir. İşte bu yüzden sadece bireylerin haklarını bilip ödevlerini kabul etmedikleri bir toplum “köksüz ve atomist” olacaktır (Heywood, 2013: 91-93).

Aile ve Mülkiyet: Aile, ilk ve en önemli toplumsallaşma aracıdır. İnsanlar ilk olarak aile ile sosyal ilişki kurmaya başlamaktadır. Toplumsal değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasını ve geleneksel kurumların varlığını sürdürebilmesini sağlayan en değerli kurumdur. Bir kurum olarak değer, inanç ve kültür aktarımına sebebiyet veren aile, dayanak olarak kullandığı geleneği ve toplumsal düzeni korumasından dolayı muhafazakârlıkta oldukça önemli bir yere sahiptir (Akın, 2012: 4).

Muhafazakâr düşünürler aile olgusunu, toplumun temel kurumu olarak ele alır. Örneğin, Talcot Parsons ailenin üç temel fonksiyonunu “neslin devamı”, “sosyal rehabilitasyon” ve “sosyalleşme” olarak kabul eder. Ayrıca aile farklı inançları, gelenekleri, düşünceleri, alışkanlıkları bireylere aktararak toplumsal zenginliği ve çeşitliliği sağlar (Çaha, 2012: 77).

Muhafazakâr düşüncede aile, kişileri topluma katmak amacıyla onlara kimlik kazandırır ve bu kimlik üzerinden toplumsal birliktelik oluşturur. Durkheim’e göre modern toplumdaki birliktelik anlayışının çözülmesinin sebebi yabancılaşmadır. Bu durumda aile fertleri arasındaki ilişkinin sarsılması ve gevşemesi, bireyleri toplumsal birlikteliğe iten sosyal bağların da zayıflamasına sebebiyet verecektir. Bunun sonucunda toplumsal çözülme meydana gelecektir (Çaha, 2012: 78).

Muhafazakâr düşüncede mülkiyet aile ile bağlantılı ve oldukça önemlidir. Toplumsal düzeni sağlamaya katkıda bulunmaktadır. Fransız düşünür Jean Bodin’e göre mülkiyet, bireylere değil, aileye ait bir haktır ve devlet ile aile arasındaki en temel fark, devletin egemenliğe, ailenin ise mülkiyete sahip olmasıdır. Edmund Burke, 1793 yılında yazdığı mektupta şu ifadelerle yer vermiştir: “Fransa’yı yıkan ve bütün Avrupa’yı yakın bir tehlikenin ağzına getiren diğer uğursuzluklara neden olan, mülkiyetin küçümsenmesi ve mülkiyetin kökenine karşı devletin belirli yapay çıkarlarının yerleştirilmesidir”. Burke, mülkiyetin kamulaştırılmasının veya mülkiyete saldırılmasının çok ağır bir suç olduğunu ve Hristiyanlığa saldırmakla aynı derecede olduğunu ifade etmiştir (Özçelik, 2016: 41).

Muhafazakârlık çok ağır bir suç dışında mülkiyetin, aileden uzaklaştırılmasına ve devletin de çok önemli çıkarları zarar görmediği sürece mülkiyete dokunmasına karşı çıkmaktadır (Özçelik, 2016: 42).

Muhafazakârlık; bireylere sınırsız bir serbestlik ve mülkiyet hakkı vermemektedir. Mülkün kendinden sonraki kuşaklara da aktarılacağı sorumluluğuyla hareket eden bireyleri desteklemektedir (Akkaş, 2003: 250). Mülkiyetin bireye güven ve rahatlama duygusu katacağına inanılmaktadır. Ayrıca birey kendi mülkiyetinin zarar görmemesi için başkalarının da mülkiyetine saygı göstereceği fikri hâkimdir (Heywood, 2013: 94).

Din ve Ahlak: Muhafazakâr düşüncede din olgusu, bir arada tutma özelliği bulunduğu için toplumun ve devletin oldukça önemli mekanizmasıdır. Aydınlanmayla birlikte dinsel dogmalara karşı bir savaş başlamış ve toplumun her alanında bir değişim gerçekleşmiştir. Bu duruma muhafazakâr düşünürler karşı çıkmıştır (Özçelik, 2016: 43).

Muhafazakâr düşünür Bonald dini toplum ve cemaat biçimi olarak yorumlamaktadır. Bonald'ın amacı kiliseye eski konumunu ve gücünü geri kazandırmaktır (Özçelik, 2016: 44).

Dinin bir gereklilik olduğunu söyleyen Burke'e göre toplumdaki geleneksel örfler ve uygulamalar "Tanrı vergisi" olarak görülmelidir. Bu çerçevede toplumun "Yaratıcımızın Yasası"yla ya da bazen ifade ettiği gibi "doğal hukuk" tarafından şekillendirildiğine inanır. Eğer insanlar yasaya aykırı olarak dünyayı değiştirmeye kalkarlarsa, Tanrı'nın iradesine karşı gelmiş olurlar ve sonuçta insani faaliyetleri daha iyi değil, daha kötü yaparlar (Heywood, 2013: 86).

Muhafazakâr düşünceye göre din toplumun omurgalarından birini oluşturmaktadır. Otorite, devlet, ekonomi, mülkiyet bir toplumun fiziksel bedenini oluşturuyorsa, din de onun canını ve ruhunu oluşturmaktadır. Ancak bunların yanında teokratik bir din ve siyaset anlayışı benimsenmemiştir. Muhafazakârların dini önemsemesinin ana sebebi, gelenek ve göreneklerin oluşmasında önemli bir kaynak olması ve aynı zamanda toplumsal dayanışmayı, birlik ve beraberliği de sağlayan manevî bir bağ olması fikridir (Çaha, 2012: 78).

Muhafazakârların dine verdikleri önemin bir boyutu da cemaatle ilgilidir. Cemaat ve cemaatçi değerler toplumsal yaşam içinde, dinin hissedilen en önemli değerleri olarak dikkat çekmektedir. Cemaat, dinî değerlerin yaşatıldığı, ayakta tutulduğu, dolayısıyla dayanışma ve birlik ruhunun beslendiği sosyal ortamlardır. Cemaat duygusunun zayıflaması, dinî değerlerin etkisinin azalmasıyla sonuçlanır. Dinî değerlerin zayıflamasıyla, toplumsal dayanışma ve hatta aidiyet duygusunun zayıflaması arasında doğrusal bir ilişki vardır. Meselâ Durkheim meşhur "İntihar" adlı çalışmasında, dinî değerlerin zayıflamış olduğu Protestan ülkelerde intihar düzeyinin daha yüksek

olduğunu tespit etmiştir. Burada dinî duyguların zayıflamasına paralel olarak yüz yüze, sıcak ve paylaşımcı kültürel değerler zayıflamakta; bu da bireylerde yabancılaşma durumu meydana getirerek intihara yönelmelerine sebep olmaktadır. Muhafazakârlar cemaate sadece fiziksel bir değer yüklemeler; onun aynı zamanda üretmiş olduğu cemaatçi kültürünü de önemserler. Buradan hareketle komşuluk, arkadaşlık ve dindaşlık ilişkisinin sürdürülmesi üzerinde hassasiyetle durmaktadırlar. Kısacası cemaat, muhafazakârlarda toplumsal yaşamın temel dinamiğini oluşturan sosyal bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Muhafazakâr siyasetin ana odağı cemaattir. Ancak gerek Avrupa’da gerekse Amerika’da toplumsalın cemaati kuşatacak kadar gelişmiş olması karşısında cemaat bir siyaseti, özellikle de iktidara talip bir siyaseti besleyecek genişlikte bir politik zemin oluşturmaz. O bakımdan muhafazakârlar cemaati, muhafazakâr siyasetin temel öznesi olarak kabul etmekle birlikte, onu aşan enginlikte bir siyaset tarzı geliştirmişlerdir (Çaha, 2012: 79).

1.4. Muhafazakâr Düşüncenin Doğuşu

Batı tarihinin en önemli hadiselerinden biri hiç kuşkusuz Fransız İhtilali’dir. 1789’a gidilen süreçte önemli gelişmeler yaşanmıştır. Yaklaşık dört yüzyıl süren değişim dalgası Rönesans ve Reform hareketleriyle başlamıştır. Feodal düzenin de yıkılış tarihlerine tekabül eden bu dönemler hem insanı hem de doğayı farklı anlamının yollarını açmıştır. Coğrafi keşifler ve bilimsel buluşlarla ivmelenen değişim dalgası sosyal, iktisadi ve siyasi alanları da etkisi altına almıştır. Aydınlanma Dönemi, yaşanan bu gelişmelerin zihinsel yapı taşlarını örmüştür. Nihayet 1789 Devrimi, yaklaşık dört yüzyıllık birikimin, değişim dalgasının bir sonucu olarak tarihsel yerini almıştır.

Değişimin uzun süreli olması ve zaman zaman da yıkıcı pratikler şeklinde meydana gelmesinin bazı çevrelerde rahatsızlık yaratması olağandı. Nitekim eski düzen yanlısı olanlar her daim mevcut olmuştur. Fransız İhtilali, eski düzenden yana olanlar için adeta “bardağı taşıran son damla” niteliğinde algılanmıştır. On dokuzuncu yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren kendini gösteren aristokratik tepkilerin kaynağında 1789’a duyulan tepki belirleyici olmuştur.

Muhafazakâr düşünce Kıta Avrupası’nda reform anlayışını reddederek aristokratik, otoriter ve gerici şekillerde ortaya çıkmıştır. İlk muhafazakâr tepki 1815 Viyana Kongresi’nden sonraki zamanda, aristokratik düzeni yenilemeye uğraşan Avusturyalı prens Metternich tarafından ortaya konmuştur. İlk siyasal görünümünü de Britanya’da 1830 yılında oluşan muhafazakâr partide bulmuştur, İngiltere ve ABD’de liberalizme, Almanya ve İtalya’da Hıristiyan demokrata, ABD’de cumhuriyetçi muhafazakâr düşünceye daha yakın konumda yer almıştır (Arpacı ve Bakan, 2012: 133).

Muhafazakâr düşüncenin çıkış aşaması için yapılan klasik ayırım, Fransız ve İngiliz muhafazakârlıkları arasındaki farkla alakalıdır. Fransız muhafazakârlığı etkisini 1848 devrimleri sonrasında da sürdürmüştür (Bora, 2003: 61-62). Fransız (Frankofon) muhafazakârlığı, daha radikal, daha sert, uzlaşmaya kapalı olmasından dolayı diğerlerinden ayrılmaktadır. Özellikle Fransız Devrimi'nin geleneklere, monarşik rejime, Kiliseye gösterdiği tepkiyi reddederek eski düzenin devam etmesini savunmuş; devrime ve ilerlemeye karşı çıkmıştır. Bu düşüncenin öncüleri olarak da Joseph de Maistre, Maurras ve Louis de Bonald gibi kişiler gösterilmektedir (Safi, 2005: 20-21).

Kıta Avrupası'nda Fransız muhafazakârlığıyla beraber Alman muhafazakârlığından da bahsedilmektedir. Alman muhafazakârlığı, XVIII. Yüzyılın ikinci yarısından sonra, ilk olarak Aydınlanma daha sonra da Fransız Devrimi'ne yapılan muhaliflikten dolayı daha tutarlı ve bilinçli bir hareket olmuştur (Arpacı ve Bakan, 2012: 134).

İngiliz muhafazakârlığı ise daha liberal çizgide, parlamenter devrimi de tarihsel geleneğin içinde kabullenilen pozisyonda olup, önem verilen değerlerin korunması şartıyla reform fikrine sıcak bakmıştır (Bora, 2003: 62). İngiltere'de 1830 yılına kadar siyasi düzeyde varlığı olmayan muhafazakârlığın felsefi yapısı, 1790 yılında Edmund Burke tarafından kaleme alınan Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler adlı eser ile oluşmaya başlamıştır.

ABD'den gücünü alan, Amerikan değerlerini yani bireycilik, insan hakları ve liberal demokrasi ile serbest piyasa ekonomisini korumayı hedefleyen yeni muhafazakârlık daha çok siyasal problemlerin çözülmesi üzerine bir toplum öğretisi olarak şekillenmiştir. Yeni muhafazakârlık, daha çok "liberal" düşüncenin siyasi savunusu için elverişli bir araç olarak kullanılmaktadır (Arpacı ve Bakan, 2012: 134).

Muhafazakârlığın siyasi bir akım olarak meydana gelmesinde, Aydınlanma düşüncesinin ana unsuru olan kurgulayıcı aklın ön plana çıkması, Fransız Devrimi'nde ortaya çıkan devrimci hayalî sosyalist uygulamaların oluşması ve Sanayi Devrimi'nden sonra yeni toplumsal yapıya karşı oluşan tepkilerin meydana gelmesi etkili olmuştur (Safi, 2005: 39).

Muhafazakârlığın şekillenmesinde üç tarihsel olaydan bahsedilebilmektedir. Muhafazakâr düşüncüyü şekillendiren unsurlardan birincisi Aydınlanma Dönemi'dir. Bu dönemde temel felsefe akılcılıktır. Aklın, geleneğin yerine daha güvenilir rehber olduğu görüşü hâkimdir. İkinci tarihsel olgu Fransız Devrimi'dir. Fransız Devrimi tüm dünyada yerleşik düzeni yıkmış ve yenileşme akımlarına öncülük etmiştir. Üçüncü unsur ise Sanayi Devrimi'dir. Bu dönem öncesindeki mevcut düzen kökten değişirken, istikrardan ziyade değişim kural haline gelmiştir (Ergil, 1986: 269).

1.4.1. Aydınlanma Dönemi ve Muhafazakârlık

Muhafazakâr ideolojinin ortaya çıkışı Aydınlanma dönemine tekabül etmektedir. Bunun nedeni olarak da muhafazakârlığın öncü düşünürlerinden olan Burke, Bonald, De Maistre gibi düşünürlerin söz konusu dönemde yaşamaları ve o dönemin getirdiklerine eleştiride bulunmaları olarak gösterilmektedir (Özçelik, 2016: 21).

Aydınlanma dönemi 1688 İngiliz Devrimiyle başlamıştır. 1789 Fransız Devrimiyle de son bulmuştur. Anılan dönemde burjuvazi eski rejimi ve düzeni değiştirmeyi veya yeniden düzenlemeyi amaçlamıştır. Zaman ilerledikçe Avrupa'da ve kısmen de olsa çevre coğrafyalarda etkili olmuştur (Sinan, 2009: 9).

Aydınlanma, skolastik düşünceden arınarak, ilahi akıldan ziyade bireysel ve evrensel aklın temelinde deney ve gözleme bağlı bir düşünce biçimini oturtmayı amaçlamıştır. Aydınlanma Dönemi'nin asıl amacı, dini kurumlar aracılığıyla kukla ya da köle pozisyonuna sokulan insanın, mutlak akıl sayesinde iyi ve özgür konuma getirmek olmuştur (Özçelik, 2016: 22).

Aydınlanma dönemi, öncesindeki dönemlerden ayrılırken, sonrasındaki dönemlere de hem örnek hem de yol gösterici konumda olmuştur. Aslında, bireye ve akla olan güven Aydınlanma'nın başlattığı bir iddia değildi. Batı tarihinin Aydınlanma öncesi dönemlerine bakıldığında benzer bulgular rahatlıkla görülebilir. Bu bağlamda Rönesans ve Reform hareketlerini, burjuva sınıfının yükselişini, bilimsel ve coğrafi keşifleri değerlendirmeye katmak mümkündür. Söz konusu bu gelişmeler insanın kendine olan güveninin artmasına neden olmuş, zaman içinde yeni bir insan algısının şekillenmesine yol açmıştır. Daha doğrusu, zincirlerinden kurtulan bir başka ifade ile kendi dışında kalan ama bütün dünyasını yönlendiren başka güçlerin esaretinden kurtulan yeni bir insan anlayışı doğmaya başlamıştır. Rönesans'ın insana değer vurgusu, Reform'un insanın Tanrıyla baş başa kalabileceği yönündeki iddiası veya burjuvazinin cesaretinin sonuçları, birey ve akıl vurgusunun belirginleşmesinde ciddi katkılar sunmuştur. Bu gelişmelere Aydınlanma Dönemi ile hem ivme kazandırılmış hem de nokta konmuştur. Artık akıl her şeyin üstündedir. Aydınlanma'nın koyduğu bu nokta yeni bir şeylerin söylenmesinin yolunu da açmıştır. Nitekim aklın mutlak hâkimiyetine karşı çıkanları görmek için fazla zamanın geçmesi gerekmemiştir (Özçelik, 2016: 22).

Muhafazakârlık, aydınlanmanın en önemli olgusu olan akılla birlikte, din, gelenek ve özgürlüğe karşı takındığı tavra tepki göstermiştir. Bununla birlikte muhafazakârlık aydınlanmaya tamamen karşı çıkmamış aşırılığına karşı çıkmıştır. Ayrıca muhafazakârlık, tarihi köklerinden kopan aklın, insan ruhunun gerçekliğini kavrayamayacağını belirlemiştir. Sınırsız sayıda hayalden ziyade, az ya da sınırlı sayıda gerçekliklerin he zaman daha kıymetli olduğu görüşü hâkimdir (Bora, 2003: 56).

Muhafazakârlıkta özgürlüğe de karşı çıkmaktadır. Özgürlük, Edmund Burke'e göre tiranlıktır. Burke, devrimcileri tarihsel sürekliliği yok saydıkları için "bilgisiz" olarak yorumlamaktadır (Beneton, 1991: 19).

Aydınlanma felsefesinin önemli düşünürlerinden olan Immanuel Kant ve Wagner'a göre özgür iradeye sahip olanlar, akılları sayesinde her şeyi sorgulama ve tahayyül etme yetisine sahip olup başkalarının yön göstermesine ihtiyaç duymazlar. Bundan dolayı insanlar akıllarıyla geleneğe karşı çıkmalıdır. Ancak Aydınlanma'nın savunduğu bu düşünceye muhafazakârlar karşı çıkmıştır. Bu doğrultuda Edmund Burke, insanların; ulus ve çağların birikimi ve sermayesinden faydalanması gerektiğini ifade etmiştir (Özçelik, 2016: 24).

Muhafazakârlar dine çok önem vermektedir. Çünkü dini sadece inanç olarak değil aynı zamanda toplumu birbirine bağlayan, geleneği ayakta tutan ve bunun sonucunda toplumdaki düzeni ve otoriteyi oluşturan bir araç olarak görmektedir. Bu yüzden din kurumu sarsılırsa toplumun ayrışacağı düşüncesi hâkimdir (Bora, 2003: 10)

Muhafazakâr düşüncede, Aydınlanma'nın öne sürdüğü gibi her şeyin merkezinde insan aklı değil Allah yer almaktadır. Çünkü evrende mükemmel bir şekilde düzen ve doğal yasa vardır. Bunun da sınırlı olan insan aklı ile değil Allah'ın sınırsız ve mükemmel aklı ile oluştuğu düşüncesi vardır (Özçelik, 2016: 25).

Aydınlanma Dönemi'nin aklı yüceltmesi, zaman içinde itirazlara neden olmuştur. Çünkü her şeyin akılla açıklanabileceği yönündeki iddia, kutsal/geleneksel referansları yerle bir etmiştir. Oysa insanoğlunun asırlar boyu yaşadığı ve sürdürme yönünde de istekli olduğu alışkanlıkları, tarzları ve hepsinden önemlisi inançları bulunmaktaydı. Bunların tamamı, aklın sorgusuna kurban edilmek üzereydi. İtirazın nedeni de tam olarak buydu; akıl, kutsallaştırılmaktaydı.

Akıl devrimi, yok etmeyi, tamamen değiştirmeyi veya yenilemeyi emrettiğinde de değişen bir şey olmayacaktı. Nitekim Aydınlanma Dönemi büyük bir devrimi, onun etkilerini ve yeni olan birçok durumu Batı toplumlarının kucağına bırakmıştır.

1.4.2. 1789 Fransız Devrimi ve Devrime Tepki Olarak Muhafazakârlık

Fransız Devrimi, tüm dünyayı etkileyen tarihsel bir olaydır. Monarşik yönetim tarzı, büyük toprak sahiplerine ve soylulara tanınan imtiyazlar ve ülkenin içinde olduğu ekonomik sıkıntılar Fransız Devrimi'nin nedenlerini oluşturmaktadır. Fransız Devrimi tüm dünyayı etkileyecek olan özgürlük, eşitlik gibi temel semboller geliştirmiştir.

Robert Nisbet, “The Sociological Tradition” adlı eserinde muhafazakârlığın; Endüstri ve Fransız Devrimlerinin neticesinde ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu devrimlerin yakıp yıktığı her ne varsa geri getirilmesi fikri Burke, Bonald, Haller ve Coleridge gibi muhafazakâr düşünürler tarafından savunulmuştur. Muhafazakârlık akımının kurucusu olarak kabul edilen Edmund Burke da Fransız Devrimini, yüzyıllardır var olan Fransız tarihi ve medeniyetinin yok edicisi pozisyonunda görmüş, devrimcilerin Aydınlanma teorilerine dayanan toplumsal mühendislik etkinliğinin zannedilen aksine bir inşa faaliyeti olmadığını, bir toplumsal yıkıma sebebiyet vereceğini ifade etmiştir (Mollaer, 2008: 38).

Joseph de Maistre, başından beri Fransız Devrimi’nin şeytansı özellikler taşıdığını ifade etmiştir. Muhafazakâr düşüncenin bir diğer önemli isimlerinden biri olan Tocqueville de, devrimin mevcut siyasal ve sivil kurumları yok etmeye çalıştığını, yasaları, örfleri ve adetleri değiştirmeye kalktığını hatta Tanrı’ya bile kafa tutmaya çalıştığını ifade etmiştir (Özçelik, 2016: 26).

1789 İhtilali, süregelen zihniyet değişiminin bir sonucuydu. Rönesans, Reform ve Aydınlanma’nın biriktirdiği bu değişim süreci, burjuvazinin öncü gücüyle devrime yol açmıştır. Devrim’in en büyük etkisi hiç kuşku yok ki siyasal alanda kendini göstermiştir. Eski düzen bütün kurum ve kurullarıyla yok edilmeye çalışılmıştır. Artık istenmeyen monarşi istenen ise üç kavramla formüle edilmiştir; özgürlük, eşitlik, kardeşlik. İstenmeyenden istenene geçiş geleneksel olanı ciddi anlamda tahrip etmiştir. Burke ve onun gibi düşünenler, yıkıcı pratiklerin zararlarına odaklanmışlardır. Böylece muhafazakârlık şekillenmeye başlamış, Sanayi Devrimi’nin yarattığı etkilerle de, birçok ideolojide olduğu gibi, sistematik bir boyuta ulaşmıştır.

1.4.3. Sanayi Devrimi ve Muhafazakârlık

Sanayi Devrimi, 1760-1840 yılları arasında İngiltere’de tarıma ve insan gücüne dayalı üretimden, makine üretiminin egemen olduğu bir ekonomiye geçişi ifade etmektedir. Özellikle üretimin şeklini değiştiren ve üretimin miktarında artışlara neden olan tarihsel bir olgudur (Özçelik, 2016: 26).

Üretim şeklinde meydana gelen söz konusu değişim beraberinde sosyal ve siyasal yaşamı da farklılaştırmıştır. Nüfus hareketlerinin artması, kırdan kente göçün hızlanması, kentlerde yalnızlaşan bireylerin güvenli alanlara yönelmek istemesi, insani ilişkilerin giderek azalması ve benzeri birçok yeni durum sosyal yaşamı yeni bir forma sokmuştur. Kuşku yok ki iktisadi yaşam da sadece daha çok üretime odaklandığı için bireyin fabrikada bir makine gibi davranması, Max’ın deyimiyle ürettiğine yabancılaşması söz konusu olmuştur. Yeni insan tipi yeni sorunlar oluşturmuş, siyasal alan ise bu sorunların mücadele yeri haline gelmiştir.

“Sanayi Devrimi” ya da “sanayileşme”, muhafazakârlığın tepki gösterdiği bir diğer tarihsel olgudur. Çünkü sanayileşmenin mevcut toplum yapısının uyumunu, ahengini, birliğini ve düzenini bozacağı düşünüldüğü için topluma yapılmış bir darbe olduğu fikri hâkimdir. Bu yönüyle sanayileşme, muhafazakârlar tarafından 19.yy’da topluma acı veren en önemli olaylardan biri olarak görülmüştür. Buhar makineleri de görüntü kirliliğine neden olan, gürültü ve koku yayan mekanik ucubeler olarak algılanmıştır (Beneton, 1991: 94).

Muhafazakârlara göre, insanlar arasındaki yakın, duyguya dayalı ilişkilerin yerini soğuk menfaat temelli ilişkilerin alması, mevcut sosyal sınıfların konumunun zayıflaması ve eski hiyerarşik düzenin bozulması, sanayileşmenin hedeflenen ve istenen radikal değişim ve dönüşümlerinin bir kısmıdır. Yaşanan bu değişimlerle birlikte toplum gitgide mekanik bir hal almış ve insanlar birbirlerine yabancılaşmıştır. Bu durumun toplumda tarifi zor zarar ve arızalara sebebiyet verdiği savunulmuştur (Beneton, 1991: 94).

1.5. Muhafazakârlık Türleri

Muhafazakârlık, diğer ideolojiler gibi, tek bir biçim ya da forma sahip değildir. İlk oluştuğu andan günümüzdeki ana kadar hem zamansal hem de mekânsal düzlemde, içinde farklı özellikleri barındıran biçimler kazanmıştır (Duman, F. 2017: 22).

Mekânsal olarak bakıldığında Kıta Avrupası muhafazakârlığı ve AngloAmerikan muhafazakârlığı şeklinde bir ayrım söz konusudur. Ancak bu mekânsal ayrım sadece coğrafi ya da ulusal bir farklılaşmadan ibaret değil; aynı zamanda temel felsefi kabuller, bağlı olunan değerler ve ilkeler bazında da bir farklılaşma bulunmaktadır. Bu nedenle Kıta Avrupası muhafazakârlığı taşıdığı özellikler itibarıyla ‘otoriter muhafazakârlık’, Anglo-Amerikan muhafazakârlığı ‘liberal muhafazakârlık’ olarak adlandırılabilir. Zamansal olarak bakıldığında ise, Fransız Devrimi’nden günümüze gelen süreçte muhafazakârlık piyasa ekonomisini ve piyasa değerlerini olduğu kadar, müdahaleci politikaları ve reformları da savunabilmiştir. Sınırlı ve liberal bir devlet anlayışıyla olduğu kadar, düzenleyici ve paternalist bir devlet anlayışıyla da uzlaşabilmiştir. Bunun sonucunda tarihsel süreçte ‘paternalist muhafazakârlık’ ve ‘neomuhafazakârlık’ şeklinde iki ayrı akım daha oluşmuştur.

1.5.1. Otoriter Muhafazakârlık & Kıta Avrupası Muhafazakârlığı

Aydınlanma düşüncesine ve Fransız Devrimi’ne oluşan tepkiyle şekillenen Kıta Avrupası muhafazakârlığı, özellikle Joseph de Maistre, Louis de Bonald, Barruel ve Chateaubriand gibi Fransız düşünürlerin görüşlerinde ortaya çıkmaktadır. Literatürde ‘teokratik muhafazakârlık’ veya ‘dini muhafazakârlık’ kavramlaştırmaları da kullanılmaktadır. Bu yaklaşımda Aydınlanma

düşüncesi tamamen reddedilmekte, inanç ve itaate geri dönüş savunulmaktadır. Temel argümanları dine dayandırılmaktadır. Maistre, o dönemdeki bu hareketleri Tanrıya karşı isyan ve şeytani bir başkaldırı olarak görmektedir. Aydınlanma ve Fransız Devrimi'nden önceki dinsel ortamın müzakereye açık olmadığı ve reddedilmemesi gerektiği fikri savunulmaktadır (Duman, F. 2017: 22).

Kıta Avrupası muhafazakârlığı, diğer muhafazakâr anlayışlar gibi otoriteyi önemsemektedir. Onu farklı kılan ise otokratik bir yönetim anlayışını savunmasıdır. De Maistre, monarkın dünyevi otoritesi ve papanın ruhani otoritesi sayesinde toplumsal düzenin sağlandığını, iki otoriteye de itaat edilmesi gerektiğini, aksi takdirde kargaşa ve düzensizliğin meydana geleceğini ifade etmiştir (Duman, F. 2017: 23).

Kıta Avrupası'nın otoriter muhafazakârları, I. Dünya Savaşı'ndan sonra faşizmin ve nasyonal sosyalizmin meydana gelmesini sağlayan gelişmelere destek vermişler ve siyasal iktidarların anayasalar ve parlamenter kurumlar tarafından sınırlandırılmasını reddetmişlerdir. Bunun yanında tarihsel süreçteki bazı gelişmelerde genişletilen oy hakkına dayanarak otoriter rejimlerin farklı formları oluşturulmuştur. Örnek olarak Fransa'da 1848'de oy hakkının genişletilmesi sonucu III. Louis Napoleon başkan olarak seçilmiş ve sonraki süreçte de kendisini destekleyenlere dayanarak imparator ilan edilmiştir. Bonapartizm olarak adlandırılan ve otoriterizmi ekonomik refah ve toplumsal refah taahhüdü ile birleştirerek oluşturulan yeni iktidar tarzı, otoriter muhafazakârların desteğini almıştır (Heywood, 2013: 95- 96).

1.5.2. Liberal Muhafazakârlık & Anglo-Amerikan Muhafazakârlığı

Anglo-Amerikan muhafazakârlığı, Kıta Avrupası muhafazakârlığı ile ortak bazı felsefi temellere sahip olmakla birlikte, geniş anlamda liberal düşünce geleneğiyle sıkı ve yakın bir ilişkiye sahiptir. Bu bakımdan Kıta Avrupası muhafazakârlığının karşısına yerleştirilmektedir. Özellikle İskoç Aydınlanması düşünce geleneği ile yakın temas halinde olan veya anti-rasyonalist bakış açısını paylaşan düşünürler üzerinden şekillenen AngloAmerikan muhafazakârlığı çoğunlukla deneyci, evrimci ve liberal bir içeriğe sahiptir.

Literatürde Anglo-Amerikan muhafazakârlığının kurucusu olarak Edmund Burke kabul edilmektedir. Burke, Adam Smith'in ahlak ve ekonomi alanındaki görüşlerinin büyük bölümüyle aynı çizgide ve İskoç Aydınlanması düşünürleriyle yakın temas halinde olduğundan liberal muhafazakâr özelliği göstermektedir. Buradaki liberallik, muhafazakâr ve evrimci bir liberalliktir. Burke'ün düşüncelerinde görülen liberal muhafazakârlık Aydınlanma'nın ortaya çıkardığı akla ve akılcılığa toplumsal ve siyasal sonuçlarından dolayı karşı çıkmakta ancak özellikle İskoç Aydınlanma düşünürlerinde görülen ampirist kavramsal çerçeveyi de hem bilgi kuramında hem de

ahlak kuramında kullanılmaktadır. Burke, kategorik ve bütüncül bir karşıtlık yapmaz, Aydınlanma'daki rasyonalist düşünceye karşı çıkmaktadır. Bunu yaparken duyu, önyargı, gelenek, alışkanlık gibi kavramlar kullanarak evrimci muhafazakârlık anlayışını ortaya koymaktadır (Duman, F. 2017: 25).

Bu anlayış Fransız Devrimi'ne karşı çıkmakta ancak İngiliz ve Amerikan devrimlerini onaylayarak parlamenter hükümeti destekleyen bir pozisyonda yer almaktadır. Meşruti monarşi, kurumlarıyla birlikte kabullenilmektedir. Ancak Fransız Devrimi'nin getirdiği toplumsal ve politik sonuçlar rahatsız edici ve tehlikeli görülmektedir. Fransız Devrimi'nin merkezine rasyonaliteyi koyarak radikalleşme durumuna karşı çıkmaktadır (Duman, F. 2017: 26).

Liberal muhafazakârlıkta, geleneksel toplumsal düzen ile piyasa ekonomisi bütünleşmekte ve bu ikisi arasında bir tezatlık görülmemektedir. Piyasaya yapılan her türlü iktisadi hamlelere karşı çıkmaktadır. Piyasanın oluşturduğu yasaları doğal yasalar olarak görmek ve bu açıdan iktisadi özgürlük ile genel özgürlük arasında bağlantı kurulmaktadır. Siyasal iktidarın sınırlı olması gerektiği düşüncesi açısından otoriter muhafazakârlıktan ayrılmaktadır. Klasik liberallerden farklı deliller sunarak liberalizm ve muhafazakârlık arasında bir sentez görevi görmektedir (Duman, F. 2017: 26).

1.5.3. Paternalist Muhafazakârlık

Paternalist muhafazakârlık, genel muhafazakârlık anlayışında müdahaleci politikaları destekleyen düşünce yapısını barındıran anlayıştır. İngiltere'de Benjamin Disraeli'nin düşünceleri ve politikalarında, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra liberalizm ve sosyalizm arasında 'ılımlı orta yol' ya da 'karma bir sistem' olarak adlandırılan uygulamalarda karşımıza çıkar ve 'tek millet muhafazakârlığı' olarak da adlandırılabilir (Duman, F. 2017: 27).

Paternalist muhafazakârlık, özellikle İngiltere'de zamanla artan sanayileşmenin, kentleşmenin ve eşitsizliğin İngiliz ulusunu zenginler ve yoksullar olarak ikiye böldüğünü düşünmüştür. Bu durumu tehlike olarak algılayarak düzeltmek için reformcu ve müdahaleci politikaları uygulamaya koymak istemiştir. Bu bağlamda birtakım reformlar ortaya koymuştur. Alt sınıfların oy hakkını genişletme, çalışma ve barınma koşullarında iyileştirmeler yapma ve insanları piyasanın olumsuz sonuçlarına karşı korumaya çalışma bu duruma örnek olarak gösterilmektedir. Devlet bu bakış açısıyla ekonomik ve sosyal hayata yönelik müdahalelerini arttırmıştır. Ancak bu uygulamaların amacı hiyerarşiyi ortadan kaldırmak veya toplumsal eşitliği sağlamak değil, hiyerarşiyi ve toplumsal yapının bozulmasını devlet eliyle engellemektir. Bundan dolayı paternalist muhafazakârlık daha çok kriz dönemlerinde ya da tehdit algısının arttığı dönemlerde ortaya çıkmaktadır (Heywood, 2013: 97-100).

Muhafazakârlara göre, alt sınıfların sosyalizme ve radikal akımlara kayması mevcut düzen için büyük bir tehdit oluşturmaktadır (Duman, F. 2017: 28). Söz konusu sınıfların bir düzensizlik içine girmesi tehdidi, yanlış yönlendirme ile radikal hareketlerin içinde bulunması kaygısı gibi durumlardan dolayı muhafazakâr paternalist politikalar uygulanmaya çalışılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan süreçte Hıristiyan demokrat partiler otoriter muhafazakâr görüşlerinden vazgeçmiş ve siyasal demokrasiyi, sosyal reformları ve Anayasal yönetimi desteklemiş; liberal piyasa fikrine karşı 'sosyal piyasa ekonomisi' ve Keynezci refah politikalarını uygulamaya koymak istemiştir (Heywood, 2013: 99).

1.5.4. Neo-Muhafazakârlık & Muhafazakâr Yeni Sağ

Neo-Muhafazakârlık, 1980'lerde gündeme gelen Yeni Sağ ideoloji içinde önemli bir parçayı oluşturmaktadır. Neoliberalizmin piyasa ekonomisi, iktisadi verimlilik ve bireyci fikirlerini kabullenmiştir. Otorite, gelenek, ulusal kimlik, kanun ve düzen gibi fikirlerin ekonomik açıdan sınırlandırılması, siyasal olarak güçlü bir devlet yapısının oluşturulması fikrini savunmaktadır. Müdahaleler yoluyla devletin güçlenmediğini, verimsizleştiğini ve insanların gözünde değer kaybettiğini belirtmektedir. Bu durumun bazı krizlere yol açacağı ve toplumsal ve siyasal düzeni bozabileceği fikri savunulmaktadır (Duman, F. 2017: 29).

Neo-muhafazakârlık müdahaleci refah devleti uygulamalarına karşı çıkmaktadır. Devlet ve toplum arasındaki sınırların olağandışı aşılmasının sıradanlaşmaya, insan doğasına uymayan eşitlik ve özgürlük anlayışına, sınıf çatışmalarının artmasına, siyasal düzensizliğe ve ekonomik sıkıntılara sebebiyet vereceğini belirtmektedir. Müdahaleci refah devletin, merkezi devlete bağımlılığı artıracığı, çıkarıcı bir vatandaş modelini meydana getireceği düşüncesine karşılık, neo-muhafazakârlık, girişimci, sorumluluk sahibi ve kanunlara saygılı bir vatandaş modeli ortaya koyacağı fikrini savunmaktadır (Heywood, 2013: 103-104).

Neo-muhafazakârlık, geleneksel değer ve ahlaki ilkelerin yeniden canlandırılarak zedelene kanun, düzen ve disiplinin tekrar tesis edilmesi gerektiğini, bu bağlamda ailenin güçlendirilmesini, cezaların arttırılmasını, ulusal kimlik ve bağların desteklenmesini savunmaktadır. Düzen, istikrar ve süreklilik isteği gibi ilkeleri merkeze alan neo-muhafazakârlara göre, toplumsal düzen ve dengeyi korumak için güçlü bir devlet gereklidir. Ancak devletin topluma sürekli müdahalesi de toplumsal yapıda kendiliğinden açığa çıkan doğal hiyerarşilerin temin ettiği istikrara zarar vermektedir (Duman, F. 2017: 29).

Neo-muhafazakârlara göre, toplumsal katılım ve eşitlik yönündeki uğraşlar devlete çok ağır bir yük olmakta ve devletin saygı duyulması gereken bir otorite sistemi olmasına engel olmaktadır.

Bunun yanında devletin, uluslararası alanda diğer devletlere yönelik m¼dahalelerini savunmaktadırlar. Bu noktada ¼zellikle Amerika'daki neo-muhafazak¼rlık, Amerikan m¼dahaleci dış siyasetini ve emperyal politikalarını desteklemektedir. Bu y¼n¼yle klasik muhafazak¼rlıktan farklılaşmakta ve bazen de klasik muhafazak¼rlıkla muhafazak¼rlıđın doğası ve pratiği ¼zerine tartışma içine girmektedir (Duman, F. 2017: 29).



İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRK MUHAFAZAKÂRLIĞI

Muhafazakârlık, diğer siyasal ideolojilerde olduğu gibi, bulunduğu coğrafyadan etkilenmektedir. Türkiye’de tam anlamıyla güçlü bir aristokrasi veya burjuvazinin olmamasından dolayı İngiliz muhafazakârlığından veya Fransız Devrimi sonrası güçlerini kaybedenlerin verdiği mücadelede ortaya çıkan muhafazakârlıktan bahsedilememektedir (Mollaer, 2008: 73).

Osmanlı Devleti’nde ilk muhafazakâr eğilimler Tanzimat Dönemi’nde görülmekte ve bunun nedeni olarak modernleşme olgusunun aşırılıkçı boyutları gösterilmektedir. Bir bakıma Osmanlı’nın son yüzyılının önemli bir bölümü geleneksel olan ile modern olanın çatışmasına sahne olmuştur. Tanzimat sonrası daha çok belirginleşen bu çatışmanın içinden, muhafazakârlığın ilk nüveleri tespit edilebilir.

Türkiye tarihinde muhafazakâr düşüncenin varlık kazandığı dönem, Cumhuriyet Devrimi’nin başladığı zamana tekabül etmektedir. Bu dönem, geçmişte olanın yıkılıp geleceğin yeniden inşa edilmesi ve devletin komple bir modernleşme hareketinin uygulayıcısı durumunda olduğu tarihlerdir (Aydar, 2010:39).

Türk siyasi hayatında muhafazakârlık, kimilerine göre değişimi reddetme veya statükoyu koruma, kimilerine göre ise dini ve siyasi davranışlarda bulunma olarak algılanmaktadır. Bu durumun nedeni olarak Tanzimat’tan günümüze kadar olan dönemde, toplumu radikal olarak değiştirme projelerinin, Türk aydınları tarafından kurtuluşa ulaşmanın tek yolu olarak görülmesi ve yapılan toplum mühendisliğinin doğru bir strateji olarak görülmesini öngören felsefi ve siyasi uygulamalar oluşturmaktadır (Yılmaz, 2004: 144).

Cumhuriyet Devrimi sadece siyasal bir rejim değişikliği olarak değil aynı zamanda, Osmanlı’dan toplumsal, siyasal, kültürel ve ideolojik olarak kopuşu da ortaya koyar. Bu nedendir ki Türk muhafazakârlığının anlam ve derinlik kazandığı an bu andır. Bu dönemden önce Osmanlılık dışında eski düzeni savunan herhangi bir siyasal hareket olmamıştır (Aydar, 2010: 40).

Türk modernleşmesinde öncü değer olan Kemalizm, muhafazakârlığa karşıdır. Bu değer modernleşmeyi Türk kültürünü ihya edecek bir çözüm olarak görmektedir. Modernleşme ile

muhafazakârlığın zıt olarak görülmesi genel olarak dinsel gelenekçiliğe indirgenmesinden kaynaklanmaktadır (Genç, 2015: 37).

Oluşturulacak yeni bir düzen için, var olan düzenin bütünüyle yok sayılması ve eski düzeni temsil eden her şeyin ortadan kaldırılmaya çalışılması klasik muhafazakârlık açısından kabul edilebilecek bir durum değildir. Bu nedenle Cumhuriyet dönemi reformları, özellikle harf inkılabı, muhafazakâr düşüncenin çok önem verdiği tarihi ve onun devamlılığını sekteye uğratmasından dolayı kabul edilemeyecek bir durumdur (Özipek, 2000:119).

Beşir Ayvazoğlu, dil devriminin içinde olduğu bu yeni oluşum sürecinde bin yıllık kütüphanenin ortadan kalktığını ve tarihi, Türklüğün ve Anadolu'nun İslam öncesi geçmişinde aramak gerektiğini belirtmiştir (Aydar, 2010: 41).

Osmanlı Devleti'nde sağlam bir burjuvazi kültürü olmadığı için halk tek yaygın değer olan İslami değerlere sarılmıştır. Devlet içindeki durumu düzeltmek adına Tanzimat ile birlikte; tepeden indirilen Batı kurumlarının halkı daha kötü ekonomik ve toplumsal çıkmazlara itmiştir. Bunun nedeni olarak halkın dinden uzaklaşması görülmüştür. Batı'yı körü körüne taklit etmenin iç dinamikleri sindirdiği ve dinamik bir güce kavuşulması için yeniden "İslamlaşmak" gerektiği iddiasını savunan İslamcılık düşüncesi muhafazakârlık ile siyasal alanda bu sebepten dolayı varlık kazanmıştır (Aydar, 2010: 45).

2.1. Türk Muhafazakâr Düşüncesinde Ana Eğilimler

2.1.1. Bürokratik Muhafazakârlık

Türkiye'de klasik toplumsal sınıflardan tam olarak bahsedilemese de bürokratik sınıf özellikleri barındıran bir toplumsal tabakanın varlığından söz edilebilmektedir (Mollaer, 2008: 79). Osmanlı Devleti'nde toprak sahibi bir yapının olmaması, burjuvazinin azınlıkta olup iktidar üzerinde gücünün olmaması, bürokrasinin yönetici sınıf olarak özel bir konuma sahip olmaması durumu söz konusudur. Bu gibi nedenler toplumunun diğer coğrafyalardaki örneklerden farklı bir yol izlemesine sebebiyet vermiştir (Mollaer, 2008: 80).

Karl Mannheim tarafından yapılan bürokratik muhafazakârlık sınıflandırmasındaki düşünme biçimi Türkiye'deki asker-bürokrat kadroların düşünme biçimleriyle benzerlikler göstermektedir (Aydar, 2010: 45).

Mannheim'e göre her türden bürokrasi, kendi ağırlığı gereğince, politik gerçeklik bütününe sadece bir yanı olduğunu görememe eğilim taşır. Yani bürokratik düşünce tarzı, bilimsel olarak

politika yapma olasılığına karşı değildir. Ancak politika yapma ile idari öğretiyi aynı kefeyle koymakla toplumun irrasyonel yönünü görmezden gelir ve tüm toplumsal sorunların çözümünü idari yasalarda görür. Böyle bir düşüncenin taşıyıcıları asker ve bürokratlardır. Türkiye’de de siyasal idari kadroların içinde olanlar, toplumsal tepkileri engellemek veya düzeni korumak için, askeri ve bürokratik yaşam tarzının topluma yerleştirilmesi gerektiğine inanmaktadırlar (Aydar, 2010: 45).

Fransız devriminde aktörler toplum temelli burjuva sınıftan oluşmaktayken, cumhuriyet devriminde aktörler asker ve bürokrat temelli idarecilerden oluşmaktaydı. Ayrıca Türkiye’deki durum halkın istekleri doğrultusunda ortaya çıkmamıştır (Aydar, 2010: 45).

Devletin içinden çıkan ve devrimin gerçekleştiricisi olarak kabul edilen bu idareci sınıf, devrimden sonra da tam Batılılaşmaktan uzaklaşmamak adına muhafazakârlaşmıştır. Bu nedenle hem doğulu hem batılı olarak modernleşmeyi savunan muhafazakârları, erken cumhuriyet dönemi dışarıda bırakmıştır (Aydar, 2010: 46).

Modernleşme sürecinde bürokrasinin yönetici sınıf olarak merkezi rolü hesaba katıldığında bürokratik muhafazakârlık Türkiye’nin siyasi düşünce tarihinde önemli bir konuma sahiptir. Osmanlı modernleşme sürecinde, bürokratik muhafazakârlığın teorik dayanağı sayılabilen pozitivistizmin toplumun organik bütünlüğüne dair tutkusu, değişime değil devrime karşı duruşu, toplumsal değişimi evrime bağlayışı, hiyerarşi yanlısı ve eşitsizlikçi bir toplum tasarlaması muhafazakârlık ideolojisiyle benzer özellikler barındırmaktadır (Mollaer, 2008: 81). Pozitivistizmin, Osmanlı modernleşmesinin felsefi ve siyasal dayanağının arandığı dönemde pratiğe yönelik bir kavram olması ve merkeze spekülâtif bilgiyi değil, bilimsel bilgiyi koyması, onu tercih edilebilir pozisyona sokmuştur. Osmanlı aydınlarının devleti kurtarma, koruma temelli fikirleri ve modernleşme çabaları pozitivist içerikli bir bürokratik muhafazakârlık tarzı ortaya çıkarmıştır (Mollaer, 2008: 82).

Modernleşme sürecinin muhafazakârlık yapısı, devleti eski günlerine kavuşturacak kişilerin bürokratlar olduğu, bu sebeple reformların bürokrat sınıf tarafından gerçekleştirilebilmesi ve sınırlandırılmaması, bürokrasiye padişah karşısında birtakım özgürlükler verilmesi ve yetkilerinin yasayla güvence altına alınması gerektiği düşüncesi hâkim olmuştur (Aydar, 2010: 46).

2.1.2. Bergsoncu Muhafazakârlık

İkinci Meşrutiyet dönemi içerisinde gelişmeye başlayan Bergsoncu muhafazakârlık pozitivistizm ve akla dayalı Aydınlanma felsefesine karşı sezgiye dayalı bir felsefe akımını savunmaktadır (Aydar, 2010: 47).

Batı'da ortaya çıkan maddeci ve mekanist felsefe anlayışına Henri Bergson tarafından karşı çıkılarak maneviyatı ön planda tutan felsefe anlayışı ortaya koyulmuştur. Bu durum, milli mücadele yıllarında Osmanlı aydınlarının dikkatini çekmiş ve İttihat ve Terakki yönetiminin uyguladığı siyasetin beslendiği pozitivistliğe karşı kullanılmıştır. Oluşturmaya çalıştıkları felsefenin temeline Bergson'un öne sürdüğü yeni ruh ve hayat anlayışını oturtmaya çalışmışlardır (Aydar, 2010: 48).

Fikir, sanat ve edebiyat dergisi olan Dergâh, Türkiye'de Bergsonculuğun ilk yayınıdır. Dergâh, Yahya Kemal ve yanındaki arkadaşları tarafından 1921-1923 yılları arasında toplam kırk iki sayı yayımlanmıştır. Yahya Kemal, Mustafa Şekip Tunç, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu yazar kadrosunun bazılarıdır. En temel ortak noktaları Milli Mücadele'yi desteklemek ve pozitivistliğe karşı olmak, akla karşı duygu ve sezgiye öncelik vermek, dini toplumsal bağ olarak görmektir (Aydar, 2010: 48).

Mustafa Şekip Tunç, Cumhuriyet'in tıpkı Fransa'daki gibi zorla, yasayla, dışarıdan insanı ve toplumu değiştirmesine karşı çıkmış ve ılımlı değişimi savunmuştur. Ona göre geçmiş, içinde çok zenginlik barındırır çünkü tamamı tarihtir. Bilinçli muhafazakârlık da bu tarihe derin bir duygu ve bağlılık beslenmesiyle olur. Medeniyeti değiştirmek için geçmiş göz ardı edilemez, geçmişini unutmuş millet varlığını sürdüremez (Aydar, 2010: 48).

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu da Bergsoncu muhafazakârlığa yakın isimlerinden biridir. Baltacıoğlu, geleneksele ve dine vurgu yapmış ve ulus devlet anlayışının, ihtiyaç duyulan yeni kimliğin içerisini doldurma amacı taşıdığını ifade etmiştir (Kaçmazoğlu, 2013: 188). Din, dil ve sanatın toplumların oluşmasını sağlayan en önemli unsur olduğunu, onlarsız bir toplumun yok olacağını, kültürel kalkınmadan yoksun olan toplumun da medeniyetinin gelişemeyeceğini belirtmiştir. (Kaçmazoğlu, 2013: 193-194).

2.1.3. Milliyetçi Muhafazakârlık

19. yüzyılın ikinci yarısından sonra milliyetçilik ile muhafazakârlık birbirine eklenmeye başlamıştır. Muhafazakârların, milletin yeni ve daha dayanıklı bir cemaat biçimi olduğunu düşünceleri bu eklenmeye sebebiyet vermiştir (Bora, 2003: 62).

Muhafazakârlık-milliyetçilik birleşmesi, İngiltere'de burjuva devriminin muhafazakârlarca bir İngiliz geleneği olarak kabul edildiğinden dolayı çabuk ve kendiliğinden oluşmuş, Fransa'da çok yoğun ideolojik çalışmanın sonucunda meydana gelmiştir. Almanya'da ise milliyetçilikle muhafazakârlık, romantik akım sayesinde başından beri uyum içerisinde olmuştur (Bora, 2003: 62).

Milliyetçi muhafazakârlıkta, millet-devlet-otorite üçlüsü önemlidir. Muhafazakâr düşünüşte millet, cemaatin yansıması durumunda olup, tıpkı cemaat gibi, kutsal bir tarihsel bağı temsil etmekte ve birey toplum vurgusunu ortaya koymaktadır. Devlet, toplumsal istikrarın ve düzenin sağlayıcısı konumundadır. Otorite, güven ve meşruiyet kaynağı olup, devlet bunun en sağlam dayanağı olarak algılanmaktadır.

Türk milliyetçi muhafazakârlığında bir kutsallaştırma durumu söz konusudur. İdeolojiyi anlamlandırırken dinsel motiflerin kullanılması ve kitleleri bu motiflerle harekete geçirme durumu bunu açıkça ortaya koymaktadır (Aydar, 2010: 50).

Milliyetçi muhafazakârlık, eski ve yeni unsurları kaynaştırma becerisine sahiptir. Batıdan alınan modernleşme çalışmaları sonucunda, modernistler ve gelenek yandaşları arasında oluşan çatışmalar eşiğinde toplumu, milli geçmişin önemi ve büyüklüğüyle yeniden birleştirme vaadinde bulunmaktadır (Aydar, 2010: 50). Toplumda sınıf farklılıklarının oluşmasını ve bunun politikaya yansımaları da ortaya koyulan politikalarla önlemeye çalışmaktadır (Aydar, 2010: 51).

Muhafazakârlar, ulus devlet kurma çalışmalarının tarihsel sürekliliğe uyduğu ve geleneğe aykırı olmadığını belirtmektedirler (Özkandaş, 2011: 32 - 33).

Milliyetçi muhafazakârlar, Kemalist seçkinlerin Türk Ulusu'nu yeniden inşa etme sürecinde, tamamen batılılaşma hareketlerinin toplumu köklerinden koparacağını belirtmişlerdir. Bunun yerine milli kültürün yeniden ihya edilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir (Aydar, 2010: 52).

Milliyetçi muhafazakârlık, özellikle Soğuk Savaş Dönemi'nde Kemalizm'in ulusla kurduğu ilişkiden ve onun aşırı voluntarist iyimserliğinden etkilenmiştir. Kemalizm'in yeni bir ulusu küllerinden yaratmak vurgusunda gözlemlenen, tarihi yeniden yazmaya ve yapmaya dair modernist inancı aynen devralınmış; ama milli kültürün yeniden ihyası ana projesine yapılan vurguyla Kemalistlerin aşırı Batıcı çizgisine meydan okunmuştur (Aydar, 2010: 53).

2.2. Tanzimat Döneminden Cumhuriyet'e Türk Siyasi Muhafazakârlığı

Tanzimat Dönemi, Osmanlı Devleti'nde 1839-1876 yılları arasındaki zaman dilimini ifade etmektedir. 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren üstünlük Avrupa'ya geçmiş ve Osmanlı Devleti gerilemeye başlamıştır. Bunun sonucunda devleti eski gücüne kavuşturmak için bir takım reform hareketleri yapılmıştır. Özellikle III. Selim ve II. Mahmut dönemlerinde, farklı alanlarda birçok reformlar yapılmıştır. Ancak 3 Kasım 1839 yılında ilan edilen "Gülhane Hatt-ı Hûmayunu" kendinden önceki reform hareketlerinden farklı olmuştur.

19. ve 20. yüzyılda tüm dünyada ve Osmanlı Devleti'nde ekonomik, toplumsal, siyasal alanda önemli değişiklikler yaşanmıştır. Özellikle Fransız İhtilali sonrasında yayılan milliyetçilik akımı, çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti'nin çözülme sürecini hızlandırmıştır. Devlet, bu durum karşısında geleneksel siyasal ve toplumsal yapısını değiştirme zarureti hissetmiştir (Özçelik, 2016: 61). Bu durumun düzeltilmesi için 1839 yılında Tanzimat Fermanı ilan edilmiş ve bu belge Osmanlı'da padişahın otoritesini sınırlayan ilk belge olmasından dolayı diğerlerinden ayrılmıştır.

Tanzimat Dönemi'nde muhafazakârlık, genel olarak değişimin boyutundan ve şeklinden rahatsız olan toplumdaki bazı kesimler tarafından, sistemli bir ideoloji olarak değil tepkisel özellikli yaklaşımlar olarak oluşmuştur.

Tanzimat Fermanı'ndan sonra fikirleri çoğunlukla İslamcılık üzerinde şekillenmiş olan muhafazakâr isimlerinden birisi Sait Halim Paşa'dır. Said Halim Paşa, Batılı muhafazakârların “din; toplumun değeridir” söylemi karşısında “toplum; dinin bir değeridir” söylemini savunmuştur (Özçelik, 2016: 62).

1908 yılında II. Meşrutiyet ilan edilmiştir. Tanzimat Dönemi'nden sonra batılılaşmanın en büyük ayağı niteliğindedir. Bu dönemde Osmanlı toplumu, birçok karmaşık problemlerle karşı karşıya kalmış ve dönemin aydınları, aralarında farklı düşünenler olsa dahi, değişimin şart ve kaçınılmaz olduğu fikrini topluma yaymaya çalışmışlardır. Bu doğrultuda Türkçülük, İslamcılık ve Batıcılık akımları çerçevesinde düşüncelerini ifade etmişlerdir.

II. Meşrutiyet döneminde, Prens Sabahaddin, muhafazakârlık düşüncesiyle hareket etmiş bir isim olarak değerlendirilebilmektedir. Prens Sabahaddin “Teşebbüs-ü Şahsi ve Âdem-i Merkeziyet Cemiyeti”nin liderliğini yapmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun ıslahında, güçlendirilmiş aristokrasiye merkezi bir rol verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Söz konusu aristokrasiyi de taşranın ileri gelenleri veya ayan ile eşleştirmiştir. Bu durumu, Britanya aristokrasisi ile benzer görmüştür. Prens Sebahattin'in temel felsefesinin, İngiltere etkisinde kalmış liberal-muhafazakâr düşünce olduğu görülmektedir (Özçelik, 2016: 62).

Bu dönemde yapılan modernleşme hareketlerinin genel olarak toplum tabanına yayılmadığı, aydın kesim ve halk arasında kopukluğu ortadan kaldırmadığı görülmektedir.

2.3. Cumhuriyet Döneminde Türk Siyasi Muhafazakârlığı

Muhafazakârlığın Türkiye'deki gelişiminde en önemli evre Cumhuriyet dönemi olarak kabul edilmektedir. Aktaşlı'ya göre bu dönemde Halifeliğin kaldırılması, harf inkılabı, Avrupai zaman

birimlerinin uygulamaya koyulması gibi reformlar geleneğin ortadan kaldırıldığını göstermektedir (Özçelik, 2016: 65).

Cumhuriyet Devrimi Avrupa'daki devrimlerden ayrılmaktadır. Başta Fransız Devrimi olmak üzere Avrupa'daki devrimler halkın desteğini alabilmiştir. Aktaşlı'ya göre Türk Cumhuriyet devrimleri halkın desteğini alamamış bilim adamı, bürokrat, asker gibi seçkin bir grup tarafından hayata geçirilmiştir (Özçelik, 2016: 65). Cumhuriyet dönemi muhafazakârları, bu elit grubun modernleşme sürecini yürütmelerine karşı çıkmışlardır. Kadro Dergisi'nde Yakup Kadri Karaosmanoğlu "Yaban" adlı eserinde köylüyü, gerici ve tutucu olarak göstermiş ve devleti, devrimin bilincine vakıf olan bir aydın grubun yönetmesi gerektiğini ifade etmiştir (Mollaer, 2003: 186). Bu yaklaşım, dönemin muhafazakârlarının en çok itiraz ettikleri konular arasında yer almıştır.

18. yüzyıl pozitivisminden etkilenen Kemalist modernleşme karşısında muhafazakâr düşünürler, Aydınlanma aklını yücelten yaklaşımların sorgulanabileceğini ve aklın gerçeklikleri ortaya koymada salt bir şekilde yeterli olamayacağını savunmuşlardır. Savundukları temel düşünce kademeli bir değişim olurken, radikal değişim, dönüşüm ve toplum mühendisliğine karşı çıkmışlardır. Aydınlanma döneminin akıl temelli özgür bireyler oluşturma arzusuyla, Cumhuriyet döneminde Kemalizm'in "aklı ve vicdanı hür" bireyler oluşturma arzusu benzer ideallerden kaynaklanmaktadır (Özçelik, 2016: 66).

Osmanlı modernleşme sürecinde Batıcılık, İslamcılık ve Türkçülük ideolojilerinin etkileri görülmektedir. Ancak Batı'nın işgalci politikaları nedeniyle birçok fikir adamı 20. Yüzyılın başlarından itibaren Türkçülüğe yönelmişlerdir. Diğer taraftan Arnavut İsyanı, Arap İsyanları ve Birinci Dünya Savaşı sırasında halifelik ve İslamcılık yara almıştır. Bunların neticesinde İmparatorluktan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde en fazla Türkçülük ideolojisi etkisini göstermiştir (İrem, 2011: 29).

Türk muhafazakârlığı, Kemalizm'in radikal değişimci yönü karşısında kademeli bir değişimi savunmuş, modernleşmeyi gelenekle birleştirmeyi arzu etmiştir. Ancak muhafazakârlık da yıllar boyunca Kemalizm gibi bazı aydınların ve edebiyatçıların uğraşı olarak kalmış halka indirilememiştir. Kemalist Devrim sürecinde muhafazakâr aydınlar, merkezden çevreye itilmiş, Kemalizm'le şiddetli tartışmalar içerisine girememiştir (Dural, 2005: 210).

Erken Cumhuriyet döneminde muhafazakârlığın ilk örgütlü girişimi, Cumhuriyet Halk Fırkası'na karşı muhalif olarak kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası olmuştur. Cumhuriyet Halk Fırkası ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası arasındaki en büyük farklılık modernleşmenin tarzından kaynaklanmaktadır. Cumhuriyet Halk Fırkası, sıkı uygulamalarla devrimin yerleştirilmesini savunurken, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ise kademeli bir devrim sürecini

savunmuştur. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, kendi bağımsızlığını kazanan bir milletin, kendi kaderini ele alabilecek olgunluğa eriştiğine inanmıştır (Mollaer, 2003: 185).

Kazım Karabekir, liberalizmin muhafazakâr anlayışını benimseyen, inançlı bir modernleşmecedir. Karabekir, Cumhuriyet'in ilanını memleketleri geliştirecek bir idare sistemi olarak tanımlamış ve şahsi saltanatlara karşı çıkmıştır. Ancak hilafetin kaldırılmasına, Türkiye'nin uluslararası çıkarlarına uygun olmayacağı düşüncesiyle kaşı çıkmıştır. 1924 yılında Rauf Bey, Adnan Adıvar, Ali Fuat ve Refet Paşalarla birlikte Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kurmuşlardır. Karabekir, İttihat ve Terakki üyesi olması ve Hareket Ordusu'nda görev almasından dolayı modernleşmeye bağlı muhafazakâr bir kişidir. Karabekir; toplumu bir anda dönüştüren inkılaplara karşı çıkmış ve hızından şikâyetçi olmuştur. Ayrıca değişim yapılabilmesi için önce toplumun eğitilmesi gerektiğini belirtmiştir (Özçelik, 2016: 68).

Türk muhafazakârlığında Peyami Safa, Mehmet Akif Ersoy, Halide Edip Adıvar, Yahya Kemal, Mustafa Şekip Tunç, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu Ali Fuad Başgil, Necip Fazıl Kısakürek ve Nurettin Topçu gibi isimler önemlidir. Bu kişilerle beraber muhafazakâr söylem şekillenmiştir. Muhafazakâr aydınlar ya Mehmet Akif Ersoy gibi "isyanlı sükût" devresine girmişler ya da Peyami Safa gibi yeni rejime karşı olumlu yaklaşımlar sergilemişlerdir (Dural, 2005: 197). Yazının devamında söz konusu kişilerin muhafazakârlıkla alakalı fikirlerinden kısaca bahsedilecektir.

Peyami Safa (1899-1961): Türk düşünce hayatında yaşanan değişimler genellikle iktidarın ve toplumun yaşadığı değişimlerle aynı düzlem üzerinde olmuştur. Bu doğrultuda Peyami Safa'da da zamanla düşünsel değişimler meydana gelmiştir. Hilmi Ziya Ülken, Peyami Safa'yı cumhuriyetin ilk yıllarında muhafazakâr düşünceden ayırır ve onun Kemalizm'le uyuşma çabası içinde olduğunu ifade eder. İlerleyen yıllarda düşünceleri daha muhafazakâr noktaya kaymıştır (Özçelik, 2016: 70).

Peyami Safa'nın düşüncesini etkileyen faktörlerin başında Kadro dergisi gelmektedir. Peyami Safa, Kemalist reformların uygun olduğunu, gelenek düşmanı olmadığını, değişen kurumların medeni gelişmeyi engelleyen kurumlar olduğunu belirtmiştir. Dine verilen önemi artırmak için, Kur'an-ı Kerim'in Türkçeye çevrilmesi, ezanın Türkçe okunmasını örnek göstermektedir. Batı'dan getirilen diğer yenilikler, oradaki anlamlarını yitirdikleri için Hristiyanlıkla bir alakalarının kalmadığını belirtmiştir. Peyami Safa Kemalizm'i, İslam kültürü ile Hristiyanlık arasında bir sentez olarak görmüştür. Safa yapılan inkılapların gelenek düşmanı olmamasını camilerin, namazların varlığını hala sürdürüyor olmasına bağlamıştır. Safa, inkılabın Doğu-Batı arasında sıkışmışlığını açacak bir yeni medeniyet kurma kabiliyetini ortaya koyduğunu ifade etmiştir (Özçelik, 2016: 70).

Safa, muhafazakârlığı yobaz ve mürteci kavramlarından ayrı tutmuştur. Ona göre mürteci, dünü bugünde yaşamak isteyen gerici yobaz ise geçmişi bugüne taşıyarak, ondan istifade etmeyi amaçlayandır. Atatürk'ün inkılâpçı olduğunu, geleneğe karşı olmadığını ve dinî düşünceye önem verdiğini söylemiştir. İttihat ve Terakki Partisi'nin ortaya çıkan İslâmcılık, Türkçülük ve Batıcılık ideolojilerini birleştirmeye çalıştığını, Hürriyet ve İtilâf Partisi'nin İslamcılığı savunduğunu belirtmiştir (Dündar, 2013: 124).

Peyami Safa'nın düşünceleri zamanla dönüşüme uğramıştır. Bu dönemde en büyük amacı modernleşme sürecinde tarihsel devamlılığın sağlanması ve hem çevreye hem merkeze muhafazakârlığın gerici bir oluşum olmadığını anlatılması olmuştur (Özkandaş, 2011: 33-34).

Peyami Safa bu dönemdeki yazılarında muhafazakâr düşünceyi gerici hareketlerden ayırmaya çalışmış, muhafazakârlığın ve irticanın birbirine karıştırılmaması gerektiği ve birbirinden ayrı olduğunu anlatmaya çalışmıştır (Özkandaş, 2011: 33-34).

Peyami Safa ilerleyen dönemde, “Cumhuriyetten önce Türkiye ortaçağ karanlığını yaşıyordu” şeklindeki görüşlerinden vazgeçmiş ve eleştirmiştir. Safa, kendi tarihinin sürekliliğini yok eden bir milletin her şeyini kaybedeceğini ve benliğini oluşturan tüm varlık ilkeleriyle bağlantısını keseceğini belirtmiştir. Sonrasında yabancı vesayete muhtaç olup önce bağımsızlığını sonra da tüm milli şahsiyetini kaybedeceğini ifade etmiştir (Özçelik, 2016: 70).

Peyami Safa, gerçek anlamda modernleşmenin olabilmesi için geçmişin birikiminin üzerine koyularak modernleşmenin yapılacağını belirtmiştir. Gerçek anlamda modernleşmeyi, dünü, bugünü ve yarını temsil eden modern adam üzerinden yapmıştır. Modern olduğu kadar muhafazakâr, muhafazakâr olduğu kadar da inkılâpçı olduğunu savunmuştur. Tüm bunların muhafazakâr düşünceyle gerçekleşebileceğini ifade etmiştir (Özçelik, 2016: 70).

Safa, muhafazakârlığın tarihçi ve gelenekçi olduğunu, bugünü düne bağlayan kültür mirasının bekçisi olduğunu söylemiştir. Milletin geçirdiği inkılâpların geçmişin değerlerini parçalamaması gerektiğini ve kendi benliğini kaybetmemesi için ortaya koyulan ölçsüz değişime tepki koyması, direnmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Mehmet Akif Ersoy (1873-1936): “Milli Şair” Mehmet Akif Ersoy, genellikle İslamcı kimliğiyle ön plana çıkan bir isimdir. Batılılaşmaya karşı bakış açısı, onun İslamcılığını ortaya koymaktadır. Mehmet Akif; Batı'nın ilim ve tekniğinin alınarak maneviyatın korunmasını ve İslam'ın hurafelerden arındırılarak, gerçek İslam'ın yaşanması gerektiğini savunmaktadır. Akif, modernizm ve onun şahsında pozitivistimin tüm dünyayı etkisi altına aldığı bir dönemde bu ağırlığı yaşamış bir aydındır (Özçelik, 2016: 71).

Akif'in karakterinde yatan mazi, tarih ve ecdat duygusunun onu milliyetçiliğe ve dolayısıyla muhafazakârlığa götürdüğünü ifade eden Nurettin Topçu'ya göre Akif'in muhafazakârlık anlayışı, milleti maziden şimdiki zamana getiren irade şeklinde tezahür etmektedir. Bu irade sayesinde Akif, nereye gideceği belli olmayan inkılapçılığı, rotasına oturtmuştur (Özçelik, 2016: 71).

Halide Edip Adivar (1884-1964): Milli mücadele döneminde cephede savaşmış, edebi kimliğiyle tanınmış, sonrasında profesör olmuş ve son olarak da Demokrat Parti'den milletvekili seçilmiş bir siyasi düşünürdür.

Halide Edip'in Rauf Orbay'a ithaf ettiği ve Edmund Burke'ten bir alıntıyla başladığı, Türkiye'de Şark, Garp ve Amerikan Tesirleri (1955) adlı eseri, muhafazakâr düşünce izleri taşımaktadır (Çetinsaya, 2005: 160).

Halide Edip toplumda gelişme olabilmesi için istikrar ve değişim arasında denge kurulması gerektiğini belirtmiştir. Batılılaşma yolundaki toplumların öncelikli olarak manevi değerlere önem vermesi gerektiğine inanmıştır. Dinin, toplumu birleştiren bir unsur olduğunu söylemiştir. Sonrasında bireylere belirli kurallar çerçevesinde özgürlüklerin tanınması gerektiğini ve bu şekilde toplumun ilerleyeceğini belirtmiştir. Son olarak batılılaşmanın topyekûn taklitle olmaması, toplumun kendi kültür ve benliklerini koruması gerektiğini ifade etmiştir (Çetinsaya, 2005: 161).

Adivar, Osmanlı tarihi ve kurumlarının, milletin devamlılığı açısından önemli olduğunu savunmuş, Kemalist devrimleri, yapılış ve sunuş tarzından dolayı eleştirmiştir (Çetinsaya, 2005: 162). Halide Edip, tıpkı klasik muhafazakârlar gibi yenilik hareketlerinin tedrici bir şekilde gerçekleşmesi gerektiğini, bu yeniliklerin geleneksel kurumlara, milli kültür ve geleneklere zarar vermemesi gerektiği düşüncesini taşımıştır.

Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958): Yahya Kemal Beyatlı, dönemin aydınlarının büyük bir bölümünün değişimi desteklediği anda Batı'yı iyi tanıyan biri olarak, Türk kültürüne dikkat çekmiş ve köksüz bir değişimin olumsuz etkileri olacağını ifade etmiştir. Milletlerin hayatlarında ne kadar büyük bir değişim yaşanırsa yaşansın, değişmeyen ve devamlı olan bir "öz" vardır ve Türk kültüründe de bu özün tespit edilmesini, yeninin bu "öz"ün üzerine inşa edilmesini savunmuştur (Özçelik, 2016: 74).

Yahya Kemal, Müslümanlığı, milli kültürün asıl yapıcısı olarak kabul ettiği için oldukça önem vermiştir. İnkılapların çoğunun dini alanda yapılması gerektiğini söyleyen kesime Türk halkının Müslüman olduğunu belirtmiş ve buna karşı çıkmıştır. Ezansız semtler adlı yazısından dolayı irtica ile suçlanmıştır. Mustafa Kemal'e göre de irtica "Her ilerici ve müspet gelişmeye karşı

çıkan kuvvet” anlamına gelmektedir (Özçelik, 2016: 75). Ancak Türkiye’de irtica kavramı daha çok dini söylem üzerinden yürümektedir.

Yahya Kemal, kendisini politik alandan uzak tutmuş, daha çok kültürel alanı tercih etmiş fikir adamıdır. Kademeli değişimin olması gerektiğini savunmuş ve dine büyük önem vermiştir. Onun muhafazakârlığı kültürel muhafazakârlıktır. Osmanlı Devleti’nin tarihi ve kültürü ile Cumhuriyet arasında köprü oluşturmuştur.

Yahya Kemal, Türk Muhafazakârlığı anlayışını şu cümlelerinde açık ve net olarak dile getirmektedir: "Bugünün solcuları beni mazimizdeki iftiharları sevmek; az söylemekle suçlandırıyorlar. Ben pekâlâ alafranga şiir söyleyebilirdim. Bu şiiri tam yerinde tanıdığım için belki onların gözlerini kamaştıracak kadar da söyleyebilirdim” (Beriş, 2006: 89 - 90).

Yahya Kemal, insanın özgürleşmesinde, ilerlemesinde aklı ön plana koyan ve geçmişi yok sayan anlayışa karşı çıkmıştır. Milli değerlerin, uygarlığın ve ortak dilin tekrardan akıllara yerleştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Yahya Kemal insan merkezli bir evren yerine toplumsal kültür merkezli bir modeli savunmuştur. Bu merkezin unsurlarını, tarih bilinci, yurt bağı, yurttaşlık kaynaşması ve ortalama kültür dili oluşturmaktadır. Yahya Kemal, kurumsal yapıya ve tarihi değerlere önem vermiş ve ulus bilincini ön planda tutmuştur.

Yahya Kemal, özellikle şiirlerinde sanatsal amaç gütmeyen, Tanzimat ve Cumhuriyet Dönemi gerçeklerini farklı boyutlarıyla kaleme almıştır. Eserlerinde doğu ve batı uygarlığını sentezleyerek milli medeniyet fikrinin oluşmasını sağlamaya çalışmıştır. Bunu yaparken dilini ağırlaştırmamış, herkesin anlayabilmesi için çaba sarf etmiştir. Bu yolla genç nesillere ulaşmayı hedef edinmiştir.

Mustafa Şekip Tunç (1886-1958): Mustafa Şekip Tunç, Bergson felsefesini özgün bir kaynak olarak görüp, bu kavramı bir kültür görüşü olarak Türk modernliği ile uzlaştırmaya çalışmıştır. Cumhuriyetçi muhafazakârlığın keskin gelgitlerine, felsefi ve siyasi içerik kazandıran bu ikilemden bilimsel çıkış arayan bir aydındır.

Tunç, Bergson’un düşüncelerini benimseyen aydınlarla birlikte Dergâh Dergisi etrafında toplanmış, Ziya Gökalp ve taraftarlarının düşüncelerine karşı çıkmışlardır. Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküş sürecinde Gökalp, Turancılık fikrini kabul etmiş ve kurtuluşa götüreceğine inanmıştır. Bu durum karşısında Mustafa Şekip Tunç, Anadoluçuluk fikrini benimsemiştir. Ziya Gökalp fert yerine cemiyet anlayışını savunmuş bireyi toplum karşısında eritmiştir. Tunç ise bireyin değerinin olduğunu ve zaman zaman belli koşullarda bir araya gelirse de genellikle ayrı yaşamayı tercih ettiğini söylemiştir (Yaylalı, 2014: 53).

Tunç, geçmişi bütünüyle benimseyen gelenekçi tutumu eleştirmiş ve kendisini “şuurlu muhafazakâr” olarak tanımlamıştır. Şuurlu muhafazakârlık, ekonomik yaşama önem veren, maddi kazanç ve serveti ön plana koyan liberalizme karşı çıkar. Manevi yaşamın da var olduğunu ve bunun muhafaza edilmesi gerektiği fikrini savunur. Aksi durumda, milli ve beşeri kıymetlerin yok olabileceğini belirtir (Yaylalı, 2014: 56). Tunç geçmişin geniş zenginlikleri içinde barındırdığını ve şuurlu muhafazakârlığın tarihe karşı yoğun bir duygu ve bağlılıkla mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Modernleşme uğruna tarihin arka plana atılmaması gerektiğini, bu durum sonucunda toplumun köksüzlüğe gideceğini ve yaşayamayacağını belirtmiştir (Yaylalı, 2014, 58).

Tunç, geleneğin gelecek için önemli olduğunu ancak iyi ve kötü yanlarının ayıklanması gerektiğini vurgulamıştır. Aydınım, geleceği inşa ederken tamamen geleneği ya da yenilikleri savunacak bir durumda olmaması gerektiğini ifade etmiş ve böylece aydınlara iki durum arasında sentez oluşturan üçüncü bir yol göstermiştir.

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu (1886-1978): İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu; hem Osmanlı hem de Cumhuriyet aydını olarak yaşadığı döneme damga vuran, Batı ile gelenek üzerine yaptığı çözümler ile Türkiye’de modernleşme çabalarının gelenek ile ilişkilendirilmesine katkı sağlayan bir aydındır. Özellikle terbiye, eğitim, din gibi birçok konuda önemli çalışmaları olmuştur. Baltacıoğlu, okulların biçimlenmesi ve eğitim ile ilgili konularda yenilikçi bakış açısı ortaya koymuş ve eğitim müfredatı oluşturulmasında katkı sağlamıştır.

Baltacıoğlu, Osmanlı Devleti’nin son döneminde ve Cumhuriyet’in hem Tek Partili hem de Çok Partili dönemlerinde yaşadığı için düşüncelerinden dolayı birçok farklı düşünsel pozisyonda konumlandırılabilir (Özçelik, 2016: 78).

Baltacıoğlu’nun yaşamı boyunca almış olduğu görevlere, yayımladığı eserlere ve düşünce yapısına baktığımızda Türk siyasi hayatı içerisinde muhafazakârlık akımı içerisinde değerlendirilmiş ve bu akımın temel karakteristik özelliklerini taşıdığı söylenmiştir.

Baltacıoğlu ulusal gelenekten kopmadan kalkınma fikrini savunmuştur. Her şeyin değişebileceğini ancak geleneğin değişmeyeceğini ve ulusun özü olduğunu belirtmiştir. Türk modernleşmesinin etkisiyle yabancı kültürünün de ülkeye girmesine karşı çıkmış olumsuz sonuçlar doğuracağını belirtmiştir (Özçelik, 2016: 79).

Baltacıoğlu, devrim karşıtlığı yapmadan Cumhuriyet devrimleri ile geleneği bir araya getirmeye çalışmış, Kemalist devrimlere, kadim Türk geleneğini ekleyerek bir “üçüncü yol” oluşturma çabalarına girişmiştir (Özçelik, 2016: 79).

Ali Fuat Başgil (1899-1967): Modern Türk muhafazakâr düşüncesi; genel anlamda değişimi reddeder ve sınırlı bir yenileşmenin olması gerektiğini savunur. Bunun eleştirisi olarak, Türk muhafazakârlığının liberal versiyonu ortaya çıkmaktadır. Ali Fuat Başgil, bu muhafazakâr-liberal versiyonun yazarlarından biridir (Özçelik, 2016: 80).

Başgil, Türk modernleşmesini, yanlış batılılaşma olarak görmüş, topyekûn batılılaşmaya karşı çıkmış ve bu durumu ülkedeki buhranın temel sebeplerinden biri olarak görmüştür. Allah sevgisinin insanlarda irade ve ahlak oluşturduğunu ve bu sayede iyi ve temiz bir toplum meydana geldiğini belirtmiştir. Ayrıca Başgil laikliğin din düşmanlığı olmadığı, dinin birey vicdanına, devletin de siyaset ve idareye üstünlük sağladığı bir ayrıştırma olarak görülmesi gerektiğini söylemiştir. Dinin bünyesinde emirler ve yasaklar olduğunu, bunlara itaat edilmesi gerektiğini belirtmiştir (Kurşunoğlu, 2017: 64-70).

Başgil Türk düşünce tarihinde muhafazakârlık ve liberalizmi ahlaki bir düzen arayışı içerisinde kaynaştırmaya çalışmıştır. Geçmiş ile geleceğin, modern durum içerisinde karışımının kolay olduğuna inanıştır (Özçelik, 2016: 81).

Necip Fazıl Kısakürek (1904-1983): Necip Fazıl Kısakürek, İslamcılık, muhafazakârlık ve milliyetçilik ideolojilerini harmanlayan, muhafazakârlığı benimseyen çevrelerce lider konumuna konulabilen biridir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında kenara itilen milli ve dini değerleri korkusuzca dile getirmiştir.

Kısakürek 1943 yılında Büyük Doğu adlı dergi çıkarmış ve burada İslam'ı, bir ideoloji olarak kabul etmiştir (Duran, 2005: 132). Batılılaşma karşıtıdır ve bu durum dergisinin adında da açıkça görülmektedir. Kısakürek, muhafazakâr kesime ne olduklarını, nereden geldiklerini, neler yapmaları ve nelere karşı çıkmaları gerektiğini ve bunları korumaları gerektiğini ifade etmiştir.

Necip Fazıl, Kemalist devrimlere karşı çıkmış ve Osmanlı'yı sahiplenmiştir (Duran, 2005: 132-133). Kemalizm'in bir ideoloji ve dünya görüşü oluşturamadığını belirtmiş ve Müslümanca yaşam tarzının olduğu bir İslam devletinin olması gerektiğini savunmuştur (Duran, 2005: 135). Özellikle II. Meşrutiyet döneminde, İslam'da içtihat yapılmasını savunanlara karşı çıkmıştır. Ayrıca siyaseten Demokrat Parti ve Milliyetçi Hareket Partisi gibi sağ partilerle yakın ilişkiler kurmuştur (Duran, 2005: 135).

Nurettin Topçu (1909-1975): Nurettin Topçu, modernleşme sürecinde ortaya çıkan değişimleri eleştirmiş, bunun sonucunda oluşan yabancılaşmaya çözüm üretmeye çalışan biridir. Topçu, bu amaç doğrultusunda Anadolu'nun ruhunu taşıyan bireyden topluma doğru yayılarak büyüyen bir ahlak inkılabının yapılmasını savunmuştur (Özçelik, 2016: 85).

Topçu, hayatı boyunca Anadolu Türkleri tarihini incelemiş ve Anadolu'cu bir aydın olarak anılmıştır (Doğan, 2005: 438). Anadolu Türkçülüğü ile İslam'ı harmanlamaya çalışmış ve sosyalizmin Anadolu milliyetçiliğinin doğal bir sonucu olduğunu belirtmiştir.

Topçu, devletin dokunulmaz olmadığını, millet sayesinde elde ettiği iradeyi Allah'a ulaşmakta kullanması gerektiğini, aksi takdirde işlevsiz, kötü olacağını ve yıkılacağını ifade etmiştir. Devletin, fertlerin ve grupların etkisinden kendisini arındırırsa ilahi pozisyona geçebileceğini savunmuştur (Doğan, 2005: 440).

Nurettin Topçu, Batı'ya sıcak bakmamış ve batıcı medeniyet anlayışının, taklitçilikten ibaret olduğunu ve Türk kültürünü dönüştürdüğünü belirtmiştir (Özçelik, 2016: 86).



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SERDENGEÇTİ VE MUHAFAZAKÂRLIK

3.1. Osman Zeki Yüksel'in Hayatı

Gerçek ismi Osman Zeki Yüksel'dir. Ancak yayınladığı Serdengeçti isimli dergide “Osman Yüksel Serdengeçti” ismini kullanmasından dolayı toplumun çoğu tarafından bu isimle bilinmektedir.

Babası Hoca Ahmet Salim Efendi, annesi ise Emine Hanım'dır. Eski ve büyük bir geçmişe sahip olan Osman Yüksel'in ailesindeki fertler, ekseriyetle yüksek tahsil yapmış kişilerdir. Osman Yüksel, 25 Temmuz 1917 tarihinde Antalya'nın Akseki ilçesine bağlı Hacı İlyas Mahallesinde dünyaya gelmiştir.

Osman Yüksel, tabiata karşı hassas olmuş, çiçekleri ve böcekleri incelemiştir. Küçük yaşlarında bağ-bahçe ile ilgilenmiş ve kendisini dağ çocuğu olarak adlandırmıştır. Osman Yüksel, “Dağlara Dair” başlıklı yazısında, “Ben bir dağ çocuğuyum. Küçük bir dağ kasabasında dünyaya gelmişim. Hayata gözlerimi açtığım zaman ilk gördüğüm manzara dağ olmuş. İlk aldığım hava dağ havasıdır. Lamartin; ‘tabiatla insanlar arasında bir nevi akrabalık vardır’ der. Benim dağlarla akrabalığım çocukluğumdan başlar; onun içindir ki dağ, dağlar bende ikinci bir tabiat halindedir. Dağsız bir arazi, hele dağsız bir vatan düşünemiyorum” (Temizcan, 2018: 6).

Osman Yüksel, ilkokulu bitirdikten sonra ortaokulu ve liseyi Antalya'da okumuştur. Ortaokulda ağırlıklı olarak Mehmet Akif'in, Yunus Emre'nin ve Mevlânâ'nın kitaplarını okumuş ve onların düşüncelerini hayatında uygulamaya çalışmıştır. Yapmacık bütün davranışlara, haksızlığa, adaletsizliğe ve bütün kötülöklere karşı çıkmış, “Gelen ağam giden paşam” düşüncesini reddetmiş, inancından vazgeçmemiştir. Yunus Emre'ye hayranlığından dolayı onun gibi kendisini de bir derviş olarak görmüş ve bundan dolayı da giyimine kuşamına dikkat etmemiştir (Özcan, 2010: 19-20)

Osman Yüksel, yabancı yazarların eserlerini takip etmiş ve onların milliyetçi, muhafazakâr ve hümanist düşüncelerinden de etkilenmiştir.

Osman Yüksel, ilk-orta ve lise eğitiminden sonra 1940 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi'nin Felsefe bölümüne kaydolmuştur. Bu bölüme isteyerek kaydolmuş ve bunun nedenini de şöyle açıklamıştır: “Nihayet felsefe tahsil ederek büyük filozofların sistemleri üzerinde duracak, onlardan aldığım ilhamla, ışıkla kültür hayatımızın geçirmekte olduğu buhranları anlayacak, karanlıkları aydınlatacaktım. Milletime, vatanıma bu yolda gücümün yettiği kadar faydalı olmaya çalışacaktım” (Yüksel, 1947d: 3). Ancak Osman Yüksel hayal ettiği üniversite ortamıyla karşılaşmamış, ilim adı altında halkın inançlarıyla alay edildiğini, öğrencilerin kültür ve medeniyet değerlerinden koparıldığını görmüştür.

Osman Yüksel, tek parti döneminde laiklik, modernlik, Batıcılık hareketlerine karşı çıkmıştır. Ailesinden gördüğü dini eğitiminin yanında Mevlana'dan, Yunus Emre'den ve Mehmet Akif'ten aldığı ilhamla milli ve yerliliği savunmuştur. Osman Yüksel, bu durumu şöyle anlatmaktadır:

Kendi varlığını bile inkâr eden 'ide'ci feylesoflardan tutun da en kaba materyalistlere kadar, bunların kurdukları fikir sistemleri içinde bir hayli dolaştım. Kantları Kontları gördüm. Hiçbiri içimdeki boşluğu dolduramadı. Beni nurlu bir yola çıkaramadı. Niçenin ihtiras şarkuları, Russonun vicdan ve hürriyeti, Spinozanın panteizmi, Berksonun canlı, hayat akan felsefesi, zaman zaman bütün varlığımı kaplamak istedi. Fakat bu olmadı. Daima bir yanım açıkta kaldı. Aradığımı yine kendimde, kendimizde, şarkta buldum. Mevlana ve Yunus imdadıma yetişti. Bu iki büyük ustanın sesi, felsefesi bana kalbimin atışı kadar canlı, benden bana yakın göründü. Beni ayrılık gayrılık tanımayan vahdetçi bir dünya görüşüne götürdü. 'İzm'lerin elinden kurtardı. Kalp yollarından geçen her fikir nur oldu: Tanrı'yu, mutlak hakikati buldu. Sanat ve fikir, kalp ve akıl, garbın hiçbir feylesofunda, bu iki büyük insanda olduğu kadar birleşemedi. Nifaksız, tezatsız bir görüş! En büyük insanlık, en büyük ahlak... Hakikat!.. Evet cemiyet karşısında ben hep Akif gibi düşündüm. Beni bu mücadeleye, bu sevdaya atan Akif olmuştur. Kâinat, varlık, Hakk karşısında ise Mevlanaların, Yunusların yolundaydım (Yüksel, 1949c: 8-9).

Osman Yüksel, bu dönemde üniversitede oluşan komünist faaliyetleri durdurmak amacıyla arkadaşlarıyla örgütlenmiş, çeşitli toplantılar düzenlemiş ve kaba kuvveti destekleyenlere karşı bunun fikri hareket olarak kalması gerektiğini savunmuştur. Fakültesinde komünist faaliyetlere destek veren hocaları Milli Eğitim Bakanlığına şikâyet etmiş bunun üzerine hocalara iftira attığı gerekçesiyle okuldan atılmıştır. Yaşanan bu gelişmeler üzerine Osman Yüksel, Danıştay'a dava açmış, davayı kazanmış ve okuluna geri dönmüştür. 3 Mayıs 1944 olaylarında (Türkçülük Olayları) aktif bir şekilde yer alan Osman Yüksel, gözaltına alınmış ve olay Ankara'da olmasına rağmen İstanbul Sıkıyönetim Mahkemesine sevk edilmiş, hücrede tutulmuştur (Yüksel, 1947b: 14-15). İlk

mahkûmiyet kararları Yargıtay tarafından bozularak, 31 Mart 1945 tarihinde beraat ettirilmiştir. Üniversitedeki kaydı da dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in özel emriyle silinmiştir. Bunun üzerine Hasan Ali Yücel'e hitaben 'Yüksek Vekâletin Alçak Vekiline' diye bir dilekçe yazmış, makamlarca kabul edilmeyen dilekçeyi gazetede yayınladığı için tutuklanmıştır.

Osman Yüksel, siyasal iktidarın halkın dinine, kültür ve medeniyet değerlerine yönelik uygulamış olduğu yanlış politikaları ve haksızlıkları halka duyurmak ve bunları engellemek için Serdengeçti isimli dergiyi çıkarmıştır. "Haksızlıklar karşısında susan dilsiz şeytandır" ve "Allah'a, Millete, Vatana koşanların dergisi" sloganıyla Serdengeçti dergisi, Osman Yüksel'in ifadesiyle, din, mukaddesat ve milliyet düşmanlarının üzerine gitmiştir. Dergisi için düzen sahiplerinin düzenini ve rahatını bozduğunu ve milletin ıstırabını haykırdığını söylemiştir (İsyan Ahlakı, 1949: 2-4).

Osman Yüksel'in 20 Nisan 1947 tarihinde çıkarmaya başladığı Serdengeçti dergisi, tüm Türkiye'de büyük yankı uyandırmıştır. Hatta derginin ilk sayısı birkaç kez daha basılmıştır. Serdengeçti'ye ilgi gösterilmesinin nedeni olarak Tek Parti iktidarının hüküm sürdüğü bir zamanda birçok kimsenin söylemek isteyip de söyleyemedikleri şeyleri bu derginin açık ve düz bir şekilde söylemesi gösterilmektedir.

27 Nisan 1947 tarihli birinci sayının 2. baskısının birinci sayfasında "Genç Arkadaşlar!.." başlığıyla şu ifadeler yer verilmektedir: "Serdengeçtiler, her türlü kötülüklerle amansız bir şekilde mücadele etmek için ortaya atıldılar. Onlar ilhamlarını Allah sevgisinden, millet sevgisinden, vatan sevgisinden alıyorlar. Bu memlekete ve bu millete, bitmiş tükenmiş müstahase haline gelmiş adamlardan, İttihat ve Terakki artıklarından hayır gelmeyeceğine inanmış bulunuyorlar. Vatani taze bir heyecan tufaniyle yeniden fethetmek, bu topraklara, 'Bu topraklar için toprağa düşenlerin' çocuklarını hâkim kılmak istiyorlar. Gençler! Aşınmamış vicdanların gür sesleri... Sizde bu çetin yolda pervasızca yürümeğe yemin edenlerin safına, Serdengeçti'ler kafilisine katılınız!" (Yolumuz Bizim Milliyetçiliğimiz, 1947: 3-4).

Demokrat Parti, 14 Mayıs 1950 seçimlerini kazanarak iktidara gelince ezanı tekrar Arapça okutmaya başlamış bu durum Osman Yüksel tarafından da takdirle karşılanmıştır. Nitekim bu durumu, Serdengeçti dergisinin 11. sayısında "Yıkıldılar" başlıklı bir yazısında ele almıştır.

Osman Yüksel, Demokrat Parti'ye sıcak yaklaştığını ancak yanlışa karşı yine net bir şekilde karşı çıkacağını yazılarında belirtmiştir. Dergide Menderes'e hiçbir tehdide boyun eğmemesi, milletin yanında olması ve böyle olursa bu milletin daima arkasında olacağını söylemiştir (Yaşa Be Menderes, 1952: 25). İktidarının ilerleyen yıllarında Menderes, halka sırtını çevirdikçe Osman Yüksel bu duruma karşı çıkmış ve yanlışlarını dergide ortaya dökmüştür.

Osman Yüksel, güçlü muhalefetliğinden dolayı ülkede tanınmış ve Serdengeçti dergisinin 13. sayısında kendisine birçok partiden davet geldiğini ama kabul etmediğini belirtmiş ancak birkaç yıl sonra siyaset dünyasına girmiştir.

Osman Yüksel, 1962 yılında Serdengeçti dergisinin yayın hayatını noktalamış ve 1970 seçimlerine kadar aktif olarak siyasete katılmıştır. 1974 yılında Parkinson hastalığına yakalanmış ve 4 ayda 10 kilo vermiştir. Yıllarca süren hastalıktan sonra hayatı 10 Kasım 1983 Perşembe günü saat 15.30'da Ankara Hacettepe Üniversite Hastanesi'nde son bulmuştur.

3.2. Serdengeçti Dergisinin Dili ve Üslubu

Serdengeçti dergisi, halkın çoğu üzerinde etkili olmuştur. Dergide kullanılan dil ve üslup bu etkinin en önemli nedenlerinden biridir. Yalın, canlı ve akıcı bir dil kullanmıştır. Dergideki yazıların çoğunu Osman Yüksel yazmış ve bunu da okuyucuyla konuşur gibi yapmıştır. Bu vesile ile toplumun geneline hitap etmeye çalışmıştır. İnan'ın, "Halk, bir nefeste okurdu onun kitaplarını, onun kitaplarını okuyup da etkilenmeye rastlamadım diyebilirim. Düşüncemizle ilişkiler kurmasını istediğimiz her delikanlıya evvela onun kitaplarını verirdik. Gönlü, beyni, ayrık otlarından temizlemenin ilk operasyonu, bir zamanlar, onun kitaplarıyla gerçekleştirdi" sözleri de bu durumu ortaya koymaktadır (Özcan, 2018: 302).

Derginin yazarları ve yazılarına yer verilen kişiler arasında, Nurettin Topçu, Ali Fuat Başgil, Necip Fazıl Kısakürek, Peyami Safa ve Eşref Edip gibi isimler vardır. Ayrıca Victor Hugo, Schopenhauer gibi edebiyatçılar başta olmak üzere toplumsal açıdan faydalı yabancı dilde yayınlanmış yazıların tercümesine de sık sık yer verilmiştir.

Hüseyin Üzmez, derginin çıktığı dönemde Orkun, Tanrı Dağı, Serdengeçti, Ehli Sünnet, Sebülürreşat, Büyük Doğu gibi sağcı dergileri okuduğunu ancak kendisini en çok etkileyenin Serdengeçti dergisi olduğunu, çok akıcı bir dili olduğunu, okuyucusuyla konuşur gibi yazıldığını bundan dolayı da çok rahat anladığını söylemiştir (Özcan, 2018: 301).

3.3. Serdengeçti Dergisinde Muhafazakârlık Anlayışı

1940'lı yılların ikinci yarısından itibaren Türkiye'de yayımlanan dergilerin sayısında artış gözlemlenmiştir. Dönemin uygulamalarına karşı fikri mücadeleler dergi üzerinden verilmekteydi. Tek Parti iktidarının uyguladığı politikalara karşı halkı bilinçlendirmek amacıyla Osman Zeki Yüksel öncülüğünde Serdengeçti Dergisi yayımlanmıştır. Bu duruma Osman Zeki Yüksel'in Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi'nden atılmasının da etkisi olmuştur. Dergi çıkarmak ve orada halkı bilinçlendirmek onun için çok önemliydi. Yeğeni Emine Bağlı, ölümünün son zamanlarında bile

hastane masrafları için parasını harcamadığını, kendisinden dergi çıkarma bahanesiyle para aldığını ve bu parayla hastane masraflarını ödediğini ifade etmiştir (Özcan, 2018: 295).

Yayımlandığı süre boyunca Dergi'nin yazarlarına soruşturma açılmıştır. Bu soruşturmalara en çok maruz kalan ise Osman Yüksel olmuştur. Derginin ilk sayısı yayımlandıktan sonra çok rağbet görmüş ve defalarca basılmıştır. Bunun ışığında dergide “Bu Adamlar Bizden Ne İstiyorlar” adlı yazıda Cumhuriyet Halk Partisi'nden dört kodamanın geldiğini ve para teklif ettiğini yazmıştır. Ancak dergiyi yayımlayacak para olmamasına rağmen kimsenin adamı olmama uğruna bu teklifi reddettiklerini ifade etmiştir. Sonrasında da yazarların bu kişilerce mahkemeye verildiklerini belirtmiştir (Bu Adamlar Bizden..., 1949: 14). Ancak gene inandıkları şeylerden vazgeçmemişlerdir.

Serdengeçti, yayımlandığı 33 sayı boyunca “Allah'a, vatana, millete koşanların dergisi” ve “Hakk'a tapar- halkı tutar” sloganlarını kullanarak muhafazakâr çizgisinden ödün vermemiştir. Bu bağlamda derginin muhafazakârlık ile ilgili görüşlerini muhafazakârlığın temel kavramları açısından sınıflandırarak açıklamakta fayda vardır.

3.3.1. Serdengeçti Dergisinde Akıl

İnsanoğlunun varlığından itibaren kendisinin dışında kendisinden daha üstün bir varlığın olduğuna isimleri veya sayıları farklı olsa bile her dönem inanmıştır. Dergi de bu konuya değinmiş ve Batılıların bile tarihi İsa ile başlattıklarını anlatmıştır. Ancak daha sonra Rönesans'la başlayan dinden uzaklaşma ve akli ön plana çıkarma dünyayı ölümlü olmaktan çıkarmıştır. Her şeyin akılla çözüleceği ve hiç ölmeyecekmiş gibi hayata dört bir koldan sarılmasını eleştirmiştir. Bu vesile ile dünyadaki bütün varlıkların, bollukların Avrupa'ya taşınmaya başladığını, Amerika'nın yerel medeniyetinin yıkıldığını, Afrika'nın yağmalandığını söylemiştir. Bu duruma bir de gerekçe bulmak için beyaz ırkın üstünlüğü bakış açısının getirildiğini ifade etmiştir. İnsanlara yaratanın varlığı unutturulmaya, yerine ise de menfaat, bolluk, rahatlık koyulmaya çalışılmıştır. Bunun sonucunda da 1. ve 2. Dünya Savaşları'nın ortaya çıktığını söylemiştir.

Orta Çağ'da yaşanan sıkıntıların ve aklın ön plana çıkmasının sebebinin insanların dünyada yaşadığını unutmaları ve dini bozmaları olarak anlatmış ancak bunun sadece Hristiyanlarda yaşanan bir durum olduğunu söylemiştir. Osmanlı'daki orta çağ ise saadet dönemi olarak anlatmıştır. Batı'da yaşanan bu sürecin şimdi Türkiye'de uygulamaya çalıştıklarını ve insanları makine gibi işleyen robot haline sokmaya gayret ettiklerini söylemiştir.

Serdengeçti yazarlarından biri olan Salim Zeki tarafından kaleme alınan “Bir Nesli Nasıl Mahvettiler” adlı yazıda insanın, aklın ön plana koyulduğunu ve bunun yanlış olduğunu şu şekilde açıklamıştır:

“Feylosof geçinen bir muallimimiz vardı. Bir gün sözü yine kasten Allah ve din üzerine getirdi. ‘Allah dedi, insanların kuruntularından ibarettir. Hakikatte insanlar insanlara taparlar. Kible Kâbe... Düşünün Kâbe dedikleri dört köşeli bir taşın ibarettir. Hacılar onun etrafında dolanırlar. Bu kara taşı kaldırın insanlar yüz yüze gelirler. İnsanlar insanlara taparlar. Bunu açıkça yapamazlar, böylece bir taşın perdenin arkasına gizlenirler’... Talebeleri şaşkınlık içinde bırakarak çıktı gitti ve senin facian çocuğum o günden başlar. Şeker seni aldatamadı ama bu adam seni aldattı. Artık şapkaya bakmıyordun şapkanın altındaki kafaya ve bu kafadan çıkan fikirlere bakıyordun” (Zeki, 1947a: 7).

“Allah yok! Yok! Biz Allah’ız!... O halde istediğimizi yapabiliriz. Bize kim hesap sorabilir. Kim? Zavallı anacım artık bana ninniler söyleyemezsin! Ben çocuk değilim hür düşünceli bir gencim diyordun ve hemen mektepten çıkar çıkmaz cebine bir raki şişesi yerleştirdin. Bu günden itibaren artık sana günah yok, her şey mubahtı.” (Zeki, 1947a: 7).

Dergide yine Salim Zeki imzalı “En Büyük Hakikat Susturuldu, En Büyük Kitap Arka Sokaklara Atıldı, Felaketimizin Sebebi Budur...” adlı yazıyla da insan aklını her şeyin üstüne koymanın insana tapmanın yanlış olduğunu, toplumu kötüye sürüklediğini bir kez daha şu cümlelerle ifade etmiştir: “Asrımızın faciası hiç şüphesiz, bir takım insanlara ifratla bağlanmak, onlara tapmak, onları ilahlaştırmaktan ileri geliyor. 20’nci asır diktatörlerinin peşinde koşan, onlara kayıtsız şartsız inanan insan sürüleri, bugünün felaketini hazırladılar. Diktatörler ve onların etrafında toplanan dalkavuklar güruhu, büyük, geniş evrensel fikirlerin, dinlerin, insanları köleleştirdiğini, uyuşturduğunu, şiddetli, ateşli nutuklarla milletlerine ve bütün cihana ilan ettiler. Bu cezbeli şefler ve onlara kul köle olanlar Kur’an’ın hürriyet ve asalet dolu sesini dinleselerdi böyle olmazdı” (Zeki, 1947b: 6).

Salim Zeki, Allah’a inanmanın yerine akla inanmanın ön plana çıkarılmasının bilinçli yapıldığını yine aynı yazıda “Şefler buna müsaade edemezlerdi; etmediler. Onlara kullar, köleler lazımdı” şeklinde açıkça belirtmiştir. Yazının devamında bunların hepsinin tabiatı insan olduğu için en sonunda varlıkları ve güçleri silinip gittiğini ifade etmiştir. “Biz yaptık; biz yarattık, her şeye biz hâkimiz diyenler, Allah’lık iddiasına kalkışanlar gözlerimizin önünde: Hitler, Musolini, Japon İmparatoru... Bu insan Allah’lar kimlerin karşısında diz çöktüler, kimlerin elinde oyuncak oldular biz gördük. Daha da göreceğiz” (Zeki, 1947b: 6).

Dergide, yönetici aydınların toplumun inancıyla oynadığından bahsedilmektedir. Aklın ürünü olan yeni kavramların veya kelimelerin toplum hayatına dayatıldığından da söz edilmektedir. Bu durum Osman Yüksel tarafından “Neler Neler Yapmadılar” adlı yazıda şu şekilde ifade edilmiştir:

“Paris sokaklarında yetişenler, hukuku, beşer beyannamesini ezbere bilenler, laiklik ve inkılapçılık perdesi adı altında Anadolu halkının imanını, vicdanını, hak ve hukukunu pervasızca çiğnediler. Milliyetçiyiz dediler. Fakat millet denilen varlığın dayandığı bütün unsurları inkâr ettiler. Kıtalar ve iklimlere hükmeden, üç kıtada asırlarca dimdik duran ecdadımızı şurada, burada halk evlerinde türlü kılıklara sokarak alenen tahkir ve tezlil ettiler. Bizi mazimizden, bizi kökümüzden, bizi bizden ayırdılar. İleri fikir, müspet ilim gibi kelimeleri ağızlarından düşürmeyen bu efendiler, her tabii varlık gibi millet denilen varlığın tekâmülünün de yavaş yavaş, bir iç tekevvününe bağlı bulunduğu ilmi hakikatini görmemezlikten geldiler. Milleti tepeden inme birbiri ardından gelen inkılaplarla perişan ettiler. Ne kadar çok yıktılarsa o kadar yaptık dediler. Ne kadar çok öldürdülerse o kadar yarattık dediler. Allah yerine kendilerini ikame ettiler. Böylece bu XX. asır hayranları memlekete en geri zihniyetlerden biri olan putperestliği getirdiler” (Yüksel, 1949a: 12).

Bu milletin her zaman salt insan aklına veya onun ürününe inanmak yerine Allah’a inanacağını “Nereye Gidiyoruz?” başlıklı yazıda şu şekilde söylenmiştir: “Ebedi ve ezeli kıymetlerinden uzaklaştırılan bu millet, kaybettiği büyük imanını arıyor. Beyhude yere onu isimlere ve resimlere taptırmaya kalkışmayınız. Bu millet ancak Allah’a tapar. Kendisine hizmet edenleri de asla unutmaz, sever, sayar. Fakat bu millet putperest değildir efendiler” (Nereye Gidiyoruz, 1949: 4).

“Materyalizmin Yıkılışı” adlı yazıda “Maksadımız siyah servilerin altında çoktan rahmeti rahmana kavuşan orta zamana kaside yapmak değildir. Bilakis hür fikre, hür yaşayışa mani olan karanlık katı doğmalarını kılık kıyafet, isim değiştirerek zamanımıza kadar nasıl sürüp geldiğini, tek taraflı görüşün ister maddeci, ister ruhçu olsun insanlığın harabesini nasıl hazırladığını göstermektedir” şeklindeki ifadelerde de görüldüğü gibi yeniye tamamen reddetmek, akli yok saymak veya eskiyi tamamen koruma niyetinde olunmadığı açıkça söylenmiştir. Bu durum karşısında nasıl bir tutum içinde olunması gerektiği de belirtilmiştir. Eski zamanın miskin, durağan âlem görüşünün okunup bilinmesi gerektiği, yeni zamanın çılgınlığının, aşırılığının anlaşılması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca Türk ve Müslüman olduğumuzu unutmadan arada denge kurarak ülkenin hür, demokrat seviyeye ulaştırılması gerektiği söylenmiştir (Materyalizmin Yıkılışı, 1950: 3).

Söz konusu yazılarda açıkça görüldüğü üzere salt aklın ön plana çıkarıldığı düşünceye şiddetle karşı çıkmış ve tek başına yol gösterici olamayacağı belirtilmiştir. Akıl ile beraber bunca zaman var olan dini değerler başta olmak üzere tarihi değerlerin de dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir.

3.3.2. Serdengeçti Dergisinin Dini ve Milliyetçi Boyutu

Osman Yüksel tarafından yayımlanmaya başlayan Serdengeçti dergisi, o dönemde İslamcılık kelimesini kullanan ve savunan en etkili yayın organı olma özelliğine sahiptir. Basına karşı baskının ve sansürün yüksek olduğu bu dönemde “Allah’a, vatana, millete koşanların dergisi” sloganını açık bir şekilde kullanmıştır.

Serdengeçti dergisinin çıkış amaçlarından birisi, mevcut Tek Parti döneminde dine yönelik yapılan baskılara karşı çıkmaktır. Bunun sonucunda hemen hemen her sayıda dini hayata yönelik yapılan müdahaleler eleştirilmekle birlikte, topluma dini kurallara uyulması gerektiği anlatılmıştır. Dergide Salim Zeki Kur’an-ı Kerim’le alakalı yazısında “En büyük hakikat susturuldu, en büyük kitap arka sokaklara atıldı. Felaketimizin sebebi budur” (Zeki, 1947b: 6) demiştir.

Serdengeçti dergisi, yazar kadrosu ve “Tanrı dağı kadar Türk, Hira dağı kadar Müslüman” sözünden de anlaşılacağı gibi içeriği bakımından da dindar milliyetçi çizgiyi benimsemiştir. Kendisini millet, milliyet, vatan ve mukaddesat gibi herkes tarafından kabul gören kelimelerin savunucusu olarak sunmuştur. Bu kelimeleri kullanarak yüksek mevkilere ulaşmak isteyenleri sert bir şekilde eleştirmiştir (Yolumuz Bizim Milliyetçiliğimiz, 1947: 3).

Türk milletinin Batı karşısında geri kalışını sadece din üzerinden açıklamaya çalışan yaklaşımlar, Dergi’nin en çok eleştirdiği konular arasında yer almıştır. Konunun birçok açıdan ele alınması gerektiğini ve farklı sebepleri olduğunu S. Sadi Danişmendgazioğlu “14 Kara Kuvvet” adlı yazıda açıklamıştır: Birincisi bilgisizlik; tarih bilincinden uzaklaşılması ve topluca bilgi eksikliğinin olması. İkincisi aşağılık duygusu; Türk Milleti’nin önderlik ve başarı kabiliyetinin küçümsenmesi ve yabancılardan yapılması beklentisi. Üçüncüsü kupkuru ögüncelik; ilimden uzaklaşarak her zaman psikolojik ve fizyolojik üstünlüğün başarılı olacağı düşüncesiyle karşıdaki teknolojilere karşı pala, bıçak ile mücadele edileceğinin sanılması. Dördüncüsü başkacılık; başka milletin peşinden gidilmesi, kötü taklitçiliğin yapılması. Beşincisi çalışmamazlık; hazıra konulması ve tembeliğe alışılması. Altıncısı nemegerekçilik; bir iş karşısında yetenekli olmasına rağmen insanın vurdumduymaz, ilgisiz, umursamaz durumda olması. Yedincisi göz yumuculuk; yanlış fikir veya harekette bulunanın kayırılması. Sekizincisi bu-şu’culuk; kendisi gibi olmayanların veya davranmayanların haksız yere kötülenmesi, iftirada bulunulması. Dokuzuncusu ben-sencilik; aynı fikirde ve grupta olanların kendilerini üstün görmesi. Onuncusu pislik; zaman ve teknolojinin

gelişmesi karşısında eski kafa yapısıyla olup temizliğe gerekli özenin gösterilmemesi. On birincisi yiyicilik; bulunulan vazifenin kötü kullanılması ve rüşvet alınması. On ikincisi içicilik; alkol tüketilip toplumun huzurunun bozulacağı hareketlerin yapılması. On üçüncüsü şehvet düşkünlüğü; her türlü kişisel zevkin peşinden koşulması (Danişmendgazioğlu, 1949: 11).

Dergideki yazarlar, milliyetçilik üzerinden dini tartışmalara girmiş ve bazen de oryantalistlerin bakış açısını eleştirmişlerdir. Tekkelerin, türbelerin kapatılmasının şeklen olduğunu ancak düşünce yapısını değiştiremediğini söylemişlerdir. Dergide “Değişmeyen Zihniyet” başlıklı yazıda, önceki kültürün ürünleri olan Hızır’ın yerine piyangoğnun geldiği, tekkelerinin yerine kahvehanelerin geldiği belirtilmiştir. Kader kelimesinin yerine şans, sürpriz gibi kelimelerle bu geleneğin açıkça devam ettiği belirtilmiştir (Değişmeyen zihniyet, 1947: 5). Bu durumu eleştirenlerden biri olan Osman Yüksel de, millî kültüre savaş açan tüm hareketlere karşı “Mehmetçik heyecanı ve inadıyla” savaşaacağını ifade etmiştir (Yüksel, 1949b: 3).

Dergi’nin ikinci sayısında Salim Zeki, “Bundan sonraki sayılarımızda da Kur’an-ı Kerim’in nur ve ışık saçan ayetlerinin aydınlığı altında dünya hadiselerini ve kendi dertlerimizi görmeye, göstermeye çalışacağız” (Zeki, 1947b: 6) demiştir. Buradan da anlaşıldığı üzere sadece Türkiye meseleleriyle değil Dünya meseleleriyle de ilgilenilmiştir. Bunu yaparken de dindar çizgiden uzaklaşmamıştır.

Osmanlı Dönemi’ndeki Müslüman bölgelerle ilgilenilmesi gerektiği onların Türkiye’den yardım beledikleri belirtilmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti ile Osmanlı İmparatorluğu’nun mirasını sahiplenen Dergi, Türklerin Müslüman olmasını bir kazanım olarak algılamıştır. Burada da görüldüğü gibi İslam’la ilişkili bir milliyetçilik anlayışı benimsenmiştir. Bu nedenle bir Çinli tarafından yaptırılan Orhun Yazıtlarının, Yeşil Türbe ve İnce Minarenin yanında bir anlamı olmadığı ifade edilmiştir. Dergide dindar milliyetçilik, “Nereye Gidiyoruz” adlı yazıda şu şekilde kaleme alınmıştır:

“Onun için biz Türk deyince aynı şuurla İslâm diyoruz! Türkçülüğümüz Taşkentleri, Buharaları, Semerkantları, Bağdatları, İslâm-Türk merkezlerinde yükselen büyük medeniyetleri, kütüphaneleri yakıp yıkan İslâm-Türk âlemini bir daha kalkamayacak kadar yerlere seren Cengizlere, Timurlara kaside yazan bir Türkçülük değildir

Ebedi ve ezeli kıymetlerinden uzaklaştırılan, mukaddesatı ayaklar altında çiğnenen bu milleti kaybettiği büyük imanını arıyor. Beyhude yere onu isimlere taptırmaya kalkışmayınız. Bu millet ancak Allah’a tapar. Kendisine hizmet edenleri de asla unutmaz, sever, sayar. Fakat bu millet putperest değildir efendiler.

Biz Milli Mücadele'yi hangi ruhun başardığını biliyoruz! Onu merasim milliyetçilerinden, derme çatma kitaplardan öğrenecek değiliz. Biz de aynı ruhu yaşıyoruz, aynı imanı taşıyoruz” (Nereye Gidiyoruz, 1949: 3-4).

Dergide, “İmansızlar Saltanatı” başlıklı yazıyla Tek Parti yönetiminin dini değerlere karşı olduğu şu sözlerle belirtilmiştir. “Mecliste iki meczup ezan okumuş. Tam dine çatmanın sırası. Patron Yalçın’ın eli altındaki CHP’nin hırdavat depoları toplu iğneler, menteşeler hep bir ağızdan bağıyorlar. ‘İrtica var! Yeni bir Menemen hadisesi.’ Bu bahane ile memlekette ne kadar namuslu adam varsa, tıpkı Menemen hadisesinde olduğu gibi, toplansın doğru darağacına.” Ayrıca irtica vurgusu yapan milletvekillerine, “Bakışlarını Birinci Büyük Millet Meclisi’ne çevirsinler. Ayetlerle, hadislerle Meclis tavanlarının çınladığı günleri hatırlasınlar. Hacı Bayram Camii’nde Hacı Bayram Veli’nin yeşil sancağı altında okunan mevlitleri, Mustafa Kemal ile birlikte döktükleri gözyaşlarını bir düşünsünler!... Bu vatani ve bu milleti din ve iman gayreti mi kurtardı, CHP’nin altı oku mu?” ifadeleriyle açık bir şekilde seslenilmiştir (Yüksel, 1949b: 3).

Serdengeçti’de özellikle Tek Parti döneminin Ankara’sında cami ve benzeri dini yapıların olmaması veya yapılmaması eleştirilmiştir. “Sokaklarda Namaz Kılan Müminler” adlı yazıda bu durumla alakalı serzenişi açıkça gösterilmiştir: “Ankara’da her şey bol. Sinema, bar, nutka gelecek salonlar, her şey alabildiğine geniş ve bol... Bu bolluk ve genişlik içinde bir şey yok! Cami... Geçen hafta Cuma namazına gitmişim. Hacıbayram’a vardım. Cemaat duvarların, mezarların üzerinde namaz kılıyordu. Sokaklara kadar taşmıştı... Bir taraftan toz toprak, diğer taraftan hela kokusu... Her sene böyle oluyor... Ne acı şey!... Bu memleketi kurtaranlar ve yaşatanlar, secde edecek bir yer bulamıyorlar... Bu hali bir ecnebi mesela bir Amerikalı görse, eminim ki Vaşington’a yaptıracağı camiyi Ankara’ya yaptırır. İktidardakilerden hayır yok! Onlar hazırım yıkmasınlar da... Müslüman zenginlerimiz nerede?” (Sokaklarda Namaz..., 1949: 4).

Serdengeçti’de eleştirilerle birlikte doğru yapılan hamlelerden de bahsedilmiştir. “Mabetsiz Şehir Mabede Kavuşuyor” adlı yazıda dönemin başbakanı Andan Menderes tarafından Ankara’da cami yaptırılmasının çok doğru ve güzel olduğu belirtilmiştir. Yazıda “Daha şimdiden Menderes Camii’nin göklere doğru uzanan beyaz, ince uzun minarelerini görür gibi oluyor, heyecandan heyecana düşüyoruz” şeklinde bu durum açıkça ifade edilmiştir (Mabetsiz Şehir..., 1957: 3).

Serdengeçti, komünizme de karşı çıkmıştır. “Milliyetçilik ve Komünizmin İstismarı” başlıklı yazıda bu durum, “Biz bu vatani herkesin bol bol karnını doyurduğu, gelişip semirdiği bir devlet çiftliği haline getirenlere karşı müdafaa ediyoruz” şeklindeki ifadeyle gösterilmiştir. Dergi komünizmle yapılacak olan mücadelede en önemli şeyin dindar milliyetçilik olduğunu ve devletin de bunun önündeki engel olmaması gerektiğini ve desteklemesi gerektiğini belirtmiştir. Çünkü

kanun çıkararak, hapse atarak komünizmle mücadele edilemezdi (Milliyetçilik ve Komünizmin İstismarı, 1949: 9).

Serdengeçti, ülkede yaşanan bu çekişmenin gençlerin arasında olmasının yanında yaşlıların arasında da olmasından şikâyetçi olmuştur. Davanın ancak fedailerle yürüdüğünü belirtmiştir. Bunu da açıkça Serdengeçti'nin hiçbir partiye, derneğe ve cemiyete girmeyeceğini, çünkü bunların nutukçu, partici, ihtiras adamı yetiştirdiğini, asıl dertlerinin gönül adamı yetiştirmek olduğunu söylemiştir. Önemli olanın gönle girmek olduğunu ve serdengeçtilerin adrese, imzaya ihtiyaç duymadan Allah buyruğuyla birbirlerine bağlı olduğunu ifade etmiştir (Merhaba Arkadaşlar, 1951: 2).

Sokrat ve Eflatun başta olmak üzere yabancı filozofların görüşleri üzerinden Allah'ın varlığı üzerine yazılar yazılmıştır (Zeki, 1949: 7). Dergide Ali Kemali Aksüt tarafından kaleme alınan “Bir Garplı Gözüyle Müslümanlık” adlı yazıda batılı papaz olan Laura Veccio Veglieri'nin Müslümanlık hakkındaki görüşleri yayınlanmıştır. Yazıda, dönemin yöneticilerinin laiklik adı altında Müslümanlığı sınırlandırdığı, toplumdaki uzaklaştırdığı ve kötü olarak gösterdiğini belirtmiştir. Ancak bu papazın İslamiyet'i, vahşi ve her türlü kötülüğün yaşandığı yerden çıkan saf ve hayat verici pınara benzettiğinden bahsetmiştir (Aksüt, 1949: 5).

Serdengeçti'de dini konuların yanında tasavvuf konularına da değinilmiş ve sıklıkla Mevlana'nın Rubailer'inden ve Mesnevi'den alıntılar yapılmıştır.

Ayrıca Dergi, okuyucuların Ramazan ve Kurban Bayramlarını kutlamıştır. Ramazan, Kurban ve Hac'la alakalı yazılar ve hadislere açıkça yer verilmiştir. Müslümanlar arasında zengin olanların cami yaptırmaları gerektiğini belirtmiştir. Dönemin iktidarının Müslümanlığı sadece Kurban ve Ramazan Bayramlarında hatırlamasını eleştirmiştir. “Nereye Gidiyoruz” başlıklı yazıda bu durum şu şekilde ifade edilmiştir:

“Hükümetçe Müslümanlık demek senede bir defa kurban derisi ve evlere zarf dağıtarak fitre toplamak demektir. İmansızlar her zaman her yerde ‘değişmeyen bir şey yok, her şey değişir, Allah’lar bile insanlar gibi doğarlar, yaşarlar, ölürler’ dedikleri halde laiklik denilen kibarca dinsizlikten başka bir şey olmayan bu kelimeye sanki gökten zembille inmişçesine taassupla sarılıyorlar. Onu değişmez bir düstur olarak alıyor, ellerinde kalkan gibi kullanıyorlar... Ey imansızlar, imana geliniz. Hamdullah Suphi’ler de vaktiyle sizler gibi minareyi kabir taşı zannettiler. Türk Ocakları’nda ateşli nutuklar irat ettiler. Fakat bugün hatalarını anladılar. Milletlin ıstırabını duyuyorlar. Fakat onlar bu işte fazla geciktiler; herkesin bildiği bu

hakikatlere varmak için saçlarını ağarttılar. Henüz sizler gençsiniz, ateşlisiniz! Bu millet sizlerden çok şey bekliyor” (Nereye Gidiyoruz, 1949: 3-4).

Serdengeçti adam, makam, mevki ayırmadan yanlış yaptığını düşündüğü herkesi eleştirmiştir. Buna Diyanet İşleri Başkanı ve din adamları da dâhildir. “Gülünç Hakikatler” adlı yazıda, “Bir Diyanet İşleri Reisliğimiz var ki, hükümetin gölgesinden korkar. Ayağında yamalı lastikleri, mestleriyle, hademei hayrattan 100 lira maaş alan bir sepet yumurta parası hocalarımız, hutbelerinde hükümeti cumhuriyete dua okurlar” şeklindeki ifade ile Diyanet İşleri başkanını hükümetten korktuğu ve para uğruna bir şey diyemediği için eleştirmiştir (Gülünç Hakikatler, 1957: 15).

Toplumun dini inançlarını yerine getirebilmeleri için onlara özgür bir ortamın sunulmasını da savunmuştur. Bu konu dergide en güzel Yakup Kadri Karaosmanoğlu tarafından ‘Çarşaf ve Peçeye Dair’ başlıklı yazıda anlatılmıştır. Yazıda, sokakta çarşaf giyinmiş bir kadın görüldüğünde ona tehlikeli, korkutucu bir şeymiş gibi bakıldığı anlatılmaktadır (Karaosmanoğlu, 1959: 5).

Serdengeçti dergisinde, milliyetçiliğin Serdengeçtiler için bir vasıta değil bizatihi gaye olduğu açıkça vurgulanmaktadır. Dergi’deki şu ifadeler bu bağlamda oldukça önemlidir: “Milliyetçiliği bu ulvi gayeyi büyük servetlere, yüksek makamlara erişmek için vasıta olarak kullananlar vardır. Biz temiz niyetli, vatan duygulu, memleket düşünceli Türk gençleri, bu türlü milliyetçilikten nefret ediyoruz. Bizim milliyetçiliğimiz hususi vagon, bol harcırah, yüksek makam milliyetçiliği değildir. Hakka tapan halkı tutan, yalnızlık bir milliyetçiliktir” (Yolumuz Bizim Milliyetçiliğimiz, 1947: 3).

“Milliyetçilik ve Komünizmin İstismarı” adlı bir diğer yazıda serdengeçti kadrosunun duruşunun nasıl olduğu bir kez daha gösterilmiştir: “Biz milliyetçiliği Milli Mücadele’den beri hep yüksek, ulvi hareketlerin başında görmeye alışmışızdır. Milli Misak, Milli Mücadele, Milli Tarih, Milli Dil vs. Biz bu vatani herkesin bol bol karnını doyurduğu gelişip semirdiği bir devlet çiftliği haline getirenlere karşı müdafaa ediyoruz” (Milliyetçilik ve Komünizmin İstismarı, 1949: 9).

Dönemin Kars Lisesi Felsefe Öğretmeni olan Hocoğlu S. Ertürk tarafından kaleme alınan “Şehitlere Sesleniş” başlıklı yazıda Türk Milliyetçiliğinin her koşulda savunulacağı ve korunacağı şu sözlerle ifade edilmiştir:

“Kökü sapından büyük olan bir bitki düşünün, rüzgârdan korkar mı? Biz bu vatan üzerinde böyle bir bitkiye benzeriz. Hangi fırtına, hangi savaş bizi bu topraktan söküp atacakmış, atamaz.

Rütbemiz ne olursa olsun, mevkiimiz ne olursa olsun; sivil, asker, kadın, erkek, genç, ihtiyar tam bir Mehmetçik azmiyle yarına doğru, yarının şafağında parlayan Kızılelma'ya doğru yürüyelim.

Ey şehitler, tekrar size sesleniyorum, dinleyin: felaketler içinde Bozkurt gibi şahlanan, her türlü hücumu karşı kalkanlaşan, iftiralara karşı bayraklaşan Türk Milliyetçiliği, sizin emanetinizi koruyacak ve yükseltecek değerleri bağrında toplamıştır. Rahat uyuyun” (Ertürk, 1949: 7).

İlk sayısından başlayarak Serdengeçti dergisi için din olgusu çok önemli bir konumdadır. Dinin, geri kalmışlığın sebebi olarak görülmesine şiddetle karşı çıkmıştır. Aksine insanların söz konusu dönemde yapılan uygulamalarla daha çok sıkıntılara maruz kaldığını, toplumun yapısını bozduğunu belirtmiştir. Milliyetçilik de din ile bir bütün olarak görülmüştür. Milliyetçiliği sadece Türkiye olarak değil, tüm Türki devletleri kapsayıcı şekildedir. Bu amaç doğrultusunda derginin tüm yazarları fikirlerini beyan etmişlerdir.

3.3.3. Serdengeçti Dergisinin Aile ve Mülkiyete İlişkin Görüşleri

Serdengeçti dergisinde toplumsal alandaki değişimler farklı başlıklar altında anlatılmış ve bunları çözebilmenin yolları belirtilmiştir. Şehirde ortaya çıkan yeni düzensiz hayattan, gece hayatından, içkili randevu evlerinden bahsedilmiş bunun en önemli sebebi olarak kendi kültürümüzden uzaklaşıp batılı hayatının topluma yerleştirilmeye çalışılması olarak görmüştür. O dönemde memleketin kumarhane yuvasına dönüştüğünü belirtmiştir (Gülünç Hakikatler, 1949: 15-16).

Toplumun Cumhuriyetten sonra nasıl değiştiğini, dönüştüğünü önceki haliyle karşılaştırmalı olarak “Değişmeyen Zihniyet (Âlem yine ol âlem devran yine ol devran)” adlı yazıda açıkça belirtilmiştir. Tekkelerin türbelerin kapatıldığı, dünyanın geçici olduğu ve ölümün unutturulduğu bununla beraber insanların hayata tamamen bağlandığı ve ölmeyecekmiş gibi davrandığı ifade edilmiştir. İnkılapların yapıldığı, her şeyin değiştiği ancak zihniyetin değişmediği belirtilmiştir (Değişmeyen Zihniyet, 1947: 5).

Ayrıca dergide “Göz göre göre yapılan küçük küçük, kibar kibar hırsızlıklar” adlı yazıda esnafalara verilen paraların bozuk para olmadığı sebebiyle üstünün verilmemesi eleştirilmiştir. Bu durumun Türk kültüründe olmadığı, yapılan köklü ve hızlı değişimlerin toplumsal hayata olumsuz etkisinin sonucu olduğundan bahsedilmektedir. Bunların bir dolandırıcılık şekli olduğu ve halkın bilinçlenmesi gerektiği ifade edilmiştir (Gülünç Hakikatler, 1947a: 18-19).

Yapılan inkılaplardan sonra toplumun her alanında olduğu gibi eğitim alanında da birçok değişiklikler meydana gelmiş ve bunlar da çeşitli sayılarda kaleme alınmıştır. Bu yazılardan bir tanesi de “Yerimiz Boş Kalmamış” başlıklı yazıdır. Bu yazıda fakültede okuyan gençlerin bizzat kendi ağızlarından orada yaşanan olaylar anlatılmıştır. Yazıda şu şekilde söylenmektedir: “Bakıyorum fakültenin bütün kapıları açık, giren belirsiz çıkan belirsiz. Pasaportsuz içeriye dalan dalana. Çocuklara soruyorum ‘yahu orada ne işiniz var?’, ‘vallahi ağabey işte, gönül eğlendiriyoruz. Aman ağabey görsen bir, neler oluyor. Gözümüzle gördük.’ Neler oluyormuş? Çocuklar utana sıkıla anlatıyorlar. Yüzümüz kızarıyor. Eskiden bu kadar değildi” (Gülünç Hakikatler, 1947b: 15).

Yapılan inkıpların toplumun her kesimini bozmadığı, hala bazı yerlerde Allah inancının, vatan sevgisinin olduğu “Konya ve İnkılaplar” adlı yazıda şu şekilde dile getirilmiştir:

“Anadolu bozkırının bu temiz, bakir ruhlu münevver gençleri, Konya’yı bana daha çok sevdirdiler. Onlar nerede bulduklarını, kimlerin çocukları olduklarını biliyorlar. Mevlanalardan, Sadrettin-i Konevilerden bahsederken - Hazreti – demeyi unutmuyorlar. Dünyaya, kâinata Eyfel Kulesi’nden değil, Yeşil Türbe’ den bakıyorlar. Ağızlarında içki, istifra kokmuyor. Allah yolunda, vatan yolunda, millet yolunda mücadele edenlerin safındadırlar. Konya gibi, onun yiğit halkı gibi, her türlü sonradan görmüşlüğü, iretiliği, zıpcıklılığı lanetliyorlar. Vatanlarına asırlar ve nesiller arkasından gelen bir ruhla bağlıdırlar. Konya bu idealist, temiz çocuklarıyla ne kadar övünse azdır.” (Konya ve İnkılaplar, 1947: 11).

“Kültür Emperyalizmi” başlığıyla kaleme alınan yazıda modernlik adı altında yapılan yenilik hareketlerinin Batı’dan kopya edilen rezillikten başka bir şey olmadığı, Türk gelenek ve kültürünü bozduğu ve ülkeyi daha çalkantılı bir pozisyona soktuğu ifade edilmektedir. Yılbaşı gecesinde bin bir türlü kötülüklerin yaşandığı, bir köyün bütün gelirinin bir kişi tarafından kumarhanelerde harcandığı, bunun sonucunda insanlarımızın fakirleştirdiği ve aile hayatını dağıttığını, iç huzuru bozduğunu söyleyerek açık bir şekilde yılbaşı gecesine karşı çıkmıştır (Kültür Emperyalizmi, 1950: 3).

Osman Yüksel imzalı “Niçin Evlenmiyorlar” başlıklı yazıda, özellikle kadınlar üzerinden aile hayatının değiştiği ve bunun da sonraki nesillere olumsuz etkilerinin olduğu şu şekilde ifade edilmiştir:

“Ecdadımız, evlenmeyi yalnız cinsi şevki tabiiilerinden zoruyla değil, onu bir emir, Allah’ın emri, Peygamber’in sünneti telakki etmişler, aile yuvasını yalnız beşeri duygularla değil, ilahi emirlerle kuşatmışlar, kutsileştirmişlerdir. Hemen hemen buluş

çağına gelen her genç evlenirdi. Böylece ilk gençliğin, ilk şevkin aşkın taşkın hayatiyeti, tam manasıyla mecrasını bulup genç evlileri her bakımdan tatmin edilmiş bir şekilde birleştirirdi. Evlenecek olan gençler asla birbirlerini görmezlerdi, oradaki münasebeti görücü denilen kimseler temin ederdi. Görücüler her bakımdan bu işin ehli, erbabı idiler. Evlenmelerde muvakkat, gelici, geçici, hissi, aşkı tezahürlere, gençlik icabı cinsi meyillere göre değil, içtimai seviyelere, mantıki ve zaruri, bir ömür boyunca değişmeyecek olan, iffet, namus, ahlak gibi yüksek vasıflar göz önünde bulundurulurdu. Hayatında alsa hiçbir erkekle münasebette bulunmayan genç kız, maddi-manevi bekâretiyle, yarı mahcup, yarı çekingen bir hal ile kocasına teslim olur. Kafasında ve gönlünde başka erkek hayalleri yaşatmazdı. Çünkü bu imkân ona verilmemişti. Erkek olarak yalnız kocasını bilir, kocasını sever, kocasına bağlanırdı. Erkek çocuklar da sıkı ve nizamlı ahlaki esas tutan bir cemiyet içinde yetişirler, onlarda saf, bakir olarak evlenirler, vatana millete hayırlı evlatlar yetiştiren aile yuvalarını kurarlardı. İş şimdi tam tersine dönmüştür, kapalı ve inzibatlı ruhçu bir ahlak görüşü terbiye sistemi yerine, açık, saçık, maddeci, zevkçi bir terbiye sistemi kabul edilmiş, bu görüş bu milletin örflerini, geleneklerini, ahlaki telakkilerini nazarı itibara almadan Avrupa'dan roman tercüme eder gibi tercüme edilen kanunlarla kuvvetlendirilmiş, kabul olunmuştur. Ailesine, kocasına, çocuklarına bağlı eski namuslu Türk hanımı, asri bayan adıyla piyasaya bol bol sürülerek, bugünkü ahlaki çöküntümüzün belli başlı amillerinden olmuştur” (Yüksel, 1947e: 10).

Osman Yüksel “Bakımsız Gençlik” başlıklı yazısında, Türk milletinin kalkınabilmesi ve bu bozukluktan kurtulabilmesi için millî duygunun bütün kalplerde atması gerektiğini ifade etmiştir. Bunu yapabilmek için gençlere çok büyük görev düştüğünü ifade etmiştir. Ülkenin büyük adama ihtiyacı olduğunu ve bunun da bu topluma büyük ve kutsal işleri yapabilme göreviyle yükümlü olan gençler tarafından olacağını belirtmiştir. Çünkü bu gençlerin vicdanlarının yıpranmamış ve harama girmemiş olduklarından bahsetmiştir. Bunun içinde gençlerin okutulmasının ve desteklenmesinin çok önemli olduğunu belirtmiştir (Yüksel, 1957c: 10).

Serdengeçti’de “Milli Maç, Milli Dava” adlı yazıda Osman Yüksel yaşadığı bir olayı şöyle anlatmıştır:

“Geçen pazar Ankara sabahın erken saatlerinden itibaren adeta ayaklanmıştı. Ne o, neler oluyor dedim: Millî maç var dediler. Ben de Kıbrıs hakkında bir miting falan var sanıyordum. Ne gezer... Birçok vilayetlerden, bilhassa İstanbul ve İzmir’den bu maçı seyretmek için binlerce adam gelmiş taksilerle. Aman yarabbi... Sonradan haber aldım ki stadyumda 50000’den fazla adam varmış. Bu sıfırları koyarken adeta elim titriyor. Nasıl sıfıra münceş olduğumuzu görüyor gibiyim. Yok, gençlikte başka bir şey

yok. Gençliğe futbol topundan başka bir şey gösterilmemiş. Bütün heyecanlarımız bir topun arkasından sürükleniyor, bir ağa takılıp kalıyor. Bu top İstanbul surlarını yıkan, Bizans'ı deviren Fatih'in topu değildir. Bu topun içi hava doludur. Fatih'in topunun içi ateş, iman, irade dolu idi. İki devir arasında bundan daha güzel mukayese olur mu? Öyle sanıyorum ki gençlerimiz, futbolcuların hayatını, koca Fatih'in hayatından daha iyi bilirler. İmkânı yok, şu futbol topunun topladığı kalabalığı başka bir şey hiçbir mesele toplayamaz. Devrimiz millî davalar devri değil, millî maç devri” (Yüksel, 1957d: 14).

Bu yazıdan da açıkça görüldüğü gibi insanların özellikle gençlerin uyutulduğu, bir an evvel eğitilmesi ve asıl meselelerle uğraşılması gerektiği belirtilmiştir. Bu durumla beraber derginin bütününde Cumhuriyet dönemiyle birlikte yapılan köklü değişimler sonucunda toplumsal hayatın da değiştiği, bozulduğu açıkça ifade edilmiştir. Eğitim, aile hayatı başta olmak üzere birçok konuda toplum etkilenmiştir. Dergi, Batı karşısında geri kalmışlığın çözümünün bu olmadığını, burada özellikle yeni yetişen gençlerin çok daha bilinçli olması gerektiğini belirtmiştir.

3.3.4. Serdengeçti Dergisinde Özgürlük ve Eşitlik

Derginin bazı sayılarında kadınların toplumsal hayattaki durumlarına değinilmiş, yapılan müdahalelerle yaşanan değişikliklerde ortaya çıkan sorunlardan bahsedilmiş ve bunların çözümüne odaklanılmıştır. Özgürlük verildiği söylemiyle kadınların sömürüldüğü, basitleştirildiği ve ucuz bir mal konumuna sokulduğuna dair yazılar kaleme alınmıştır.

İktidarın, “Kadını kafes arkasından kurtardık! Peçeyi, çarşafı, tesettürü kaldırdık, Türk kadını medeni hayata kavuşturduk. Ona siyasi haklar verdik” sözlerine karşı çıkmıştır. “Niçin Evlenmiyorlar?” adlı yazıda kadınların aile hayatında çok kutsal ve anlamlı görevinin olduğu, ülkeye namuslu, vicdanlı, sorumluluk sahibi gençleri yetiştirdiği belirtilmiştir. Ancak bu durumun değiştiği, sokağa düştükleri, sıradanlaştıkları anlatılmış ve hemen düzeltilmesi gerektiği savunulmuştur (Yüksel, 1947e: 12).

Sovyet lideri Lenin'in konuşması “Lenin Konuşmuyor Küfrediyor” başlıklı yazıyla şu şekilde eleştirilmiştir:

“Lenin, ‘Ey müessesan meclisinde yer almış olan mütereddit küçük burjuva efendiler, ya işçi sınıfı diktatörlüğüne boyun eğersiniz yahut ihtilal yolu ile sizi haklayacağız.’ diyor. Milletvekillerine böyle tehditler savrulan bir yerde demokrasiden, hürriyetten, müsavattan bahsetmek delilikten başka bir şey değildir, üstelik bu tehditler enternasyonal şarkılarının büyük insanlık ülkelerinin, dünya ölçüsünde hayalleri

yaşayacağı, yaşatılacağı bir yerde söyleniyor. Lenin'in bu despotça sözleri bize Sovyet rejiminin bidayetten beri nasıl zora, zorbaya dayandığını gösterir. Allah etmesin bu türlü adamlar başımıza geçseler, her şeye rağmen Cumhuriyet Halk Partisi hürriyeti bizim için cennet, bir hayal olacaktır.” (Lenin Konuşmuyor Küfrediyor, 1947: 14).

Özellikle 1940'lardan sonra iktidar tarafından basın ve yayına ciddi sansürler uygulanmış ve sonrasında derginin bazı yazıları kaldırılmış ya da kısıtlanmıştır. Ancak dergi buna rağmen söylenmesi gerekenleri söylemiştir. Osman Yüksel “Manevi Emperyalizm” adlı yazısında yabancı kültürün üstün konuma çıkarıldığını Türk kültürünün ise aşağılandığını, terkedildiğini söylemiştir. Buna örnek olarak Ankara radyosunda çoğunluğun alaturka musiki talep ettiğini ancak bazı ilerici aristokratların reddiyle karşılaşıldığını ve halkın çoğunluğunu susturduklarını göstermiştir (Yüksel, 1947c: 3).

“Şehvetnameler” başlıklı yazıda eğer basın ve yayına sansür, kapatma olacaksa adına ‘Şehvetnameler’ dediği piyasada satışa konulan içinde şehvet ve haz uyandıran, toplumu sapkınlığa itecek olan bazı edebiyat dergisi ve kitaplara uygulanması gerektiği söylenmiştir (Şehvetnameler, 1949: 18-19).

Serdengeçti'nin kurucusu olan Osman Yüksel, dönemin Milli Eğitim Bakanı olan Hasan Ali Yücel için söylediklerinden ve dergide yayımlanan bazı yazılarından ötürü soruşturma geçirmiş ve mahkemelerde ifade vermiştir. Hâkim karşısında verdiği ifadeler de dergide yayımlanmıştır. Bunlardan bir tanesi de “Serdengeçti'nin Müdafası” adlı yazıdır. Bu yazıyla o dönemde yaşanan haksızlıkları, adaletsizlikleri, ayrımcılığı anlatmıştır. Yazının bir bölümünde adaletin kişiye göre değiştiğini, ortada bir suç var ise herkese eşit davranılması gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir: “Şimdi soruyorum? Adil ve merhametli kanunlar! Hasan Ali Yücel'e dalkavuk dediğim için beni üç buçuk ay hapse ve yüzlerce lira para cezasına mahkûm eden, insan haysiyet ve şerefine en yüksek payeyi veren kanunlar. O zaman siz nerede idiniz? Yalnız bunlar mı? Ben daha neler neler gördüm. Bayılncaya kadar dövülen insanlar, mahzende çürütülen, küf kokan canlı cesetler gördüm! Şimdi anlıyorsunuz dimi ben neden Serdengeçti oldum” (Yüksel, 1947d: 5). Yazının devamında adaletin olmadığını, kim güçlü ise ona göre hareket edildiğini bir de şu sözlerle ifade etmiştir: “ Nihayet siyaset değişti. Yücel'in mevkii sarsıldı. Ve bende davayı kazandım” (Yüksel, 1947d: 6).

Dergide, herkesin Allah karşısında eşit olduğu, herkese adil davranılması gerektiği Osman Yüksel'in “Özlediğim Âlem” adlı yazısında şu sözlerle açıklanmıştır: “Öyle bir âlem istiyorum ki; orada adalet, orada demokrasi, Hz. Ömer'de tecelli ettiği gibi etsin... Milletler, devletler, gökteki yıldızlar gibi kendi mahreklerinde seyretsinsinler. Çatışmasın, çarpışmasın, dövüşmesinler... Renkler,

ırklar, milletler kaynaşsın, devletler anlaşsınlar. Bir Allah, bir âlem ve bütün insanlar” (Yüksel, 1952: 3-4). Bu sözler, derginin eşitlik ve özgürlüğe bakış açısını özetler niteliktedir.

3.3.5. Serdengeçti Dergisinde Tarih

Bir milletin olmazsa olmazı, tarihidir. Serdengeçti’de Türk Milleti’nin tarihle bağı “Nereye Gidiyoruz” adlı yazıyla şu şekilde ifade edilmiştir: “Öteden beri insanların bir türlü vazgeçemedikleri bir şey var. Bu da kök telakkisi, mazi fikri, tarih şuurudur. Bir millet kendini ne kadar köklü, ne kadar eski bilirse, o kadar şerefli sayıyor! Biz Türkler bu bakımdan da bahtiyar kişileriz. Varlığımızın tarih ve coğrafya içindeki yeri, hiçbir milletle mukayese edilemeyecek kadar büyüktür. Tam 36 devlet kurmuş bir ırkın çocuklarıyız!” (Nereye Gidiyoruz, 1949: 3). Yazının devamında Türk Milleti’nin, diğer milletlerden farklı olarak, girdiği yerlere medeniyet getirdiği şu sözlerle açıklanmıştır: “1071 tarihinde Malazgirt Meydan Muharebesi’yle Anadolu’ya ayak basan Alpaslan, Diyar-ı Rum kapılarını İslam-Türk akınlarına açmış oldu. Bu akınlar Cengiz istilaları gibi yakıp yıkıcı olmamıştır. Bilakis Anadolu’ya yeni bir ruh, yeni bir iman ve bu imanın telkin ettiği, müesseseleştirdiği, yepyeni bir nizam getirmiştir. Konya’da merkezileşen Anadolu Selçukileri, köhnemiş, bozulmuş eski medeniyetlerin enkazı üzerine yepyeni bir medeniyet kurmuşlardır” (Nereye Gidiyoruz, 1949: 3).

Dergi Türk tarihinin şan ve şerefle dolu olduğunu, Batılı devletler karşısında küçük görülmemesi gerektiğini, onların tarihinin kusursuz olmadığını şu sözlerle anlatmıştır: “Demokrasinin beşiği dediğimiz Amerika’da kanunlara rağmen ırklar ve dinler arasında fark gözetilmekte, zencilerle mücadele edilmektedir. İngiltere imparatorluk camiası içindeki milletleri köle gibi kullanmakta, hatta centilmen İngiliz lordları, Avustralya vs. yerlerde sırf keyif ve zevkleri için insan öldürmekte, insan avına çıkmaktadır. Sovyetler birliğine dâhil olan memleketlerde ise insanlar birkaç kızıl zorbanın elinde, hürriyetsiz hayvan sürüleri halindedir” (Nereye Gidiyoruz, 1949: 3-4).

Dergide sıkça Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde başlayan ve artarak devam eden Batı hayranlığı ve taklitçiliği eleştirilmiş, Türk tarihinin başarılarla, zaferlerle dolu olduğu belirtilmiş bundan dolayı da gurur duyulmasından bahsedilmiştir. Türk tarihi ve kültüründe olmayan hemen hemen her alanda yapılan değişiklikleri eleştirmiş hatta şiirde, sanatta, müzikte bile Batı’nın kopyalanmasını isteyen kişilere “melez zevklerinin vadisinde garp hayranlığının bağdaş kurduğu kimseler” şeklinde seslenilmiştir (Sevilen, 1947: 10).

Osman Yüksel “Kanlı Balkanlar” adlı yazısında yıllar önce Türk milletinin 3 kıtaya ve 7 denize hükmettiğini ancak Batılılar tarafından uyutularak ve kandırılarak Doğu’da Kars, Batı’da Edirne arasında sıkıştırıldığını ifade etmiştir. Oysaki Türk milletinin çok daha büyük bir coğrafyayı

hak ettiğini söylemiştir. Türkiye sınırları dışında kalan diğer Türk milletleriyle tarih, din ve dil bağı olduğu için bunlarla ilgilenilmesi gerektiğini söylemiştir. Söz konusu duruma karşı çıkanlara ise Amerikalıların veya İngilizlerin Yunanistan'la ilgilenmeleri sorun olmuyorsa Türk milletinin de Türkiye sınırları dışında kalan Türklerle ilgilenmesi sorun teşkil etmemesi gerektiğini söylemiştir (Yüksel, 1947a: 8-9).

“Türklüğün Perişan Hali” başlıklı yazıda 3 kıtaya yıllarca hükmederken ve orada medeniyet kurduktan sonra şimdi hepsinin elden gitmiş olmasına dert yanılmış ve bu durum şu şekilde anlatılmıştır:

*“Ben kıtalara, iklimlere sığmayan, milletlere hükmeden bir ırkın çocuğuyum!
Damarlarımda üç kıtanın ırmakları dolaşır. Denizlerde hür dalgalar, beni anar beni söyler.*

Hangi seferden, hangi zaferden bahsedeyim! Altaylardan, dünyanın dört bucağına akın edenlerden mi? Çin'i, Viyana'yı saranlardan mı, Asya'da, Avrupa'da, Afrika'da camiler, minareler, kubbeler inşa ederek, gökleri ve gönülleri fethedip, medeniyet kuranlardan mı? Taç Mahal! Şahcihan, Gazneliler, Farabiler, İbni Sinalar, Mevlanalar, Horasan erleri... Kırımlar, Kazanlar, Semerkantlar, Taşkentler, Buharalar şimdi kimin memleketi! Kimin yerleri...”(Türklüğün Perişan Hali, 1949: 10).

Dergideki yazılarda, gerek ders kitaplarında gerekse de sözlü olarak tarihin yanlış anlatıldığı, bazı isimlerin fazlaca büyütüldüğü yazılmıştır. Örneğin “Tarihi Politikaya Alet Eden Kim?” başlıklı yazıda, bir tarihçinin kitabında İnönü'ye yeteri kadar yer vermemesinden ve bunun üzerine eleştirilmesinden bahsetmiştir. Yazıda bu durum şu şekilde anlatılmıştır:

“Bir tarihçi kitabında İnönü'den bahsetmemiş! Dünya yıkıldı sandık... Cumhuriyet Halk Partisi ve ona bağlı cerideler ter ter tepindiler... Tarih düşmanlığı, büyük adam düşmanlığı... Bunu söyleyenler 30 yıldır, nutuklarıyla piyes ve temsilleriyle, kitaplarıyla Türk tarihine, maziye, geçmişimize sövenlerdir. Bunları söyleyenler büyük harbin ve milli mücadelenin asıl kahramanlarını unutup birkaç adama mal etmek isteyenler, yeni nesle okuttukları tarih kitaplarını birkaç kişinin resimleriyle süsleyip, isimleriyle yıldızlayıp bu kitapları fotoğraf albümüne çevirenlerdir. Hepsini o yaptı. O yarattı... Memleketi milleti o kurtardı... Ya millet, Türk Milleti nerede? Vatanın kara bağrında kefensiz yatan yüzbinlerce şehit nerede? Onların nasibi 5 dakikalık sükut!.. Şehide verilen bu...

Sahte inkılapçıların, 25 yıldır söyledikleri nutuklara, oynadıkları oyunlara, yazdıkları kitaplara bakınız. Bunların hepsinde müşterek olan değişmez vasıf gidene, geçmişe sövmek, geleni övmek, dalkavukluk, riya, hokkabazlıktır.

Tam 25 yıldır bu milletin mukaddesatına, büyüklerine tahkirlerin, ithamların en ağırını yapanlar şimdi kendi putlarına dokununca kıyameti kopardılar. Nasılmış? İğneyi kendine... Çuvaldızı başkasına” (Tarihi Politikaya..., 1950: 7).

Osman Yüksel’in kaleme aldığı “Aslan Mehmetçik” adlı yazıda Çanakkale Savaşı için 70 millete 700 yıllık medeniyetin gücünün gösterdiği, Mehmetçiğin tarih boyunca Kore’den Sina çölüne kadar her tarafta savaştığı ve bunu yaparken karşılık beklemeden vatan, bayrak, din için ölüme gittiği söylenmiştir (Yüksel, 1951: 5).

Serdengeçti dergisindeki yazılarda, sıklıkla Türk Milleti’nin tarihinin şanlı, şerefle dolu olduğu, soyunun çok eskiye dayandığından bahsedilmiştir. Söz konusu dönemde, özellikle cumhuriyet kadrolarının Türk tarihini Batı Devletleri karşısında küçümser tavırlar takındığını belirtmiş ve bu durumun yanlış olduğunu açıkça ifade etmiştir. Türk tarihinin birçok devlette olmayan nitelikte olduğunu ve gurur duyulması gerektiğini ifade etmiştir.

3.3.6. Serdengeçti Dergisinde Gelenek

Serdengeçti dergisi gelenek ve kültürden kopuk eğitim hayatındaki değişikliklere karşı çıkmıştır. Salim Zeki’nin “Bir Nesli Nasıl Mahvettiler?” adlı yazısında Kurtuluş Savaşı’nda babası şehit olan bir çocuğun yeni getirilen eğitim sistemiyle ortaya çıkan durumu anlatılmıştır. Gittiği okulda geçmişten gelen giyim, kuşama sahip hocalar varken sonradan şapkalı, takım elbiseli adamlar gelerek öğrencileri dinden kültürden uzaklaştırmaya başladığı ve geleneklerden kopardığı anlatılmıştır (Zeki, 1947a: 6). Bu kez de Osman Yüksel tarafından kaleme alınan “Bir Fakültenin İçyüzü” adlı yazıda Dil Tarih Coğrafya Fakültesi’nde okuyan öğrencilerin ve hocaların ahlaksızlıkları, yaşanan bir takım olaylar işlenmiştir. Fakültede birçok bölümün olduğu ancak çoğunda doğru düzgün eğitimin bile verilmediği, öğrenci yetiştirilmediği ve yüklü miktarda maddi kaynak israfı yapıldığı belirtilmiştir. Söz konusu fakülteye gelenlere ya kaliteli eğitim verilmesi gerektiği ya da harcanan paranın Anadolu’dan okumak için uğraşan gençlere harcanması gerektiği söylenmiştir (Yüksel, 1947b: 14-15).

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra artan komünizm hareketleri karşısında Celal Bayar’ın komünizm ile ilgili, “Komünizm Türkiye’de yerleşemez çünkü milletin geleneklerine, adetlerine mugayirdir” sözü eleştirilmiş ve şimdiye kadar yapılan bütün inkılapların hiçbirisinin zaten gelenek ve göreneklere uygun olmadığı ifade edilmiştir (Gülünç Hakikatler, 1947a: 18).

“İngilizlerle Kùlahları mı Deđiřtirdik Yoksa Herifler Bize Kùlah mı Giydirdiler” başlıklı yazıda her alanda yapılan yenilik ve inkılapların Tùrk kùltùrùne uymadığı anlatılmıştır. Artık dilin bile değiştirilecek noktaya geldiği şu sùzlerle ifade edilmiştir: “Mehmetçiklere bakıyoruz o alıştığımız eski sevimli halleri yok! Bir tuhaf olmuşlar, İngiliz kùlahları onları ne kadar değiştirmiş, Conilere dùnmùřler. Bu vaziyet karşısında insan şaşırıyor... Londra’ya davet olunan bizim ùniversite kızlarından birine bir İngiliz demiş ki: siz İngilizceyi resmi dil olarak niçin kabul etmiyorsunuz? Oyle ya adamcağızın hakkı var. Niye kabul etmiyorsunuz? şunun şurada ne kaldı” (Gùlùnç Hakikatler, 1947a: 19).

“Çocuklarımıza Neler Öğretiyoruz?” adlı yazıda radyoda Çocuk Saati programında çocukları eğlendirme bahanesiyle anne baba demeyi yeni öğrenen çocukların istenildiği gibi yönlendirdiklerinden bahsedilmiştir. Asıl amacın eğlendirirken geleneğe, dine uygun namuslu, bilinçli bireylerin yetişmesini sağlayacak fikirlerle donatılması gerektiği olmalıdır:

“Cumartesi günleri radyoda çocuk saati var – açınız, dinleyiniz – tahammùlünüz varsa... aman ne rezalet! şaşırır kalırsınız. Bir havlamadır gidiyor. Hav, hav, hav... Bu fasıl biter arkasından hobbudu hobbudu yar, zıbbıdı zıbbıdı yar, sonra kaşık oyunu. Bunlar da ne demektir? Sarhoř naraları gibi ruhsuz, zevksiz, nezaket ve nezaketten fersah fersah uzak. Neredeyiz ne oluyoruz, meyhanede miyiz, ...hanede miyiz?... Mùnkir bir insan Allah diye diye Allah’a inanır, Hallaç gibi hak diye diye hak olur. Ářık canan diye diye canından geçer. Bir çocuk anne diye diye annesini daha çok sever. Ve bir çocuk bir köpek gibi havlar durursa biraz köpekleşir... İyi... iyi... kopillere şimdiden havlamasını öğretin de ileride mùřkülât çekmesinler. Efendilerin karşısında salta durmasını, el ayak yalamasını yadırgamadan becerebilsinler. Çok iyi, çok iyi, vazifeye devam...” (Çocuklarımıza Neler Öğretiyoruz, 1947: 17).

Derginin yazarlarından Ozan Fazlıoğlu tarafından yazılan “Talebe mi Yetiştiriyoruz, Yoksa Ultra Modern Sevdazedeler mi?” başlıklı yazıda 23 Nisan tùrenlerinde çocuklara öğretilen marşların millî marşlar olmadığı meyhane şarkıları olduğu sùylenmiřtir. Bunun sebebi olarak da Kùy Enstitùlerinde yetişen ve doğru eğitim almamış yetersiz öğretmenler gösterilmiştir:

“Gittiđimiz yerlerde, 23 Nisan Çocuk Bayramı mùnasebetiyle verilen, birçok ilkokul mùsamerelelerinde bulunduk. Bu mùsamerelelerin hemen hepsinde ùzüntù, azap ve ıstırap içinde seyrettiğimiz manzara şu oldu: Mahallin milli kıyafetlerine bürùnen 10 – 12 yař arasındaki kız- erkek, 25 – 30 kişilik bir öğrenci grubuna sahnede milli tùrkùler (!) sùylettiler. Hem de yavrucukların ellerine verilen zilli teflerin, davul, dùmbeleklerin iştirak ile. Oylesine milli tùrkùler ki, yüzünüz kızarmadan, tùyleriniz ùrpermeden, bir

kelime ile bağrınız kanamadan dinlemenize imkân ve ihtimal yoktur. Bu hazin manzaraları hayret ve dehşet içinde seyrederken, ne yalan söyleyelim, kendimizi bir ilkokul müsamesesinde değil de, İstanbul'da dikiş tutturamayıp Anadolu turnesine çıkmış bir salaş tiyatrosunun arasında tesadüfen bulunan bedbahtlardan biri sandık.

Düşününüz bir kere, sayın muallim ve mürebbilerimiz, her türlü tesir ve telkine müsait bir çağda bulunan yavrucuklarımıza – Milli ve terbiyevi okul şarkıları yerine – maalesef böyle gayrı ahlaki meyhane türküleri belletip söylüyorlar.

İşin asıl hazin ve feci tarafı, bu müstehcen ve ahlak bozucu meyhane türkülerini hususi locasından dinleyen bir Milli Eğitim Müdürünün sözlü ve yazılı olarak öğrencilerle öğretmenlerini tebrik ve takdir etmesidir” (Fazlıoğlu, 1947: 12).

Serdengeçti’de her alanda olduğu gibi sanat alanında da yapılan değişimler eleştirilmiştir. Şiirin eski gücünü yitirdiği, musikinin mevcut değerlerinden uzaklaştığı ve sıradanlaştığı ifade edilmiş ve eleştirilmiştir. Bu durum Nafiz Sevilen ‘in yazdığı “Türk Musikisi ve Katilleri” başlıklı yazıda şu ifadelerle açıkça dile getirilmiştir: “Bugün şekliyle, edasıyla, kalbe akan füsunkâr sesiyle daima özlenen bir iklimi duyuran, sanatın, yüz akı şiirimiz bir takım şair yongalarının dilinde bağırsak artığı haline gelmiş bulunuyor... Şimdi asıl dava ve iddiamızın mihrakını teşkil eden musikiye gelelim: füsün ve itriyat arz eden, her zerresinde bu topraktan renk ve kokularını taşıyan musikimizin katilleri, sırası gelince matbuatın tokadını yiyorlar. Melez zevklerinin vadisinde garp hayranlığının bağdaş kurduğu kimselerle Ankara Radyosu bu musikinin baş düşmanlarındandır. Bu memlekette milletin ruh yapısının ifadesi olan musikimizi katletmek vazifesi, Ankara Radyosu’nun mukavva bileklerine tevdi edilmiş bulunmaktadır” (Sevilen, 1947: 10).

“Özlediğim Âlem” adlı yazısıyla Osman Yüksel, “Bir âlem özlüyorum ki, orada gençler mukaddes bir davanın peşinden koşanlar olsun. Âlemlerin rabbine inansınlar. Küçük dalgaları, dalga geçmeyi, kaldırım sevdasını bıraksınlar. İman denizlerinin büyük dalgalarında, sonsuzlukta kaybolsunlar; var olsunlar. Orada gençler, orada gençlik imandan kaleler gibi, canlı hisarlar gibi, dimdik, dipdiri dursunlar. Bu kaleyi, bu hisarı hiçbir kuvvet aşamasın. Onların temiz kalplerinde Allah-Millet-Vatan sevgisinden başka sevgi yaşamasın. Bet beniz sararmış, gözlerinin altı morarmış, sarsak, çarpık, titrek, başlamadan bitmiş, bitmeden tükenmiş gençler. Ağızları rakı, ayakları ter, donları pislik kokan gençler; böyle gençler yok bizim âlemimizde” ifadelerle gençlerin nasıl olması gerektiğini ve beklentisi ifade etmiştir (Yüksel, 1952: 3).

3.3.7. Serdengeçti Dergisinin Siyasete Bakışı ve İktidarla İlişkisi

Serdengeçti dergisi siyasetin içinde olmamış hatta derginin ikinci sayısında “Bize Soruyorlar: Cevap Veriyoruz” adlı yazıda hangi partiden olduklarına dair sorulan soruya “Biz hiçbir partiden değiliz! Hiçbir yerin kulu, kölesi, yeminlisi değiliz. Hak ve hakikat yolunda yürüyen hür kişileriz” (Bize Soruyorlar..., 1947: 2) şeklinde cevap vermişlerdir. Ancak Osman Yüksel “Seçimlere Giderken” başlıklı yazısında, iktidarda olanların yanlışlarını gerek Tek Parti gerekse de Demokrat Parti döneminde eleştirmiş ve karşı çıkmıştır. Tavrını hep halktan yana koymuş, halkın yanında olmuş, Demokrat Parti yönetimini de en çok bu noktada eleştirmiştir. Halkın içinden geldiğini “yeter söz artık milletin” sloganıyla destek aldığını ancak zaman geçtikçe halktan uzaklaştığını, halkın taleplerini kulak arkası ettiğini söylemiştir. Ayrıca siyasi partilerin ülkeyi böldüğü ve ayırıcı rol üstlendiği belirtmiştir. Dergide 1957 seçimlerinden sonra yazılan seçim değerlendirmesinde, siyasi partilerin iktidara gelebilmek için parayı ve ne kadar manevi değerler var ise bunları kullandıklarını bu durumun çok yanlış olduğunu ifade etmiştir (Yüksel, 1957a: 3).

Kendi partisinden olmadığını düşünerek, Dergi’yi satmayanlara yönelik eleştirilerde bulunmuş ve bu duruma tepki “Biz kimsenin partisine, partıciliğine karışmayız. Yalnız böyleleri mertçe, erkekçe ‘biz bu mecmuayı satmayacağız arkadaş’ desinler, geri çevirsinler. Hem benim hiçbir partiyle alışverişim yok. Nedir bu yahu! DP’li, CHP’li mi doğdunuz. Memlekete böyle partıciliği sokanlar kahrolsun, yerde yatmasın” ifadeleriyle açıkça dile getirilmiştir (Seçimlerden Sonra, 1957: 3).

Ülkenin, dış politika açısından içinde bulunduğu durum “Şimdi biz kâh oraya kâh buraya yalvarıyoruz. Amerika’dan dolar bekliyoruz. Londra’dan haber, Ruslar boğazlardan üs mü istiyor? Hemen aklımıza şu geliyor: ‘Bakalım Amerika ne diyecek, onlar bizi bırakmaz canım’ Gazetelerimiz, Anadolu Ajansımız Vaşington ve Londra’dan haber aktarmakla meşgul... Çalıp çırpıyoruz. Milleti perişan ediyoruz. Sonra bir dilenci gibi millet adına Amerika’ya, şuraya buraya avuç açıyoruz” ifadeleriyle açıkça eleştirilmiştir (Nereye Gidiyoruz, 1949: 3).

“Biz Neye İnanalım?” adlı yazıda Tek Parti iktidarının bir takım uygulamalarına açıkça karşı çıkmıştır: “Böyle nazik bir ahval içinde her millet gibi hareket hattını tayin zorunda olan Türk milleti ezeli prensibine uyarak insanlığın hak ve hürriyetine hürmeti şiar edenin demokrasi safhasında yer almıştır. Fakat topyekûn bu safın gönüllüsü olan bizler iktidar partisinin bir türlü tek parti zihniyetini terk etmemesi yüzünden milletin iradesi bir türlü tecelli edemiyor ve bu yüzden demokrasi denilen muhteşem sistem nizam ve prensiplerinden bambaşka bir şekle adeta bir (ucube) haline getirmiş bulunuyor. Ne çare ki koltuk kaygısı ile millî irade aleyhine yaratılan bu hareketten memleketin uğradığı zararı düşünmeyen iktidar partisi mensupları yarınki tarihin kendilerinden ne şekilde bahsedileceğini bile bir an olsun hatırlarına getirmiyorlar” (Biz Neye İnanalım, 1947: 12).

Derginin birçok yazısına kısmen veya tamamen sansür uygulanmasına rağmen, iktidar eleştirisine devam edilmiştir. Geleneğin yerine yabancı kültürünün üstün görülmesine karşı çıkmıştır. “Nereye Gidiyoruz” adlı yazıda iktidarın Köy Enstitüleri ile ilgili politikası eleştirilmiştir. Yazıda, “Sözde köylüyü kalkındırmak için kurulan köy enstitülerinin hazin manzarası hepimizin malumudur. Bu topraklar üzerinde bu toprağın insanına yabancı bilgisiz fakat her şeyi ben bilirim iddiasında bulunan, ukala, menfur ruhlu yıkıcı bir nesil yetiştirmek milletimizin geleneklerini, manevi kıymetlerini çiğneterek mevcut mülk nizamını alt üst etmek gayesini güttüler. Ali ve Tonguç babaların dedikleri olsaydı, Türkiye belki de bugün Sovyetler Birliği’nin bir cumhuriyeti olacaktı” şeklindeki ifade ile bu durum ortaya konmuştur (Nereye Gidiyoruz, 1949: 5).

Serdengeçti dergisinde bizzat Osman Yüksel “Neler Neler Yapmadılar!” adlı yazısında da Tek Parti yönetimine karşı eleştirileri dile getirmiştir. Bin bir zorlukla ve uğraşla düşmandan arındırılan vatan toprağının sonrasında birtakım gayeler uğruna ne hale getirildiğini anlatmıştır. Ankara’daki bürokratların ve zenginlerin lüks hayatlarını, Anadolu da yaşayan halkın maruz kaldığı sıkıntılarla karşılaştırmış ve çözümü için şu önerilerde bulunmuştur:

“Artık iş iyice çığırından çıkmış bulunuyor. CHP bu derde derman olmaktan çok uzaktır. Zira kendisi bizzat hallolması lazım gelen bir derttir. Bu buhran ve hüsrancı diğer partiler dahi önleyemeyecektir. Mesele siyasi partiler meselesi olmaktan çıkmıştır. Büyük bir içtimai ıslahata, kökten bir değişikliğe ihtiyacımız vardır. Millet bu bitmiş tükenmiş, yorulmuş; iman ve hareket kabiliyetini kaybetmiş insanlardan iş çıkmayacağına şimdiden hayale kapılmadan inanmalıdır. Onların derdi 25 yıldır oturdukları sandalyedir. Çıkardıkları seçim kanunu, geçim kanunundan çıkaracakları sağ ve sol neşriyata karşı rejimi koruma kanunu, sandalye koruma kanunundan başka bir şey değildir. Sağ diye sol diye bütün hakçı ve halkçı neşriyat susturulacak, bunları yapanlar askeri mahkemelere verileceklerdir. Kendilerine sorarsanız onlar ne sağ ne soldurlar. İleridirler... Sağ diye sol diye bizden ol diye memleket gençliğini zindanlara atmak çürütmek istiyorlar. Efendiler artık çok oluyorsunuz. Hakikaten ileri gidiyorsunuz! Artık sesinizi kesiniz, susunuz. Bize benliğimizi, bize vatanımızı, bize bizi iade ediniz. Biz ne Moskova ne de Londra ağzıyla konuşanlarız. Bizim sesimiz hakkın ve halkın sesidir. Çeyrek asırdır susturulan milletimizin sesidir. Bin yıllık mazisi olan Anadolu’nun sesi, şehit ve gazi Mehmetçiğin sesidir” (Yüksel, 1949a: 13).

Dergi, Tek Parti iktidarını hapse girmek pahasına da olsa eleştirmiş ve bu tutumu daha sonradan iktidar olan Demokrat Parti yönetimi için de takınmıştır. “Yıkıldılar” adlı yazıda yeni gelen hükümetin Anadolu’dan, milletten yana olduğunu ancak bu hükümetin yapacağı her icraatın arkasında olmak, savunmak gibi bir durumun söz konusu olmadığını, milletin çıkarlarına ters

düşerse ihanet olduğunu, eleştireceğini açıkça söylemiştir. Yönetenle yönetilen arasında köprü görevi gördüğünü ancak bunu yaparken dalkavukluk, riya, namussuzluk, hırsızlık, fuhuş, taklitçilik, vatansızlık, hainlik, Bolşeviklik yapılmayacağını bunların tamamıyla mücadele içinde olduğunu söylemiştir (Yıkıldılar, 1950: 15).

“Yıkıldılar” adlı yazıda Cumhuriyet Halk Partisi’nin seçimi kaybetme sebebini “CHP kendini edebi bildiği, putlarını ilahlaştırdığı için gafil avlandı. Millet onları 14 Mayıs 1950’de yerin dibine geçirdi! Cehenneme kadar yolları var!” şeklinde açıklamış ve milletin geçmişi çabuk unutacağını, unutmaması için uyarıda bulunmuş “Ey Türk milleti! Bu gün sözde muhalefeti temsil edenler, dünkü alkışçı, şakşakçılardı. Bugün sana yaranmak isteyenler, ayaklarına kadar gelenler, dün seni ayakaltı edenlerdi. Bugün adaletten, hakkaniyetten, maneviyattan bahsedenler, dün senin imanını, vicdanını alçakça çiğneyenlerdi. Vatan ve millet cellatlarını unutma ve affetme!” şeklinde ifade etmiştir (Yıkıldılar, 1950: 3). Bunun yanında seçimi kazanan parti için de yanlış yaparlarsa, halkı karşısına alırlarsa onun da karşısında olacaklarını “Bundan Sonra Serdengeçti” adlı yazıda şu sözlerle ifade etmişlerdir: “Bugünkü iktidar eski iktidar değildir. Halkın reyini ile iş başına gelmiştir. Meşrudur. Meşru bir idare ile gayrimeşru bir iktidar karşısında takınacağımız tavır tabiatıyla aynı olmayacaktır. Bu demek değildir ki Demokrat Parti hükümetinin her icraatını, her hareketini tasvip edip alkışlayacağız. Bilakis halkın isteği ile iktidara gelen bir parti, halkın isteğine, menfaatine aykırı bir iş yaparsa, bu en hafif tabiriyle millete ihanet olur. Yeni hükümetin böyle bir hareketini görürsek Cumhuriyet Halk Partisi karşısına dikilmişsek, Demokrat Parti karşısına da öylece dikileceğiz (Yıkıldılar, 1950: 15).

Dönemin birçok siyasi ve sosyal sorunları hakkında yorumlarda bulunulmuştur. “Hadiselerin Muhasebesi” adlı yazıda Kore’ye asker gönderilmesi ve NATO üyesi olunması gerektiğini ifade etmiş, Cumhuriyet Halk Partisi’nin bu duruma karşı olmasını ise eleştirmiştir. Bu durum karşısında yazıda, “Bir adam evlenir, karısıyla düşer kalkar; 9 ay 10 gün sonra bir çocuğu olur. Koca karısına çıkışır: Bu çocuk nereden çıktı yahu. CHP’nin Kore meselesinde çıkışması da tıpkı buna benzer. Meclisin toplanıp toplanmaması meselesine gelince: Toplanıp karar verilse fena olmazdı, gerçi netice değişmeyecekti, değişmeyecekti ama hem bundan sonra iktidara gelecek partilere iyi bir örnek verilmiş olur, hem de sağdan soldan yükselen itirazlara meydan verilmezdi” şeklinde örnek vermiştir (Hadiselerin Muhasebesi, 1950: 8).

“Merhaba Arkadaşlar” adlı yazıda siyasetten uzak durulmasının nedenlerinden birinin siyasetin ve siyasilerin ülkeye katkısının olmadığı ve birleştirici olması gerekirken ayırıcı pozisyonda olduğu ifade edilmiştir. “Girdik, gördük ve dinledik ki; partilerden, derneklerden, cemiyetlerden hayır yok. Bu teşekküller maalesef birleştirmekten ziyade ayırıcı, kayırıcı bir rol oynuyorlar. Türlü ihtiraslar, türlü hizipler, karşılıklı ithamlar, iç tüzük, dış tüzük münakaşaları, usul hakkında nutuklar, nümayişler, alayışlar, beyannameler, kahrolsun, yaşasın sesleri bir hengâmedir

gidiyor. Dostluk yerini düşmanlığa, sevgi intikama, din kine terk ediyor” (Merhaba Arkadaşlar, 1951: 2).

Demokrat Parti iktidarına dönük uyarılar yapılmıştır. Bu bağlamda yazılar kaleme alınmıştır. “Bu Meclisten Beklediğimiz” başlıklı yazıyla “O halde bugünkü varlığınızı bize borçlusunuz. Siz, Babıali yaygaracılarına, Müslüman-Türk milletiyle zerre kadar alakası olmayan 27 yıllık kopkoyu bir diktatörlüğü alkışlayan, basmakalıp tüccarlarına değil, bize hesap vermeye mecbursunuz” milletvekillerinden beklentiler ifade edilmiştir (Bu Meclisten Beklediğimiz, 1951: 13).

Dergi, parti ayrımı yapmadan inandıkları fikirleri söylemeye devam edeceğini Selçuk Koroğlu tarafından kaleme alınan “163. Maddenin Tenkidi” adlı yazıda da göstermektedir. Yazıda Tek Parti döneminde çıkartılan zaten yanlış olduğuna inanılan 163. maddenin Demokrat Parti döneminde daha da genişletilerek, daha da ağırlaştırılarak ve yeni fıkralar eklenerek gündeme getirilmesine karşı çıkmıştır. Yazıda bu durumdan şöyle bahsedilmektedir:

“İktidara din hürriyeti, vicdan hürriyeti vadederek gelen DP iktidarının bazı ateistleri, el çabukluğu ile CHP’ye rahmet okutacak gayri laik, gayri İslami, gayri insani, gayri vicdani –ne kadar gayri varsa- olan bu kanunu daha da ağırlaştırarak öne sürmüşlerdir. Bereket versin bu hareket Konya Milletvekili Fahri Ağaoğlu gibi bazı milletvekillerinin gözünden kaçmamış, birçok itirazlara sebep olmuş, bunun üzerine Menderes de dosyayı koltuğuna kıstırılmış gitmiştir. İnşallah bir daha vicdanlara, imanlara, kutsi duygulara köstek vuran bu kanun geri gelmez. Tamamen ortadan kaldırılır. Demokrat Parti’yi kendi isteği ile iktidara getiren, Müslüman Türk milleti bunu istiyor, bunu bekliyor” (Koroğlu, 1952: 6).

Dergide yer alan “ Temel Atma- Çamur Atma Merasimi” adlı yazıyla Demokrat Parti’nin katıldığı herhangi bir açılışta veya temel atma törenlerinde her defasında muhalefeti eleştirmesine tepki gösterilmiş ve bu durumun yanlış olduğu belirtilmiştir. Önemli olanın demokrasiyi geliştirmek olduğu bunu da yapabilmek için ileriye bakılması, eleştirilen politikanın aynısının yapılmaması gerektiği şu sözlerle ifade edilmiştir: “Gel gelelim bunların da çok kötü adetleri var. Mesela bir fabrikanın açılış merasimindeyiz. Menderes’in konuşmaya ‘niyeti yoktur’ söze böyle başlar. Amma bir başladı mı, aman Yarabbi! Temel atma merasimi döner çamur atma merasimine. Verir veritirir... DP’lilerin diğer bir hatası da, Meclis’te bir CHP’li konuşmaya başlayınca onu susturup, ‘1950’den önce memleket ne halde idi. Siz neler neler yapmadınız’ tutturmalarıdır... Türkiye’de demokrasiyi geliştirmek istiyorsak, temel atma merasimlerini çamur atma merasimine çevirmeyelim. Kötülükle, hatada ısrar ve inat etmeyelim, yarışa çıkmayalım. Geniş olalım, unutalım, onların yaptığı hataları yapmayalım” (Temel Atma..., 1956: 14).

Dönemin mevcut iktidarına yönelik eleştirilere “Seçimlerden Sonra” adlı yazıyla da devam edilmiştir. Bu yazıda 1957 seçimlerinin erkene alınması eleştirilmiş, 4 yıllık sürenin tamamlanması gerektiği, seçimler erkene alınmasına rağmen milletvekillerin 4 yıllık paralarının tamamını almaları haksızlık olarak nitelendirilmiştir: “Biz bu öne alma keyfiyetini yerinde ve doğru bulmuyoruz. Millet mebuslarını 4 yıl vazife görsünler diye seçmiştir. Maalesef sayın mebuslarımız, yapmadıkları mebuslukların, görmedikleri vazifelerin parasını da peşinen almışlardır... Bu hareket en hafif tabiri ile ayıptır, bu para haramdır, haram!” (Seçimlerden Sonra, 1957: 3).

Serdengeçti dergisinde, Türkiye'nin dış politikası tutarlı ve dik duruş sergilenemediği için eleştirilmiştir. Dergide “Pakistan’a Selam” adlı yazıyla, Pakistan Kültür Ataşeliğinin birlik ve beraberlik üzerine gönderdiği yazı paylaşılmıştır. Bununla beraber Hindistan’ın Keşmir’de Müslüman Pakistanlılara uyguladığı soykırıma Birleşmiş Milletlerin sessiz kalmasını eleştirmiştir (Pakistan’a Selam, 1949: 4). Osman Yüksel’in kaleme aldığı “Orta Şark’ta Çıban Baş: İsrail” başlıklı yazıda İsrail’in sürekli tacizlerde bulunduğu, huzuru bozduğu ifade edilmiş, Türkiye’nin o dönem İsrail’i tanımamasına şiddetle karşı çıkmış ve bu ülkeye karşı İslam âleminin birleşmesi gerektiği ifade edilmiştir (Yüksel, 1957b: 13). Başta Müslüman Türk ülkeler üzere Müslüman ülkelerin gelişmiş Batılı Devletler ve Sovyetler tarafından kullanıldığı, Türkiye’nin bu duruma gerekli tepkiyi gösteremediği belirtilmiştir. Bu durumdan kurtulmak için Türk Devletleri ve Müslüman devletlere birlik ve beraberlik çağrısı yapılmıştır.

Serdengeçti dergisinde yer alan yazılarda iktidarın eleştirilmesinin yanında kendilerince yapılan doğru hareketler de desteklenmiştir. “Yaşa Be Menderes” adlı yazı bu duruma örnektir. Yazıda daha önce olduğu gibi hiçbir partiden veya kişiden herhangi bir beklentileri olmadığı ifade edilmiştir:

“Sen Antalya nutkunda, sana inkılâp düşmanı diyenlere aynen şöyle demişsin: ‘Bu kanunlar acaba hangileridir ve tavizler hangi tavizlerdir? Galiba ezanın Türkçe ve Arapça okunmasını ve vicdan hürriyeti üzerinde yapılan baskının kaldırılmasını kast ediyorlar. Eğer inkılâp kanunları bugüne kadar halk tarafından benimsenmemişse, jandarma zoru ile yürütülecekse, millî vicdanın hilafına olan bu kanunları kaldırmak demokratik bir idarenin başta gelen vazifesi olmak icap eder. Hakiki inkılâp Türkiye’de şimdi oluyor. Bir milletin rüşünü ispat etmek için yaptığı hareket hakiki inkılâptır. İnsanları sürü olmaktan kurtaran idareyi kurmaktayız. Demokrasiyi, halk hâkimiyetini hakiki inkılabı şimdi yapmaktayız.’ Bunu duyduğum zaman içimden gayri ihtiyari ‘Yaşa be Menderes!’ diye bağırdım. Aynı his, aynı duygularla, içimden geldiği gibi şu yazıtı yazıyorum. Yaşa be Menderes! Bu sözleri söylediğin için yaşa... Dilin, elin, ayağın dert görmesin” (Yaşa Be Menderes, 1952: 25).

Serdengeçti dergisi yayınlandığı 33 sayı boyunca iktidarın asıl amacının elinde bulundurduğu gücü halkın iyiliği için, halkın çıkarları doğrultusunda kullanması gerektiğini ve herhangi bir kurumun veya şahsın kişisel menfaatini gözetmemesi gerektiğini belirtmiştir.

Dergi, Cumhuriyet döneminden sonraki Türkiye’de, siyasi, sosyal ve ekonomik alandaki değişimlerin getirdiği olumsuz sonuçlara karşı çıkmıştır. Bu amaçla basın ve yayın yasaklarının yüksek olduğu dönemde ve maddi zorluklar altında fikirlerini cesurca savunmuştur. En büyük hedefi toplumu bir derece olsun bilinçlendirmek ve yönetenlerin fikirlerini değiştirmektir. Bunu yaparken de makam, mevki ve adam ayırımı yapmamıştır. Yanlış olduğuna inanılan şeylere her şartta karşı çıkmıştır. Doğru yapılan ne ise, doğruyu yapan kim ise de çekinmeden açıkça arkasında durmuştur.



SONUÇ VE ÖNERİLER

17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren toplumsal düzende birtakım büyük değişimler meydana gelmiştir. Başta krallık ve kilise olmak üzere Orta Çağın temel anlayışı ve değerleri sarsılmaya başlamıştır. Bunun sonucunda muhafazakârlık, ilk olarak Kıta Avrupası'nda mevcut düzenin bozulmaya ve değişmeye başlamasıyla ortaya çıkan yeni düzeni istemeyen kişilerce veya sınıflarca eski düzenin korunması gerektiğini savunanlar tarafından fikri hareket olarak kullanılmıştır. Aydınlanma Dönemi ile başlayan muhafazakârlık, özellikle Fransız Devrimi'nin ortaya çıkardığı sonuçlar doğrultusunda artan, daha sonra Sanayi Devrimi ile devam eden süreçte değişim yaşamış, güçlenmiş, bir akıma dönüşmüştür.

Aydınlanma Dönemi'nde, akıl ön plana çıkmış, gelenek, dini değerler giderek değer kaybetmiştir. Akılın, insana manevi değerlerin, yaratanın yerine çok daha doğru yol göstereceği, yön vereceği fikri ön plana çıkmıştır.

Fransız Devrimi'nin ortaya çıkardığı yeni kavramlar ve bu kavramların sonucunda oluşan yeni toplumsal yapı karşısında mevcut düzeni elinde bulunduran sınıflar başta olmak üzere toplumun bazı kesimi tarafından kabul görmemiş ve eskiden beri var olan kurulu düzenin devam etmesi gerektiğini savunmuşlardır. Muhafazakâr ideolojinin kurucusu olduğu varsayılan Burke, Fransız Devrimi'nin insanlığı felakete sürükleyeceğini söylemiş ve çok ciddi anlamda eleştirmiştir.

Değişim ve ilerleme vaatleri hiç kuşku yok ki devrimlerin merkezi kavramlarıydı. Nitekim öncekilerde olduğu gibi Sanayi Devrimi de aynı kavramların üzerinde yükselmekteydi veya kullanılmaktaydı. Bu duruma karşı duruş nihayetinde muhafazakâr düşüncenin beslenebileceği alanlar açmaktaydı.

Yaşanan bu olayların ışığında muhafazakârlık, ana hatlarıyla tarihin, geleneğin, istikrarın önemini ve dini değerleri savunan bir akım olarak başta kilisenin ve aristokratların kullandığı ve zamanla tüm dünyaya yayılan bir ideoloji olarak kendini hissettirmeye başlamıştır.

Türkiye'de muhafazakârlık, Tanzimat Dönemi ile başlayan, hem toplumsal hayatta hem de siyasi hayatta yaşanan köklü ve radikal değişimlere tepki olarak görünür olmaya başlamıştır. Ülkede İslami temelli başlayan muhafazakâr düşünce ve hareketler Cumhuriyet'in ilanından sonraki süreçte yaşanan daha büyük değişimlerin etkisiyle daha da büyümüş ve çeşitlenmiştir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra ortaya çıkan tabloya, hem siyasi alanda hem de düşünsel alanda itiraz edenler için en güçlü dayanak muhafazakârlık olmuştur. Özellikle tek parti döneminde yapılan uygulamalar sonucunda tepkiler yükselmiŐ ve muhafazakârlığın destekçileri giderek artmıştır.

Cumhuriyet'in ilanından sonra, kalemi kuvvetli ve topluma y n verebilen Peyami Safa, Mehmet Akif Ersoy, Yahya Kemal, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Osman Zeki Yüksel gibi isimler muhafazakârlığın önemli savunucuları olmuşlardır.

Toplumun taleplerini bir kenara bırakarak tepeden inmece ve Türk kültürüyle çeliŐen değişikliklere karşı tepki oluşturmak, halkı bilinçlendirmek, yönetici kadroyu uyarmak için Osman Zeki Yüksel, Serdengeçti adlı dergiyi çıkarmıştır. 1947 - 1962 yılları arasında 33 sayı yayımlanmıştır. Bu dergi Türk muhafazakâr hareketin önemli sembollerinden birini oluŐurmaktadır.

Serdengeçti dergisinin önemli olmasının sebeplerinden biri yazarların ve yazıların halktan yana olması ve yayın yasağı, sansür gibi baskılara rağmen kişi, parti ve makam ayrımı yapmadan fikirlerini açıkça dile getirmesidir. İslami değerlere, kültüre, toplumsal yapıya uymadığını düşündüğü tüm değişimlere, uygulamalara karşı çıkmıştır. Yayımlandığı dönemlerde bazı dergilere maddi yardımlar sağlanmıştır. Ancak Serdengeçti, çok ciddi maddi zorluklarla karŐılaŐmasına rağmen hiç kimseden yardım almamıştır. Yayımlandığı dönemlerde gerek Cumhuriyet Halk Partisi'nin gerek Demokrat Parti'nin basına karşı tutumları sert olmuştur. Bu sebeple partilerden ve siyasetçilerden baskı görmüş fakat hiçbir partinin veya siyasetçinin baskılarına boyun eđmemiŐtir. Başta Osman Zeki Yüksel olmak üzere yazarları, dergideki yazılardan dolayı birçok defa mahkemeye çıkarılmıŐlar ve hapishaneye girmiŐlerdir. Ancak yine de doğru bildiklerini yazmaya devam etmişlerdir. Bu tutum derginin “ zg r basın” anlayıŐından ödün vermediğinin göstergesi olmuştur.

Dergi yayımlandığı yıllar boyunca en uzun arayı 1952-1956 yılları arasında vermiştir. Bu dönemde Osman Yüksel, Necip Fazıl gibi derginin önemli yazarları hapishanede olduğu için yayımlanamamıştır. Hapishaneden çıktıktan sonra Osman Yüksel, “Yıllardan Sonra” başlıklı yazıda Şu ifadelere yer vermiştir: “Yıllar sonra yine karŐımızdayız. Son sayımız ‘Kasım 1952’ tarihini taŐıyor! Aradan günler değil, aylar değil, yıllar geçti! Günler geçer, aylar geçer, yıllar geçer, fakat biz bu davadan, bu sevdadan vazgeçemeyiz, geçemeyiz. Çünkü davamız Allah davası, Millet davası, Vatan davasıdır. Bu mukaddes dava karşısında biz, nefsimizi sildik; kendimizi yok bildik” (Yüksel, 1956: 3). Bu yazıdan da anlaşıldığı üzere Serdengeçti yazarları her koşulda davalarına sadık kalacaklarını göstermiŐlerdir.

Serdengeçti dergisi 15 yıl boyunca çok okunmuştur. Bazı sayıları defalarca basılmıştır. Bu doğrultuda 33. sayısı son sayı olarak yayımlanmamıştır. Ancak kimseden ilan alınmadığı ve bayilerle problemler yaşandığı için maddi imkânsızlıklar ortaya çıkmıştır. Bazı zamanlar Osman Yüksel yalnız kalmış ve dergiyi kurumsal düzene oturtamamıştır. Yazarların dergide yazdıklarından dolayı tutuklanmaları ve söz konusu dönemdeki politik hayatın karmaşıklığı gibi sebeplerden dolayı yayın hayatına devam edememiştir.

Serdengeçti dergisi, Cumhuriyet döneminde iktidarın yaptığı uygulamaların toplumun yapısını bozduğunu, Türk benliğiyle çeliştiğini, ülkeyi içinden çıkılmaz bir hale soktuğunu ifade etmiştir. Tüm sayılarında açıkça fark edileceği üzere Derginin en büyük amacı, yapılan bu uygulamaların bir an önce sonlanması ve başta İslami değerler olmak üzere Türk kültürüne ve milliyetçiliğine uygun hareket edilmesi gereğinin anlatılması olmuştur. Yayımlandığı dönemde kararlı bir şekilde ve yüksek sesle bunu dile getiren en önemli dergi niteliğiyle, Türk muhafazakârlığında hatırı sayılır bir yer edinmiştir.

Derginin yayımlandığı süreyle bu çalışmanın yapıldığı dönem arasında yarım asırdan fazla olmasına rağmen bazı konularla ilgili sorunların değişmediği görülebilmektedir. Dini değerler hem toplumsal alanda hem de siyasal alanda sorun olarak gözükebilmektedir. Yönetici kadroların Batı'ya karşı bakışı ve tutumu dönem dönem değişiklikler gösterse de derginin şikâyetçi olduğu konularla alakalı genel sorunlar geçerliliğini korumaktadır. Küreselleşmenin etkisiyle kültürel çatışmalar söz konusu olmaktadır. Makam, mevki uğruna yapılanlar tartışma konusu olmaktadır. Bu gibi konular başta olmak üzere zaman geçse de, yönetici kadrolar değişse de Serdengeçti Dergisi'nin eleştirdiği konular geçerliliğini koruyacağı görülebilmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akın, Mahmut Hakkı (2012), “Türkiye’de Muhafazakârlığın Direnme Odağı Olarak Aile”, **Muhafazakâr Düşünce Dergisi**, 8(31), 3-20.
- Akkaş, Hasan Hüseyin (2003), “Muhafazakâr Siyasi Düşünce Üzerine”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, 5(2), 241-254.
- Aksüt, Ali Kemal (1949), “Bir Garplı Gözüyle Müslümanlık”, **Serdengeçti**, 3(7), 5.
- Arpacı, Işıl ve Bakan, Selahaddin (2012), “Liberal Değişim Sürecinde Dönüşen ve Dönüştüren Muhafazakârlık”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2(2), 131-140.
- Aydar, Özkan (2010), **Muhafazakârlık ve Tahsin Demiray**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Beneton, Philippe (1991), **Muhafazakârlık**, (Çev. Cüneyt Akalın), 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Beriş, Hamit Emrah (2006), “Tarih Bilinci Olarak Muhafazakârlık Türk Muhafazakârlığında Tarih Algısı”, **Muhafazakâr Düşünce**, 2(8), 80-101.
- “Biz Neye İnanalım” (1947), **Serdengeçti**, 1(1), 12.
- “Bize Soruyorlar” (1947), **Serdengeçti**, 1(2), 2.
- Bora, Tanıl (2003), **Türk Sağının Üç Hali**, 3. Baskı, Birikim Yayınları, İstanbul.
- “Bu Adamlar Bizden Ne İstiyorlar?” (1949), **Serdengeçti**, 3(4-5), 14-19.
- “Bu Meclisten Beklediğimiz” (1951), **Serdengeçti**, 5(13), 13.
- Canatan, Bilal (2005), “Gelenekselcilik”, **Muhafazakâr Düşünce**, 1(3), 11-28.
- Çaha, Ömer (2012), **Dört Akım Dört Siyaset** 5. Baskı, Orion Kitabevi, İstanbul.
- Çetin, Halis (2004), “Muhafazakârlık: “Kaosa Karşı Kozmos”, **Muhafazakâr Düşünce**, 1(1), 87-119.

- Çetinsaya, Gökhan (2005), “Muhafazakâr Bir Siyasi Düşünür Olarak Halide Edip Adıvar”, **Muhafazakâr Düşünce Dergisi**, 2(5), 157-163.
- “Çocuklarımıza Neler Öğretiyoruz” (1947), **Serdengeçti**, 1(1), 17.
- Danişmendgazioğlu, Sadi (1949), “14 Kara Kuvvet”, **Serdengeçti**, 3(8), 11.
- “Değişmeyen Zihniyet” (1947), **Serdengeçti**, 1(1), 5.
- Doğan, Mehmet (2005), “Nurettin Topçu”, Tanıl Bora ve Murat Gültekingil (ed.), **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce İslamcılık Cilt 6**, 2. Baskı *çinde* (438-450), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Duman, Fatih (2004), “Edmund Burke Muhafazakârlık, Aydınlanma ve Siyaset”, **Muhafazakâr Düşünce**, 1, 31-53.
- _____ (2017), “Muhafazakâr İdeolojide Farklı Düşünce Gelenekleri Bağlamında Muhafazakârlığın Doğası”, **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 1, 15-34.
- Duman, M. Zeki (2017), “Robert Nisbet’in Muhafazakârlık: Düş ve Gerçek Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 10(49), 295-301.
- Dural, Baran (2005), “Kemalist Gelenek Karşısında Ana-Damar Türk Muhafazakârlığının Tarihsel Seyri”, **Muhafazakâr Düşünce Dergisi**, 1(4), 195-214.
- Duran, Burhanettin (2005), **Cumhuriyet Dönemi İslamcılığı: İdeolojik Konumları, Dönüşümü ve Evreleri**, Tanıl Bora ve Murat Gültekingil (ed.), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce İslamcılık Cilt 6, 2. Baskı *çinde* (129-135), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Dündar, Leyla Burcu (2013), “Terkibin Muvazenesini Arayan Bir Aydın Peyami Safa’nın Türk İnkılabına Muhafazakârlaşan Bakışı”, **Bilig**, 65, 119-134.
- Erdoğan, Mustafa (2004), “Muhafazakârlık: Ana Temalar”, **Liberal Düşünce**, 34, 5-9.
- Ergil, Doğu (1986), “Muhafazakâr Düşüncenin Temelleri Muhafazakârlık ve Yeni-Muhafazakârlık”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 41(1), 269-292.
- Ertürk, Hocoğlu Selahattin (1949), “Şehitlere Sesleniş”, **Serdengeçti**, 3(8), 7.
- Fazlıoğlu, Oğuz (1947), “Talebe mi Yetiştiriyoruz Yoksa Ultra Modern Sevdazedeler mi?”, **Serdengeçti**, 1(2), 12-13.

- Genç, Ernur (2015), “Muhafazakârlık ve Türkiye Muhafazakârlarının Bazı Halleri”, **İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 8(1), 27-40.
- “Gülünç Hakikatler” (1947), **Serdengeçti**, 1(1), 18-19.
- “Gülünç Hakikatler” (1947), **Serdengeçti**, 1(2), 15.
- “Gülünç Hakikatler” (1949), **Serdengeçti**, 3(8), 15-16.
- “Gülünç Hakikatler” (1957), **Serdengeçti**, 10(24), 15.
- Güngörmez, Bengül (2005), “Muhafazakârlık Fikri”, **Liberal Düşünce**, 10(37), 137-143.
- “Hadiselerin Muhasebesi” (1950), **Serdengeçti**, 4(11), 8-9.
- Harries, Owen (2004), “Muhafazakârlığın Anlamı”, (Çev. Metin Boşnak), **Liberal Düşünce Dergisi**, 34, 91-101.
- Heywood, Andrew (2013), **Siyasi İdeolojiler**, (Çev. Ahmet Kemal Bayram, Özgür Tüfekçi, Hüsamettin İnaç, Şeyma Akın, Buğra Kalkan), 5. Baskı, Adres Yayınları, Ankara.
- Kaçmazoğlu, Bayram (2013), **Türk Sosyoloji Tarihi Üzerine Araştırmalar**, Doğu Kitapevi, İstanbul.
- Kurşunoğlu, Mustafa Said (2017), “Fransız Devrimi’nden Türk İnkılabına: Muhafazakâr Liberal Bir Aydın Olarak Ali Fuad Başgil’in Eleştirileri”, **Muhafazakâr Düşünce Dergisi**, 52, 49-86.
- İrem, Nazım (2011), “Türk Muhafazakârlığının Eleştirisi”, **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, 14(58), 276
- “İsyan Ahlakı” (1949), **Serdengeçti**, 3(6), 2-4.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (1959), “Çarşaf ve Peçeye Dair”, **Serdengeçti**, 11(29), 5.
- “Konya ve İnkılaplar” (1947), **Serdengeçti**, 1(3), 11.
- “Kültür Emperyalizmi” (1950), **Serdengeçti**, 4(9), 3.
- “Mabetsiz Şehir Mabede Kavuşuyor” (1957), **Serdengeçti**, 10(23), 3-4.
- Koroğlu, Selçuk (1952), “163. Maddenin Tenkidi”, **Serdengeçti**, 6(14), 6-10.
- “Lenin Konuşmuyor Küfrediyor” (1947), **Serdengeçti**, 1(2), 14.

“Materyalizmin Yıkılışı” (1950), **Serdengeçti**, 4(11), 3.

“Merhaba Arkadaşlar” (1951), **Serdengeçti**, 5(13), 2.

“Milliyetçilik ve Komünizmin İstismarı” (1949), **Serdengeçti**, 3(7), 9.

Mollaer, Fırat (2008), **Türkiye’ de Liberal Muhafazakârlık ve Nurettin Topçu**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

“Nereye Gidiyoruz” (1949), **Serdengeçti**, 3(4-5), 3-4.

Öğün, Süleyman Seyfi (2011), “Lümpen Muhafazakârlık Üzerine”, **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, 14(58), 11-24.

Özcan, Ali (2010), **Osman Yüksel ve Serdengeçti Dergisi**, 1. Baskı, Türk Edebiyatı Vakfı, İstanbul.

_____ (2018), “Tek Kişilik Kültür ve Medeniyet Ordusu: Serdengeçti Dergisi”, Lütfi Sunar (ed.), **İslam’ı Uyandırmak Çok Partili Yaşama Geçilirken İslamcı Düşünce ve Dergiler**, 1. Baskı içinde (289-318), İlmî Etüdler Derneği, İstanbul.

Özçelik, Mehmet (2016), **Siyasi Bir İdeoloji Olarak Muhafazakârlık ve Türkiye’de Muhafazakâr-Demokrat Siyasal Kimliğiyle Ak Parti**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özipek, Bekir Berat (2000), **Muhafazakâr Düşünce Geleneğinde Akıl, Toplum, Siyaset**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özkandaş, Yaşar (2011), **Peyami Safa’nın Düşünceleri Ekseninde Türk Modernleşmesinin İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü.

“Pakistan’a Selam” (1949), **Serdengeçti**, 3(8), 4.

Safi, İsmail (2005), **Türkiye’de Muhafazakârlığın Düşünsel Siyasal Temelleri ve Muhafazakâr Demokrat Kimlik Arayışları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.

“Seçimlerden Sonra” (1957), **Serdengeçti**, 10(26), 3-5.

Sevilen, Nafiz (1947), “Türk Musikisi ve Katilleri”, **Serdengeçti**, 1(2), 10.

Sinan, Melek (2009), “**Gizli Sınıf Analizi ve Türkiye’de Muhafazakârlık Üzerine Bir Uygulama**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

“Şehvetnameler” (1949), **Serdengeçti**, 3(4-5), 18-19.

“Sokaklarda Namaz Kılan Müminler” (1949), **Serdengeçti**, 3(7), 4.

Şeyhanlıoğlu, Hüseyin (2011), “Siyasal Muhafazakârlığın Temel İlkeleri”, **Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 1(1), 84-107.

“Tarihi Politikaya Alet Eden Kim” (1950), **Serdengeçti**, 4(12), 7.

“Temel Atma – Çamur Atma Merasimi” (1956), **Serdengeçti**, 10(22), 14.

Temizcan, Yusuf (2018), “Osman Yüksel Serdengeçti”, **Genç Dergisi**, 139, 6-9.

“Türklüğün Perişan Hali”, **Serdengeçti**, 3(8), 10.

Vincent, Andrew (2006), **Modern Politik İdeolojiler**, (Çev. Arzu Tüfekçi), 1. Baskı, Paradigma Yayıncılık, İstanbul.

“Yaşa Be Menderes” (1952), **Serdengeçti**, 6(15-16), 25.

Yaylalı, İlhan (2014), **Şuurlu Muhafazakârlık: Mustafa Şekip Tunç Düşüncesinde Birey, Toplum, Siyaset**, Yayınlanmamış Tez, Hacettepe Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü.

“Yıkıldılar” (1950), **Serdengeçti**, 4(11), 3-15.

Yılmaz, Rasih (2001), **Toros Yüzlü Adam**, 3. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul.

Yılmaz, Murat (2004), “Muhafazakâr Demokrat” Bir Politikanın Temel Özellikleri Neler Olabilir?”, **Muhafazakâr Düşünce Dergisi**, 1, 143-147.

“Yolumuz Bizim Milliyetçiliğimiz” (1947), **Serdengeçti**, 1(1), 3-4.

Yüksel, Osman Zeki (1947a), “Kanlı Balkanlar”, **Serdengeçti**, 1(1), 10.

_____ (1947b), “Bir Fakültenin İç Yüzü”, **Serdengeçti**, 1(1), 14-15.

_____ (1947c), “Manevi Emperyalizm”, **Serdengeçti**, 1(2), 3.

_____ (1947d), “Serdengeçti’nin Müdafaası”, **Serdengeçti**, 1(3), 3-7.

_____ (1947e), “Niçin Evlenmiyorlar”, **Serdengeçti**, 1(3), 10-13.

- _____ (1949a), “Neler Neler Yapmadılar”, **Serdengeçti**, 3(4-5), 12-13.
- _____ (1949b), “İmansızlar Saltanatı”, **Serdengeçti**, 3(6), 3-4.
- _____ (1949c), “Yunus’un Mezarı Başında Kopan Kıyamet”, **Serdengeçti**, 3(6), 8-11.
- _____ (1951), “Aslan Mehmetçik”, **Serdengeçti**, 5(13), 5.
- _____ (1952), “Özlediğim Âlem”, **Serdengeçti**, 6(14), 3-4.
- _____ (1956), “Yıllardan Sonra”, **Serdengeçti**, 9(21), 3.
- _____ (1957a), “Seçimlere Girerken”, **Serdengeçti**, 10(25), 3.
- _____ (1957b), “Orta Şark’ta Çıban Başı İsrail”, **Serdengeçti**, 10(23), 13.
- _____ (1957c), “Bakımsız Gençlik”, **Serdengeçti**, 10(26), 10.
- _____ (1957d), “Milli Maç, Milli Dava” **Serdengeçti**, 10(26), 14.
- Zeki, Salim (1947a), “Bir Nesli Nasıl Mahvettiler”, **Serdengeçti**, 1(1), 6-7.
- _____ (1947b), “En Büyük Hakikat Susturuldu, En Büyük Kitap Arka Sokaklara Atıldı, Felaketimizin Sebebi Budur...”, **Serdengeçti**, 1(2), 6.
- _____ (1949), “Allah’ın Varlığı Hakkında Düşünceler”, **Serdengeçti**, 3(7), 7.

ÖZGEÇMİŞ

Fatih İLHAN, 04.11.1991 tarihinde Trabzon' da doğdu. 1998-2005 yılları arasında Ayfer Karakullukçu İlköğretim Okulu'nda, 2005-2009 yılları arasında Trabzon Lisesi'nde okudu. 2009 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünü kazandı. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalında tezli yüksek lisans programına başladı.

İLHAN, bekâr olup İngilizce bilmektedir.

